

421

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ కాళీవరాహాత్మ్యము

వ చ న కా వ్య ము

కా కీ ని వా సి

శ్రీ రాచకొండ అన్నయ్యశాస్త్రి గారిచే

వి ర చి త ము.

Checked
1963

రాచకొండ అన్నయ్యశాస్త్రి గారిచే

1963

చె న్న పు రి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్ర క టి త ము.

1933

400

H. 76

1

PRINTED BY
V. RAMASWAMY, SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS
Madras.—1933.

భూ మి క

శ్లో. గృహమేధ్యత్ర విశ్వేశో భవానీ తత్కుటుంబినీ,
సర్వేభ్యః కాశిసంస్థేభ్యో మోక్షభిక్షాం ప్రయచ్ఛతి.
తా న్తికస్థాలసత్కంఠో మనఃస్థాలీమిలత్కరః,
త్రిపురారిపురద్వారి కదా స్యాం మోక్షభిక్షుకః.

ఈయసారసంసారమున మానవులకు సాధనచతుష్టయ మవశ్యక ర్తవ్యము. అందు, ధీవరులు సహితము త్రివర్గసిద్ధి కొఱకు పాటుపడుచు, కాలప్రభావమున మోక్షప్రాప్తి కను వగు కర్తాచరణమువలనను యోగావలంబనమువలనను జ్ఞాన మలవరచుకొనుట సుకర మైనను గమనింపని కతమున నసం భవ మయి యొప్పుచున్నది. అందువలననే యుగాంతర ములనుండియు, పరమకారుణికదయాస్వరూపుం డగు భగ వంతుఁడు శ్రీవిశ్వేశ్వరుఁడు తన రాజధాని యగు కాశికా పురంబున శరీరత్యాగ మొనరించు ప్రాణికోటికి, తారకోప దేశ మొసంగి బ్రహ్మజ్ఞాన మలవరచి పరమపదప్రాప్తి కర్హ త నొసంగుచుండె నను సంగతి శ్రుతి స్మృతిపురాణేతిహాసముల యందు విశేషముగ వర్ణిత మయి రాజిలుచుండెను. అందు స్కందపురాణచతుర్థభాగ మగు కాశీఖండము కేవల మీ విషయమునే ధ్రువపరచుచున్న దను విషయము సుప్ర సిద్ధము. అంతియ కాక పలుపురాణములలో కాశీక్షేత్ర మాహాత్మ్యమును అందలి శరీరత్యాగము మోక్షదాయక

మనియును సుస్పృష్టముగ వివరింపఁబడియున్నది. అది కారణముననే రాజాధిరాజులు మొదలు భిక్షులవఱకును, పండిత ధురంధరులు మొదలుకొని పరమమూర్ఖులవఱకును కాశీవాస మవశ్యక ర్తవ్యమనియు, పరమధర్మ మనియుఁ దలంచుచున్నారు. చిత్తస్థిరతయు, భూతదయాపరతంత్రతయు, స్వధర్మాసక్తియు, భగవద్భావానురక్తియు, పరమానందస్వరూపాభిలాషయు, కాశీయం దలవడునటుల వాస్తవముగ నితరత్ర యలవడుట బహుదుర్ఘటము. చిరకాలము కాకపోయినను స్వల్పకాల మయినను యెంతదూరమున నివసించుచున్నను కాశీవాస మభిలషింపని హిందువు లేడని చెప్పవచ్చును. దాననే, వ్యాసభగవానుఁడు మత్స్యపురాణమున,

శ్లో. దేవో దేవీ నదీ గంగా మిష్ట మన్నం శుభాగతిః,

వారాణస్యాం విశాలాక్షీ వాసః కస్య న రోచతే.

యని యథార్థముగ చెప్పియున్నాఁడు.

కాశీయందు విశేష మెద్దియు లేనియెడ, దూరదేశీయులు సయిత మరు దెంచి, విధ్యుక్తముగ, భక్తియు క్తముగ యాత్రాదికములు నెరవేర్చుకొని దానివై భవమును దిలకించి యగ్గించుటెట్లు?

కాశీయందలి మృతి పరమసౌభాగ్యప్రద మని తలంచి, యభిలషించు మనుజులు లెక్కకు మిక్కిలిగ యుండిన కతమున కాఁబోలు, త్రికాలవేది యగుకృష్ణద్వైపాయనమహర్షి కాశీఖండమున

శ్లో. మరణం మంగళం యత్ర విభూతి ర్యత్ర భూషణం,

కౌపీనం వసనం యత్ర కాశీ కేనోపమాయతే.

యనియు,

శ్లో. విద్యానాం సదనం కాశీ కాశీ లక్ష్మ్యైః పరాలయః,
ముక్తిక్షేత్రమిదం కాశీ కాశీ సర్వా త్రయీమయా.

యనియు పొందుపరచెను.

ఏది యెట్లున్నను, నేటికాలమున సయితము, కాశీ యందు మరణమాత్రాభిలాషులై వేసవేలు స్త్రీపురుషులు నివసించియున్నారు. అందువలన త్రిలోకవిఖ్యాత మయి, క్షేత్ర సంతతులలో నుత్తమోత్తమ మయి, పరమపదదాయక మయి, త్రయీమయాత్మక మయి యొప్పు నీయవిముక్తక్షేత్రమాహాత్మ్యమును కొద్దిగొప్ప తెలిసికొనుట విహితకృత్యము. వ్యాస విరచితము లగు సమస్తగ్రంథములలో కాశీమాహాత్మ్యబోధకము లగు గాథలు చేర్పబడియున్నవి. అవి యన్నియు సంగ్రహించి యొకచో చేర్చిన, కాశీఖండమున కతిరిక్త మగు ననుట నిస్సంశయము. కాశీఖండమును సాంతముగఁ దిలకించి యందలి తత్త్వమును గ్రహించుటకు పలువురు గ్రంథ బాహుళ్యమని వెనుదీయుచుండ, నిక నీగ్రంథమును జూచు వార లెవరు? అయినను, భగవద్భక్తిపరాయణులు ఏతత్పుర మాహాత్మ్యామృతమును గ్రోల ననురక్తు లుందు రను గట్టి నమ్మకమున, పద్మపురాణాంతర్గత మగుకాశీమాహాత్మ్యమును ప్రధానముగఁ జేసి, సమయానుగుణముగ, కాశీఖండ, కాశీ రహస్య, మత్స్యపురాణాంతర్గతము లగు వెక్కు విషయము లను జేర్చి యీచిన్ని పుస్తకమును, “చంద్రునకు నూలి పోగు” అను తెఱఁగున నాంధ్రవాఙ్మయమునకు కానుక

నొసంగితిని. కాశీపురాభిమానులు తద్భక్తిపరతంత్రులు దీనిని
సాదరభావమున దిలకింతు రని నాయాశయము.

ఇందు లేఖక ప్రమాదజనితదోషంబులను దొలఁగించు
ప్రయాసమునకు సహించిన మద్దురువరులును, నాంధ్రబ్రహ్మాండ
పురాణ, ఆంధ్రరామాయణ, హాలాస్యమాహాత్మ్యాది పలు
గ్రంథకర్తలు నగు బ్రహ్మశ్రీ బాలసరస్వతి జనమంచి శేషాద్రి
శర్మగారికి నాకృతజ్ఞతాపూర్వకవందనశతపరంపర లొసంగు
చుంటిని.

149, హనుమాన్ ఘాటు, }
బెనారస్ సిటీ.

ఇట్లు, సజ్జనవిధేయుఁడు,
రాచకొండ అన్నయ్యశాస్త్రి.

విషయసూచిక.

ప్రథమాధ్యాయము.

విషయము.

పుట.

బ్రహ్మవిష్ణువులకలహము	...	4
విశ్వేశ్వరలింగప్రాదుర్భావము	...	5
విశ్వేశ్వరలింగమహిమ	...	6
భూరిద్యుమ్నమహారాజుకథ	...	8
కృశునికథ	...	15

ద్వితీయాధ్యాయము.

కాశీక్షేత్రప్రభావము	...	19
పసిష్ఠవామదేవసంవాదము	...	23
కృమేలకచరితము	...	34

తృతీయాధ్యాయము.

సుపర్వనికథ	...	39
శ్వేతకికథ	...	46
యాజ్ఞవల్క్యజనకసంవాదము	...	49
జ్ఞానవాసిష్ఠతాంతము	...	51
మణికర్ణికామాహాత్మ్యము	...	58

చతుర్థాధ్యాయము.

సువదనోపాఖ్యానము	...	62
కాశీమాహాత్మ్యము	...	64
దివోదాసుచరితము	...	69

విషయము.

పుట.

అనంతనిచరితము

...

73

పంచమాధ్యాయము.

ఓంకారేశ్వరలింగము

...

77

కృత్తివాసతేశ్వరుడు

...

78

కవర్దీశ్వరలింగము

...

„

మధ్యమేశ్వరలింగము

...

81

వణిజానికథ

...

88

కాశీయాత్ర.

తీర్థయాత్రావివరణము

...

93

ఆయతనయాత్రావివరణము

...

97

పంచక్రోశయాత్ర

...

99

అంతర్గ్రహయాత్ర

...

109

సప్తరియాత్ర

...

114

అష్టాయతనయాత్ర

...

115

అష్టభైరవయాత్ర

...

116

నవగౌరీయాత్ర

...

„

నవదుర్గాయాత్ర

...

117

దశాయతనయాత్ర లేక నిత్యయాత్ర

...

118

వికాదశమహారుద్రయాత్ర

...

„

ద్వాదశాదిత్యయాత్ర

...

„

కాళీ మాహాత్మ్యము

ప్రథమాధ్యాయము.

శ్రీమంతంబును, జతురానన సన్నిభమహర్షి ధామంబును, నమందజ్ఞానలక్ష్మీప్రదంబును, నిఖిలస్తుత్యవిచిత్రవైభవశోభితంబును, గంధర్వాప్సరస్సేవితంబును, జాతీవైరంబు వీడి సఖ్యంబున నొప్పు మృగకులములచేఁ బరివృతంబును సయమివరులొసంగు ఘాసగ్రాసంబులఁ గుడుచు సారంగకిశోరభాసురంబును నిరంతరయాగధూమవ్యావృతనభోమండలమండితంబును, మునికన్యకాకృతవివాహవైభవశోభాయమానతరులతాబృందవిరాజితంబును, వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసోపన్యాసప్రవీణకీర్తశారికాకోకిలవాదనాదమేదురంబును నానందదాయకంబును నగు నైమిశారణ్యమను నరణ్యంబొండు పుణ్యప్రదంబై భరతఖండంబున నొప్పుచుండు. అందు యోగవిద్యావిశారదులు, బ్రహ్మజ్ఞానతత్పరులు, ముక్తికాములు, లోకపూజితులు, త్యక్తపాపులు, అపగతక్రోధులు, జితేంద్రియులు, భూతదయావరతంత్రులు, విపులతపోధనసంపన్నులు నగు శౌనకాది మహర్షులు శిష్యగణసేవితులై యొక్కనాఁడు గుమిగూడి మోక్షంబునకు సులభోపాయం బగు మార్గంబు నెఱుంగఁ

దలంచి యన్యోన్యసంభాషణంబుల నొప్పుతటి, యచ్చటికి వ్యాసశిష్యుండు, మౌనివర్యుండు, నిఖిలపురాణకథనచాతురీ విఖ్యాతయశుండు సూతుండు చను దెంచెను. ఇట్లుచను దెంచిన నమ్మని నమ్మనిరాజులు, భక్తివినయంబుల నర్ఘ్యపాద్యంబులఁ బూజలొనర్చి యున్న తాసన మిడి ప్రసన్నునిఁ జేసి, జగద్ధితార్థంబుగ, “సూతా! మున్ను సత్యవతీతనూభవునివలన సకలపురాణంబులు వినియుంటివి. నీ వెఱుంగని రహస్యంబులుగానరావు. మాయందుఁ గరుణ యునిచి సూక్ష్మములో మోక్షము లభించు మార్గమును సాదరంబున నెఱిగింపు” మని వేడుకొనఁ జొచ్చిరి శౌనకాదిఋషుల మన్ననలకు ప్రార్థనలకు సూతుఁడు ముదమంది వారల విలోకించి, గురువరునకు నమస్కరించి, “తపోధనులారా! లోకహితంబు గమనించి మంచి ప్రశ్నంబొనరించితిరి. ఈరహస్యంబు తొల్లి భృగుమహర్షి లోమశాది మునివర్యులకు వినిపించిన తెఱంగున, ముక్తిసాధన మగుకాశీ క్షేత్రమాహాత్మ్యమును వివరించెద. చిత్తనిగ్రహాలరై, శ్రద్ధాభక్తుల నాలింపుఁడు” అని యిట్లు సూతుఁడు చెప్ప నుపక్రమించె.

ఒకానొక సమయమునందు నర్మదానదీతీరమున, భవ భక్తాగ్రేసరుం డగు భృగుమహర్షి శాస్త్రచిత్తంబున నొప్పుతటి, లోమశాదిమహర్షులు డగ్గరి, భక్తివినయంబుల నమస్కరించి “మహాత్మా, ఋషిసత్తమా! సర్వతత్త్వవిశారదా! కరుణావరుణాలయా! ధర్మవిదులు వేదాంతరహస్యంబులనుఁ బరిశీలించి, మాయామోహితు లగు శిష్యులకుఁ దత్సారంబు నుపదేశించి ముక్తితెఱఁగు పొసఁగింతురు. అట్టి రహస్యంబులను గుఱు

తెఱింగిన మీరలు, సందిగ్ధహృదయులమై యజ్ఞానతిమిరం
బునఁ దగిలి తెన్నుగానక వెతలంబడు మముబోంట్లకు
ముక్తిమార్గమును జూపరే” యని పలువిధంబులఁ బ్రార్థింప,
నమ్మునిచంద్రుఁడు వారలం గాంచి, సకరుణంబుగ, “ముని
వరులారా! మీర లడిగిన యర్థంబు సర్వజనమాన్యంబు.
పరోపకారపూరితంబు. సమస్తపాపక్షయకరంబు. తపోమహి
మంబున ధన్యతఁగాంచిన మిముబోంట్లకుఁ దత్త్వ మెఱిం
గింప, వేదాంతసారసంగ్రహం డగు పితామహం డైన
సమర్థుండు కాఁజాలఁ డన నేనెంత? అయినను, మును గురు
వర్యులకరుణావిశేషంబువలన వినినదియు నేఁ గనినదియు
సవిస్తరముగ వినిపించెద. ఇందులకు హృదయపంకంబుల
విదళింపం జాలు నొక యితిహాసము గలదు. అయ్యది సావ
ధానులరై వినుఁడు.” అని పలుకుచు, భక్తచింతామణి
యగు శంకరునకు శరణాగతుఁ డై యిట్లు చెప్పఁదొడంగె.

కల్పాంతమందు, సూర్యచంద్రాదిగ్రహనష్టమై, పృథివ్య
ప్తేజోవాయ్వాకాశశూన్యమై యొప్పు మహాప్రళయమున,
సత్త్వరజస్తమోగుణంబులు సమత్వము నొందఁ, బరమేశ్వరుఁ
డయ్యవిరళమాయామోహంబునఁ జిక్కువడి, చిరకాలము
యోగనిద్రావరతంత్రుఁ డయ్యె. అంత మేల్కొంచి తగు
యత్నమున సృష్టి యొనర్ప బుద్ధి వొడమఁ బ్రకృతియును,
ప్రకృతివలన నాకాశమును, దాన వాయువు, నందువలన
వహ్నియు, వహ్నివలన జలము, జలమున భూమియు జనన
మయి క్రమంబున వృద్ధిచెందెను. ఇవిధంబున, సృష్టి భద్ర
పటచుచునీశ్వరుఁడు నిజభక్తవర్యులను బరిపాలింప, శ్యామల

కాంతితనుశోభితుండును, శంఖచక్రగదాపద్మభూషితచతుర్బాహుండును, కమలనేత్రుండును, బీతాంబరధరుండును, లక్ష్మీవిలసద్వక్షస్థులుండును, గౌస్తుభమణిభూషితుండును నైలీలాదేహధారియై భక్తకల్పద్రుమమై శ్రీమన్నారాయణాభిధానుండై విరాజిల్లుచుండె.

అంతః గొంతకాలంబున కతని నాభీకమలమున చతురాననుండు బ్రహ్మ యుద్భవించెను. పద్మమధ్యస్థుడై దిక్పయముఁబరికింప, నెద్దియుం గానరామిఁ ధాత మోహితుడై, “యీసమస్తచరాచరాళికి నేన సర్వప్రభుండ” నని యహంకారభూయిష్ఠుడై గర్వము నొందుచుండెను.

❖ బ్రహ్మవిష్ణువులకలహము. ❖

పద్మగర్భున కజ్ఞాన మంకురించుట మది నెఱింగి, సుజ్ఞానిగఁ జేయఁ దలంచి హరి యాతని యెదుట ప్రకటరూపమున “నీ వెవర” వని యడుగ, బ్రహ్మ “ఈసమస్తచరాచరవర్గంబునకు సృష్టికర్తను; అధినాథుండను” అని బదులు పల్కెను. అంత, నారాయణుఁడు “అహో! మాయాజాలంబునఁ జిక్కువడి మందబుద్ధివై, నీవు జనించిన పద్మమునకును నీ సమస్తసృష్టివర్గంబునకునుఁ గారణభూతుండ నగు నాదిపురుషుని నన్నెఱుంగక పల్కుచుంటివి. నాతేజము ప్రభావముఁ గని, నాప్రభుత్వమంగీకరించి నాకు శరణాగతుడవై మత్పదద్వంద్వమును హృదంతరంబున నిల్పి సుస్థిరుండవై ప్రవర్తింపుము. దాన నీకు మే లొనఁగూడు” నని ధాతను మందలింప నతఁడు “నేను పూర్వజుడను, నీభూతంబులకు సృష్టికర్తను; అధినాథుండను. నాకు శరణాగతుడవై మనుము”

అని నారాయణునకు బదు లొసంగెను. అట్లు హరివిరించు
 లుభయులు సృష్టికర్తను అధినాథుండను ఆదిపురుషుండను
 నేన నేన యని వాగ్వాదము లొనరించి, రోషములు ముమ్మ
 రింపఁ దమతమప్రభావముల నస్త్రశస్త్రముల నుత్పన్న మొన
 రించి ఘోరతరమ్ముగఁ బోరఁదొడఁగిరి. శరీరంబుల రక్తధార
 లొలుక, ఖరశస్త్రాస్త్రవిభిన్న దేహు లగుచు రోషావిష్టులై
 బహుకాలము పెనంగినను మచ్చరములవీడక, యొకరి కొకరు
 లోఁబడక జయకాంక్షలు హృదయంబులఁ బురికొల్పు నుత్సా
 హంబునఁ బోరు నలుపుచు నలభ్యవిజయులై తమతమ హృద
 యంబుల వితర్కించుచుండ, తన్మధ్యంబున శరచ్ఛంద్రాయుత
 ప్రభాభాసురభాసమాన తేజోమయజ్యోతిర్లింగము పొడ
 సూచ బ్రహ్మవిష్ణువులు నిశ్చేష్టత నొంది వికలచిత్తులై “ఇది
 యేమి? ఈలింగశరీరధారుఁ డెవఁడై యుండు” నని విచారింప-
 మొదలెడిరి.

౧౧ విశ్వేశ్వరలింగప్రాదుర్భావము. ౧౧

అంత వారియెదుట, పింగళకవర్ణకాంతులు జటామకు
 టంబునఁ బ్రజ్వలింప, ముండమాలావిరాజమానుండు, దిగం
 బగుండు నగు మహాపురుషుండు ప్రత్యక్ష మయ్యె.

తమ కట్టెదుట కోటిసూర్యప్రభల మించి వెలుఁగొందు
 పరమపురుషు నీక్షించి “యాతఁడు పరమేశ్వరుం డగు శంక
 రుండు గానోపు. కానిచో నిట్టి భవ్యతేజ మలవడ నేరదు.”
 అని కృతనిశ్చయులై, ముకుళితకరకమలులై, సభక్తికముగ
 సువ్యక్తవేదోక్తమార్గంబున స్తుతి యొనరింపఁ బశుపతి సాద
 రంబునఁ గమలజకమలాపతుల నీక్షించి, “మీ రుభయులు

నీజ్యోతిర్లింగమును దర్శించి భక్తియుక్తముగఁ గొనియాడి తిరి. మీభక్తికి సంతసించి ప్రసన్నుడనైతి. మీకోరిన వరంబు లొసంగెదను. వెఁడుఁ” డని పలికెను. బ్రహ్మవిష్ణులు, భవానీపతి పలుకుల కలరి, “దేవా! మాయందుఁ బ్రసన్నుడ నైతి వేని, నీయీజ్యోతిర్లింగమునందు మది తొలంగకుండ, దృఢతరభక్తియుక్తులమై యుండునటుల వరప్రదాన మొసంగుము. మఱియు, నీలింగరాజ మిటనిటుల వెలుంగు కారణ మేమి? ఇద్దాని నామ మెద్ది? దీని మహిమము దేవరగాక నిక నెవ రెఱింగింప సమర్థులరు? దీని సవిస్తరముగ నెఱింగించి మాహృదంతరంబులనాశ్రయించిన యజ్ఞానమును దొలఁగింపఁజేయుఁ” డని ప్రార్థింప,

❧ విశ్వేశ్వరలింగమహిమ ❧

విశ్వనాయకుఁడు, “ఈలింగము విశ్వేశ్వరలింగ మని ఖ్యాతిగాంచిన దయ్యె. ఇచటఁ బ్రవేశించిన మాత్రమున, జనులు పూర్వజన్మకల్మషపుంజముల నాశ మొనరించి, పుణ్య సమృద్ధి గనుచుందురు. ఇట ప్రాణిమాత్ర మెద్దియైన శరీర త్యాగ మొనర్చునెడ నీశ్వరుఁడు తారకోపదేశ మొనరించి బ్రహ్మజ్ఞాన మలవఱచి తప్పక ముక్తి నొసంగుచుండు. సచ్చిదానందస్వరూపుఁ డగు నీశ్వరుఁడు తన యిచ్ఛవలన లింగ రూపమున వెలుఁగొందుచు, తద్రూపంబున సర్వభూతాంతర వర్తయై, యపవర్గసాధనుఁడై యపరిమితానందమయుఁడై, భక్తజనకింకరుఁడై, సకలదేహుల కాత్మయై, దేహవిశ్లేష కాలమునఁ దారకోపదేశ మొసంగుచుండు. ఎట్టి మహాత్ముఁడైనను, బ్రహ్మణుఁడైనను, సంత్యజుఁడైనను, బండితుఁ

డైనను, బామరుఁ డైనను నీక్షేత్రమున శరీరత్యాగ మొనరించిన, నిరంతరమోక్ష మవశ్య ములవడును. ఈవిశ్వేశ్వరలింగ మిట శాశ్వతముగ నుండు. మీ రుభయులు నీలింగమందు దృఢతరభక్తియుక్తులరై జ్ఞాన ములవఱచుకొనుఁడు” అని యివ్విధంబున లింగ ప్రభావమును హరివిరించుల కెఱుకపఱచి మహేశ్వరుఁ డంతర్ధానము నొందె.

అంత పద్మజుండును బద్ధ నేత్రుండును బటుతరరోషంబులు వీడి ముదంబున దమతమ తావుల కరిగిరి.

“మునివరులారా! మీర లడిగిన యర్థము మోక్షదాయకము. మహేశ్వరుఁడు భారతీకమలాపతులకుఁ జెప్పిన తెఱంగున విశ్వేశ్వరలింగ ప్రభావమును మీ కెఱిఁగించితి. హరియు బ్రహ్మయు నీలింగము నెచట దర్శించిరో యాస్థలము కాశియని లోకములయందును, వేదములయందును వాసిగాంచిన దయ్యె. కాశిని గాంచినంతనె కలుషము వేయి విధముల హరియించు. కరతలామలకము వోలె ముక్తిఁ గనఁజనును.” అని భృగుమహర్షి విన్నవించిన జ్యోతిర్లింగ ప్రభావమును, కాశీక్షేత్రవిశేషమును నిశ్చలచిత్తులై యాలించి, లోమశాదిమహామునులు “ఋషిపుంగవా! యాదినంబునఁ దమ ముఖకమలమునుండి వెలువడినకాశీమాహాత్మ్యకథనామృతమును బాన మొనర్చెడు భాగ్య ములవడిన కతన మాజన్మంబులు సఫలము లయ్యె. మాతపంబులు ఫలవంతము లయ్యె. కాశీక్షేత్రమహిమావిశేషమును, దాని నేవావిధియుఁ బూర్వమం దెవరి కెట్టి ఫలము కల్గెనో, వారలెట్టి పాపమువలన విముక్తిగాంచిరో, సవిస్తరముగ వివరింపుఁ

డని” ప్రార్థించి: భృగుమహర్షి “మునివరులారా! కలుషహరములగు కాశీమహిమలఁ దెలుపుకథ లనేకములు గలవు తెల్పెదను. సావధానముగ వినుఁడు:—

❖ భూరిద్యుమ్నమహారాజాకథ ❖

కృతయుగమునందుఁ బలప్రతాపముల నమరేంద్రుని సాటియై యష్టైశ్వర్యంబుల కిరవై, భూరిద్యుమ్నుఁ డనురాజు భూపరిపాలనముఁ జేసెను. అతఁడు లక్షకన్యారత్నములఁ బరిణయ మాడి వనితాలోలుఁడై, మంత్రీవర్గ ముపదేశించు హితవచనంబులఁ బెడచెవుల నిడుచు మారక్రీడలఁ దేలుచుండెను. భూరిద్యుమ్నునకు శతసహస్ర వనితారత్నములలోఁ గడుం గూర్చు ప్రియురాలు విభావరి యను పట్టమహిషి. వా రుభయులు, వాననపాలోముల తెఱంగున, వనములఁ బర్వతముల సరస్సులఁ బుష్పవాటికల విహరించుచు రాజ్యంబు పూజ్య మైనర్చి, చిరకాలము గడపినవా రైరి. స్త్రీలోలుఁడై రాజ్యపాలనంబునఁ బరామర్శ లేనికతన ధనము శత్రుమిత్రుల పా లయ్యె. చతురంగబలములు క్షీణములయ్యె. భూపుఁ డపాత్రుఁ డని మంత్రీవర్గం బన్యరాజుల నాశ్రయించె. రాజకార్యములు చెడిపోయె. కతిపయదినములకు శత్రురాజులు పట్టణము నరికట్టిరి. అంత రాజశేఖరుఁడు, తనవా రెల్లరు విడనాడుటయు, రాజ్యంబు శత్రుల పా లగుటయు నెఱింగి ధీరత చెడి నేయు నది లేక విభావరి సహితుఁడై, ఖడ్గపాణియై, వింధ్యపర్వతప్రాంతారణ్యంబుల కరిగి క్షుత్పిపాసలకు లోనై కడుం దూలుచు, భీకరమ్రూరమృగసంఘాతంబు గాంచుచు బహుదినంబులు సంచరించెను.

అంత విభావరి, తుత్పిపాసాకులుండై కడుం దూలి విన్న నగు
మొగంబున నొప్పు భూరిద్యముని విలోకించి, “మహా
రాజా! ప్రాణనాథా! మీ కెట్టి దురవస్థ సంప్రాప్తం బయ్యె,
విధిని ధిక్కరింపఁ దరంబు గాదు గదా! ననుఁ గూడి
యీహోరారణ్యంబున కరు దెంచితిరి. ఎటు చూచినను శరభ
శార్దూలాదిభీకర క్రూరమృగసమూహంబు దక్క, త్రాగుట
కించుక జల మైనను గానరాదు. ఇందు మన మెట్లు జీవింపఁ
గలము? నిర్తానుష్య మగు నీకాంతారంబున మనము వెట్టు
లమై యన్నపానంబుల నాశించుచుంటిమి? అడవి నన్నోద
కంబులు కల్గు టెట్లు? బహుశాపదలకుఁ బాల్పడి, కాంతిహీన
మగు మీముఖపంకజంబుఁ జూడ నామనంబు నీ రగుచున్న
యది. కట్టా! చేయున దెద్దియుఁ గానరాదు? కర్తవ్యము
మాన్వ శక్యమా?” అని వలుక, భూరిద్యముఁడు “కాముకు
లెంతటిఘను లైనను దప్పక చెడుదురు. సంపత్తి గల దిన
ములలో ధర్తార్థమోక్షసాధనముల కను వగు సనాతనధర్మ
ములఁ దూలఁజేసి, కేవలకాముకుడనై, భోగవాంఛలయెడ
నుత్సాహంబున మనంబు నిడి, మంత్రివర్యుల హితవచనంబుల
నిరాకరించి, యిట్లు తత్ఫలము ననుభవించుచుంటిని.” అని
జవ్వనితోఁ బలికి, “నీచపుఁబనుల మెలఁగినవా రెవరు చెడ
కుందురు?” అని తనలోఁ దా గొణుఁగుకొనుచుఁ దన తప్పును
దా నొప్పుకొనుచు, రాణితో మారు వలుకఁడాయె. ఇవ్విధం
బున నైదు దినంబులు కాంతారంబున గుట్టల పుట్టలం దిరిగి
తిరిగి పూర్వభవపుణ్యవశంబున, శాలంకాయనముని యాశ్ర
మముఁ జేరిరి. రాజదంపతులకు, శాలంకాయనుఁడు సకరుణం

బుగ నాతీథ్య మిడి, యర్ఘ్యపాద్యాదులఁ బూజ లొనర్చి ఫల
 మూలాదుల నర్పించి, తృప్తులంజేయ, సంతసంబున నాఁటి
 రాత్రి తదాశ్రమమున సుఖనిద్రంజెంది, మఱునాఁడు ప్రాతః
 కాలమునఁ గాంతారవీధుల సంచరింపఁ బయలువెడలిరి. వారి
 కుకర్త పరిపాకముచే, వింధ్యకాననాంతరమున, బహుదినం
 బులు ఫలమూలాదులు లభింపమి, ముఖంబులు వాడఁబాటె.
 పదంబులు తొట్టువడఁ జొచ్చె. నిట్టూరుపులు విపులము
 లయ్యె. తాపంబు లతిశయములు గాఁదొడంగె. దాహంబు
 లధికము లయ్యె. ధైర్యంబులు విలోలంబు లయ్యె. మనం
 బులు వికలంబు లయ్యె. రాజునకు నోటమాట రా దయ్యె.
 అంత రాజు తన ప్రియురాలిని వధించి, తన్మాంసమును
 భక్షించి, దుధిరంబు పానంబు చేసి క్షుత్పిపాసల నడంచుకొన
 మనంబు పొడమె. అయ్యది విభావరి గ్రహియించి, సంతసం
 బున, సభక్తికముగ, భర్తం జీరి, “జీవితేశ్వరా! నామనవిని
 చిత్తగింపుము. నీవు క్షుద్బాధచేఁ గడు డస్సియుంటివి. నన్ను
 వధించి నాపొలసు భక్షించి నీతనువు నిలువఁబెట్టుకొనఁదగు.
 ఆలస్య మేల చేసెద? కష్టంబులం బాసి సద్గతిఁ జేర, శీలము
 గల సతులకు, పతులు జంప భద్ర మగుఁగదా! మఱియును,
 బ్రభురక్షణమునకుఁ బ్రాణంబు లర్పించువారలు శాశ్వత
 మోక్షపదంబు వడయుదు రని పెద్దలు వలుకుదురు. సతులు
 ప్రాణంబుల నైన నర్పించి పతులను గాపాడుట పరమధర్మ మని
 బహుగ్రంథములఁ జెప్పఁబడి యుండెను. మఱియు నాపద్వి
 మోచనమునకు ధనసంరక్షణము ధర్మ మనియు, దాన, దారను
 రక్షించుట పరమధర్మ మనియు, ఆత్మసంరక్షణము ధనముచే

నై నను దారచేనై నను నొనర్చుకొనుటయధికతరధర్మమనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది.” అను విభావరి పలుకుల నాలించి, కని కరము మాలి, దనుజభావము నహించి, తచ్చిరమును ఖండించి, తన ప్రియమాంసమును నప్పాపభాక్కు భక్షించుటకు నుద్యమింప, నది గని భీకరక్రూరసింహములు గర్జనలు నేయుచుఁ గాన నమున బయలువెడలెను. అంత రాజు ప్రాణభయమున బలము విడనాడి జీవితాశను యోజనదూరము పరుగిడ, నివ్వరిధాన్యముల సంగ్రహించి గృహంబుల కరుగు బ్రహ్మచారుల నల్వరం గాంచి, యాకలిదప్పల నడంపఁ గోరి, వారల భక్షింప నెంచి, తన ఖడ్గంబున నల్వర నొక్కువ్వుడి దూలనేసి, నీవారంబుల భక్షింప నుపవిష్టుఁ డయ్యె. అయ్యవసరమున వారల మృగా జినయజ్ఞోపవీతంబుల నీక్షించి బ్రహ్మణులుగాఁ దలంచి, బ్రహ్మహత్యాపాతకంబునకు వెఱచి, విహ్వలహృదయుండై, మూర్ఛవడి, తెప్పిరిలి, తనలోఁ బాను, “నాశరీరపోషణము నకు గదా, కాననచారులు, బ్రహ్మవిదులు, వేదశాస్త్రపారంగతులు, కుశసమిత్పుష్పభారులు, బ్రహ్మచారులు నలువుర నును గునుండి యెడఁబాపితి. పతివ్రతాశిరోమణి యగు సతిని జంపిన సాహసునకు నాకుఁజేయరాని దెద్ది గలదు? స్త్రీ హత్యయు, బ్రహ్మహత్యయు, పరంబున కిసుమంతయు వెఱువక ఒనర్చితి. ఇంక నాబ్రతు కేల! కాల్పనా! అయ్యయో! తిండి కొఱకై కులసతిని బాపమని తలంపక సంహరించితిని. బ్రహ్మచారుల మార్గ మరికట్టి చంపితిని. ఒక బ్రహ్మహత్య నొనరించిన, నూఱు కల్పాంతములవఱకును గాలకింకరుల యధిక తరబాధల ననుభవించుచు నరకకూపముల వాస మొనర్చు

నెడఁ బాప మని తలపెట్టక నలువరబ్రాహ్మణులను, నొక స్త్రీ
 రత్నమునుఁ బొలియించితని. ఇందువలన మత్కులజులు
 నూటొక్క కులములవాఁడు నరకమునఁ బడియెదరు. ఇంతకు
 మున్నే పడియుందురు. భస్మీభూతు లయ్యెయుందురు. నా
 వలన నూటొక్క కులములు దుర్గతి పా లగు పాపము సలుపఁ
 బడెను. ఈకిల్బిష మెట్లు వాయును? దీని మాన్పుప్రియుఁ
 డెటఁ గల్గును?” అని యీరీతిగ భూరిద్యుమ్నుఁడు దుగ్గిఖా
 ర్తుఁడై, సంతాపమును జెందుచు “నెవరును మాన్పఁజాలని
 యఘోరచకము నిట్లుచేసితి నే! కాలుఁడు నను విడఁజూచునా!
 ఈకానలో నాకింక ది క్కెవరు? పరమపవిత్రు లగుబ్రహ్మ
 విదులఁ జంపిన నావలన ఖరకరకులసంజాతులకుఁ గల్గనిదుర్దశ
 గల్గె! నావంటి కిల్బిషకరుని, నీచుని నుద్ధరించు కరుణాత్ముఁడు
 భవ్యుఁడు లభ్యుఁ డగునా?” అని యిట్లు బహుదినంబులు
 రేయింబవళు లెటుంగక, నిద్రాహారంబులఁ దలంపక, పశ్చా
 త్తప్తుఁ డగుచు విలపించుచుఁ జనిచని, యొకచో, సంసార
 దుర్బిజనిర్మూలపటుతరతఃస్థభాభాసురుఁడు, కరుణాపారి
 ణుఁడు నగు శాలంకాయనమునిపుంగవుని గాంచినవాఁ
 డయ్యె. అట్లు గాంచి, భూరిద్యుమ్నుఁడు, దూరంబున నిలిచి,
 సాగిలఁబడి నమస్కరించి వనట మునుంగుచు. దాఁచక దన
 వృత్తాంతమ్ము సాంతమ్ముగ నమ్మునివరునకు విన్నవించెను. భూరి
 ద్యుమ్నుని చరితము తన్ముఖంబున శాలంకాయనుఁడు విని,
 నిర్వేరపడి, రాజుం జూచి, “యేమేమి? మరల నీదు చరితము
 వినుపింపు” మన నృపుఁడు తిరిగి వినుపింప విని, బహుదుగ్గి
 తుండై “దురాత్ము లిచట నిలువఁ బొసంగదు. ఇచ్చోటు

వాసి జాగుసేయక యెందేని పొమ్ము. దివిజు లైనను మాన్పఁ జాలని విస్తృతపాపమొనర్చితే” వని పలుకుచుఁ “గుటిలులఁ గనఁగూడ” దని పరాజ్ఞులఁ డయ్యె.

మాటుమొగ మిడిన శాలంకాయనుని పదవనజంబులఁ బడుచు లేచుచు, దైన్యమున వాపోవుచు, నమ్రభావమున రక్షింపు మని వేడుచు వదలని రాజుం జూచి, మునిపుంగ వుండు కరుణాంతరంగుడై, “సమస్తపాపములను తీయ మొనర్చు కాశికాపురవరంబునకు శీఘ్రంబునఁ జనుము. కాశీ దర్శనమాత్రమున సకలకలుషములు సడలును. అచ్చట మృతఁ జెందిన పిపీలికాదిజంతుసంతతి యైనను మోక్షమును జెందును. శీఘ్రంబున నరుగుము. జాగుసేయకుము. నీకలుషము లడంగును. ఇందులకు నిదర్శనముగ నీ నీలిమకంచుకపంచక మును ధరియింపుము. నీవు వారాణసి చనినంతనె యీకంచుక పంచకము నీలిమము బాసి ధవళత్వముఁ జెందును. అట్లే నీవును నీయఘపంచకమునుబాసి నిర్మలఁడ వగుదు”వని నీలి మకంచుకముల నొసంగఁ గాశీయాత్రలోలమనస్కుం డగుచు, వైశమ వానిని ముదంబున ధరియించి, మునివర్యునకు నమస్కరించి, తదనుజ్ఞ వడసి యాశ్రమంబును వీడి బయలు వెడలెను.

అట్లు రాజు రాత్రిందివములు దిరుగాడుచు భువిఁగల సమస్తతీర్థంబులఁ గ్రుంకులిడుచు, పుణ్యాక్షేత్రంబులు సేవించుచు, నీలిమపరిధానము లెప్పటి యట్ల యుండుటఁ గని మది చింతిల్లుచుఁ బుణ్యవశంబున సప్తదివసములకు కాశికా పురమును గాంచెను. అదియు, నభినవయావనలక్ష్మీవిలాస

భాసురవిలాసవతులచేతను, ప్రచండచండభానుతేజఃపుంజ
 ప్రభాభాసమానభవ్యవజ్రమణివారనిర్మిత విశాలసౌధరాజం
 బులచేతను, ఫలపుష్పగుచ్ఛభారవహశాఖాశోభితకదంబనింబ
 కరవీర సహకార పూగపున్నాగప్రకరభూరుహవిరాజమాన
 సుందరోద్యాన వనసంతతులచేతను, శుకపికశారికాదిమనో
 హరఃక్షికులకలరవములచేతను, రథాశ్వవేదండతండంబులచే
 తను, నఖిలవిద్యాపారంగతు లగు విప్రవరులచేతను, బహు
 శాస్త్రశస్త్రపారగులై, ధైర్యస్థైర్యసాహసోత్సాహంబుల నొప్పు
 క్షత్రియకుమారులచేతను, లెక్కకెక్కుఁ డగు ధనంబుగల
 వైశ్యకులజులచేతను, సమస్తథాన్యంబులఁ దులఁదూఁగుచు
 దేవబ్రాహ్మణభక్తితత్పరులగు శూద్రులచేతను, బ్రహ్మనుసంధా
 ననిష్ఠాగరిష్ఠు లగు యోగిశ్రేష్ఠులచేతను, హరనామసంకీర్తనా
 నందతత్పరత్వంబుననొప్పు భక్తవర్యులచేతను, వదనశంఖ
 కాహళ ధక్కు డమరుకాద్యనేకవాద్యవిశేషంబులఁ బ్రతి
 ధ్వను లొసంగు దిక్చయముచేతను, నొప్పు మిగులుచు,
 నానందవనంబై, యవిముక్తంబై గౌరీముఖమై, త్రికంటకవిరా
 జితంబై, మణికర్ణికాక్షేత్రంబై, త్రయస్త్రింశతోక్తిదేవతా
 సేవితంబై, అశీవరణమధ్యగతంబై, పంచక్రోశాత్తకంబై, శత
 కోటిశశిశేఖరలింగస్థాపితంబై, భాగీరథీవిలసితంబై, విశ్వనాథ
 పురవరంబై మిగుల నొప్పారుచుండు. భూరిద్యుమ్నుఁడు
 కాశికాపురంబునఁ బ్రవేశించి, యద్దాని మనోహరశోభా
 వైభవముల కచ్చెరు వొందుచుఁ దా నొనర్చిన దోషంబులు
 బాఱఁద్రోల గంగానదిని గ్రుంకు లిడి విశ్వేశ్వరసందర్శన
 మొనర్చెను.

తాపసవరులారా ! భూరిద్యుమ్నుఁడు కాశీపురము ప్రవేశించిన నిమిషముననె యతఁడు ధరియించిన నీలవస్త్రములు ధౌతవర్ణంబులై శరచ్చంద్రచంద్రికాప్రభాభాసురంబులై వెలయఁ జొచ్చె. అంత భూరిద్యుమ్ను ధాత్రీశుఁడు, తన కలుషంబులు దూర మగుట నెఱింగి ముదంబున నుప్పొంగుచు, విధ్యుక్తముగ విశ్వేశ్వరు నారాధించుచు, కాశీ పుణ్యరాశి యని గీర్తించుచు, దేవనదీలలామంబునఁ గ్రుంకు లిడుచు జీవితకాలమంతయు నటఁ గడపెను. అంత్యమున విశ్వనాథ బోధనామృతపానంబువలన బ్రహ్మైక్యము నొందెను. ముని పుంగవులారా! కాశీపురమరణంబునఁ బూర్వభవపాపసంచయము లెల్ల నాశ మగును. కైవల్యము ప్రాప్తించును. కాశీపురంబున, వనభూమ్యాకాశములం దెచ్చట మనుజుఁడు బ్రాణంబులు విడచినను, పాపి యైనను సద్గతి నొంది కైవల్యము గాంచును. పుణ్యాత్ముల సంగతి నిఁక చెప్ప నేల?

కాశి యను వర్ణద్వయము సంత్యకాలమున స్తరించుచు శరీరత్యాగ మెచ్చట నొనర్చినను శ్వాశ్వతకైలాసవాసము లభించును. ఇందుల కొక యితిహాసము గలదు. చెప్పెదను వినుఁడు:—

❀ కృశునికథ. ❀

పూర్వకాలమునఁ గురుక్షేత్రమున భాలుకి యను విప్రవర్యునకు, రత్నముల గనియందు తొయివలెఁ దులసీవనంబునఁ గంజాయి మొలక తెఱంగునఁ గృశుఁ డను కొమరుండుదయించెను. ఆతఁడు పింగాక్షమునివలన సాంగోపాంగముగ

వేదశాస్త్రముల నభ్యసించి, విధివిధానంబులఁ గ్రహించి లాక్షణికుఁడై చిన్నతనముననే పేరు వడసెను. అంత కొంత కాలమున కాతనికి దైవనియతిగఁ బాల్యంబు వీడి యావన మంకురించెను. అతఁడు బ్రహ్మకులసంభవుఁ డయ్యు ననూ నాచారంబుల వెడలనడఁచి యధర్మవర్తనుఁడై, తస్కరదురో దరంబులఁ దవలి, పింగాక్షమున్యాశ్రమమున, సంగడికాండ్రఁ గూడి, కులపాంసనుఁడై, ధర్మమునందు మది చొరనీక, బలి యుఁడై పాపకార్యములు సలుపుచుండెను. భాలుక పింగాక్షులు కృశునకు ధర్మోపదేశ మొనర్చిరి. గాని, వారలఁ గేలియైన ర్పుచు జడుఁడై నిరంతరము పరస్త్రీపరధనలోలుఁడై ప్రవ ర్తించుచుండెను. అంతఁ దలిదండ్రులు వాని చెయ్యములను గని మదిఁ గుందుచుఁ గుమారుని జేరం జీరి, “కుమారా! బ్రహ్మకులజులకుఁ దగు నియమములు నీయందుఁ గానరావు. మా మాటల నాలింపుము. మనపెద్దలు కర్తతులు. వారల గౌరవమును బాటంపుము. దైవకృపవలన మనకు సమస్తసంప దలును గలవు. దుష్ప్రవర్తనములనుండి దొలఁగుము. దుండ గపుఁబనులు, దుష్టచేష్టలు వీడకుండినఁ గులీనులును నిన్నుఁ జూచి రోయకుందురా? మా మాటలఁ బాటించి దుర్వ్యసన ముల వీడి సాటివారిలో వాసిగాంచుము.” అని మందలింప, వారి పలుకుల సరకుగొనక, మాతృసహత్ని యగు సంనీతిని, గురుసత్ని యగు హైమవతిని బొందుచు వారలఁ బిలుచుకొని మధురాపురంబున కరిగి వారలను గామతంత్రాధిదేవతలగా మది నెన్నుచు, మన్తధక్రీడాపరతంత్రుఁడై రేయింబవళులు వారిని వదలక తిరుగుచుండె. ఇట్లు పండ్రెండు వత్సరములు

ద్యూతచౌర్యంబుల ధన మార్జించుచు మదిరాపానమత్తుండై
గురుపత్నులఁ గూడి స్వేచ్ఛావర్తన మొనర్చెను.

అంతఁ గర్తృపరిపక్వమున గురుపత్నులు ప్రాణంబులు
వీడఁ బ్రియురాండ్ర మరణంబునకు దుగ్గించుచు జీవనా
ధారంబు గానక మధురాపురంబు వీడి, కళింగదేశ మను
దెంచి, దాతల యాచించుచు, దుర్దశల ననుభవించుచు,
భుక్తికి లేమిఁ జింతించుచు, దినములు బుచ్చుచుండెను. అంత,
కొంతకాలమునకుఁ దీవ్రజ్వరా ర్తిపీడితుండై, “నేను పుట్టినది
మొదలు నేఁటివఱకును బాపకార్యములనే గాని పుణ్యా
కార్య మొక్కటి యైనను జేసి యుండలేదు. నాకు సద్గతి
లభించు టెట్లు?” అని చింతించుచుండు సమయమున, దై
వానుకూలమునఁ గాశీకథావిశేషము జ్ఞప్తికి వచ్చి ‘కాశి’
యను నక్షరద్వయము స్మరించుచుఁ బ్రాణంబులు విడిచె.
వెంటనే కాలకింకరులు పాశంబుల బంధింపఁ దొడంగిరి. ఆ
సమయంబునఁ ద్రిశూలపాణులై శివగణము లరుదెంచి
యుత్తమవిసూనారూఢుం జేసి శివలోకమునకుఁ గొంపోవు
చుండుతఱి యమభటులు శివభటులఁ గాంచి “మీరలు ధర్మ
జనప్రియులు. వీఁడో యధర్మవర్తనుఁడు, మహాపాపాత్తుఁడు.
అట్టి వీనిని మీర లేకారణమున శివలోకమును జేర్చుచుం
టిరి” అని యడుగ “వీఁడు మహాపాపాత్తుండైనను మరణ
కాలమున ‘కాశి’ యను నామమును స్మరింపుచుఁ బ్రాణ
ములు వదలెను. అందువలన వీని పాపము లన్నియు నశిం
చెను. వీఁడు కైలాసమున యుగపరిమితకాలము వసియించి
తదనంతరమునఁ గాశీపురంబున జనన మొంది ముక్తిఁ

జెందును” అని శివగణ ముత్తర మొసంగి కృశుని సూక్ష్మ శరీరమును గైలాసమునఁ జేర్చెను.

పిదపఁ గాలకింకరులు కాలునిఁ జేరి కృశునివృత్తాంతమును విన్నవించిరి. యమరాజు “కాశీపట్టణమున మరణము నొందువారలకును మరణకాలమున ‘కాశి’ యను నామమును స్మరించువారలకును శివభక్తులకును విష్ణుభక్తులకును దీర్ఘయాత్రాసేవాపరతంతులకును నే నధిపతిని గాఁజాలను. వారలనెఱింగి యప్రమత్తత మెలంగుఁడు” అని తన దూతలకు నాజ్ఞనిడి పనిచెను. మునివరులారా! మీకుఁ గాశీ మాహాత్మ్యమును వినిపించితిని. ఇందువలన సమస్తపాపములు ఊయ మగును.

ఇది ప్రథమాధ్యాయము.

కాశీ మాహా త్యము

ద్వితీయాధ్యాయము.

భృగుమహర్షి లోమశాదిమహర్షులకుఁ జెప్పిన తెఱంగున సూతుఁడు శౌనకాదిమహర్షులకుఁ గాశీకథావిశేషమును విన్నవించి మరల నిట్లు చెప్పఁదొడఁగెఁ—

—॥ కాశీక్షేత్రప్రభావము. ॥—

మునివరులారా! పుణ్యరాశి యగు కాశీమహిమంబు ముక్తినిదానంబు, సకలసంశయనివారణంబు, యోగసులభంబు, పరమపదసాధనసూక్ష్మంబు, అనాయాసముక్తిదంబు. కాశీయందు నీశ్వరుఁడు తన్ను నిశ్చలభక్తిని నేవించుచు సన్తార్థమున మనుబ్రాహ్మణు నైనను సమత్వమున మది నెన్నుచు నంత్యకాలమునఁ దారకమంత్రము నుపదేశ మొనర్చును. వారాణసియందు మృతి నొందు ధర్మతత్పరు లీశ్వరోపదేశ తారకమంత్ర రాజము కర్ణపుటములఁ బడు క్షణముననే కలుషముల వీడి మోక్షమును బొందెదరు. అధర్మవర్తనులు దేహమును ద్యజించి రుద్రపిశాచయోనింజనించి భైరవదండనాతి శయానుభవానంతరమున విగతకలుషులై తత్కృపావిశేషమునఁ దారకంబు వడసి విశ్వనాయకుని పజ్జఁ జేరుదురు. కాశీక్షేత్రమున నొనరించు నొక్కొక పాపమునకు నయుత త్రయవత్సరములు రుద్రపిశాచత్వము ననుభవింపవలయును.

అందువలనఁ గాశీయందుఁ బొరబడి మైనను గలుష మైన
రింపఁ జనదు. ఒనరింపఁ దలఁపను జనదు. కావున విశ్వనాథుని
మనంబున నిల్పి తుచ్చ మగు భావిసుఖముల నపేక్షింపక భవ్య
ముముక్షుపదము నభిలషించి స్వధర్మపరులై నేవించు భక్తు
లను నద్దేవదేవుఁడు కృపాతరంగితాంతరంగుఁడై ప్రోచుచుం
డును. విశ్వనాథపురవరము ముముక్షుపదము, ధర్మభూ
యిష్టము. అందు నివసించు ధర్మావలంబి తనతోఁ బూర్వపర
ముల నూర్చురేసి వంశజులను దరింపఁజేయును. ఇంద్రియ
ములవలనఁ జేకూరు కలుషములు కాశికాప్రస్థితులఁ బొడఁ
గాంచినఁ దొలఁగిపోవును. కాశి కరిగెద ననిన మంగళప్రా
ప్తియు, గన నేగిన శుభవరంపరయుఁ జేకూరును. స్వధర్మ
పరతంత్రమునఁ గాశీయందు నివసించువారల కాశావిలంబ
ములు లేక వేవేగ సాయుజ్య మొనఁగూడును. ముక్తిద మగు
వారాణసిని నివసించుమనుజులకుఁ బాపవిముక్తియు, సాధు
జనభక్తియు, సీశ్వరగుణగణచింతనానురక్తియు నలవడును.
అచ్చట సురదీర్ఘికయు, మణికర్ణికయు, విశ్వనాథుఁడును,
తీర్థసంతతులును సకలప్రాణుల పూర్వభవకలుషముల నడం
చుచు విచ్చలవిడి పుణ్యపరంపరల నొసంగుచుండును. అచ్చట
నొనర్చిన హవనము, దానము, ధర్మము, జపము, తపము
స్వల్ప మైనను దత్క్షేత్రప్రభావమున భూరితరమై యనంత
ఫలప్రదాయకమై యొప్పుచుండును. అచ్చట ధర్మమార్గావ
లంబియై మృత్యువు నపేక్షించి నివసించు మనుజుఁడు స్వల్ప
కాలమున ననాయాసముగ ముక్తి వడయఁ గలుగును. కాశీ
పురము ముక్తిదాయక మను నంశమున సంశయము గల

మనుజులకు వారి ప్రాణప్రయాణసమయమునఁ బ్రమాణ భూతుఁడై పరమేశ్వరుఁ డాసందియమును బోఁగొట్టును.

గంగాభవానీమణికర్ణికావిరాజమానేమానసీయంబగు కాశీక్షేత్రమున ముక్తి వడయుట కేమి యాశ్చర్యము ?

కాశీయాత్రాప్రయాణమునకు సమయము లన్నియు శుభప్రదములు. తిథిముహూర్తవిచార మనవశ్యము. కాశీ యాత్రకరిగెడు మనుజులకు విఘ్నము లొనగూర్ప దేవ గణము లుపస్థితులై యుందురు. వారల సరకుగొనక ముక్తి ప్రకాశిక యగు కాశికే జనవలయు.

కాశికాపురకాపురంబు విడువఁ జనదు. జీవితకాల మచట విసువక గడుప నగు. కరకంతుఁడు సాదరమున మోక్ష మొనగూర్చు. శంకరుని తారకం బెఱుంగఁ గారణం బగు కాశికాపురవరకాపురంబు నిష్పంకిలుఁ డెవ్వఁ డైన వీడఁ దలంచునా యను భృగువచనంబులు విని మునివరులు, “మహాత్మా! పూతచరితా! పుడమి ననాయాసముగ ముక్తి నొసంగు విశ్వనాథపురవరము గలిగియుండ ఋషులు, మునులు, జనులు ముక్తికొఱకు శ్రమణ ధ్యాన మన నాసక్తులం దగిలి యేల బహువిధదుఃఖంబులఁ బాల్వడు చుండి రని మామనంబుల సందియములు మము వేధించు చున్నయవి. కరుణించి మాసందియంబులఁ బాపవే” యని ప్రార్థింప “మునివరులారా! మీవంటి సర్వతత్త్వస్వరూపు లిట్టి విషయముల సంశయాస్పదు లగుట కడు శోచనీయము. ఎవనికి దేనియందు నభిరుచి కలుగునో యెవనికి నేకార్య ములయందు భక్తిశ్రద్ధ లలవడునో వారలు తత్కార్యపర

తంత్రమున శ్రమ చెంది యైనను నధికోత్సాహములై ప్రవర్తించెదరు. ఒకఫలమును బొందుట కనేకమార్గములు సూచింపబడి యుండెను. అందు వారివారి యిచ్ఛానుసారమున నాయామార్గముల ననువర్తించెదరు. విధి కామ్యము అని, కర్తము అని రెండువిధములు. అందు వర్ణాశ్రమములననుసరించు కర్తము విధియనియు, నిత్యనైమిత్తికంబులఁ బరఁగునది కామ్యమనియు నెగడుచుండును. లతలు లతాంతములు నన్నియు సమములయ్యును సుమార్థి తనకు హిత మగుదాని పుష్పమునే గొనఁజూచును గాని పుష్పసంతతి కంతకును వాంఛ నిడఁడుగదా. అట్టులనె మనుజుఁడు ముక్తి నలవరచు తెరువులు పెక్కులు గలిగి యుండినను దనకు హిత మగు మార్గమునే చనఁ జూచును గాని పలుదారుల నెన్నఁడును జనఁ జూడఁడు. సమానవర్ణములు గల గోక్షీరములు సమానపాత్రముల నునిచి నపుడు మనుజుఁ డొక్క టొక్కటియె యానఁ గలఁడు గాని యన్నియు నొకసారి యానఁగలఁడా! అట్టులనె సమానములగు నిర్వాణహేతువు లనేకములు గలవు. అందు మోక్షేచ్ఛ గలవారు సుసాధ్య మగు నొక హేతువును గొని తృప్తి నొంది దానినే నిత్యమును నియమపరత సేవించు చుందురు.

కాశీమాహాత్మ్యబోధకము లగు కథలను వినిన మనుజులన్యము లెవ్వియు నభిలషింపరు. బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠు లగు మీరలు సంశయింపనేల? ఇందుల కొక యితీహాసము గలదు. వినిపించెద వినుఁడు. దాన మీసందియములు విచ్చిపోవును. కాశీఁ బోలు దివ్యతరపుణ్యక్షేత్రము భూమియందు వేఱొండు గలదా!.

❦ వసిష్ఠవామదేవసంవాదము. ❦

సరస్వతీనదీతీరమున సత్యగుణసంపన్నులై ఫలపుష్పసం
భృతతరులతాబృందసమృద్ధులై యతివిచిత్రత గన్పట్టు నొక
యాశ్రమరాజంబు గలదు. అయ్యది వసిష్ఠతపఃప్రభావసంజ
నితసామర్థ్యవిశేషంబువలనఁ గడు రమణీయంబై చూపరుల
కమితానందదాయకమై తక్కుంగల యాశ్రమంబుల కన్న
మిన్నయై వన్నె కెక్కి యుండె. అందు వసిష్ఠముని వెయ్య
ఱులు శిష్యులునేవింప నియమపరతఁ దపంబు సలుపుచుండును.
అచ్చటి కొకానొక సమయమున వామదేవుఁడు స్వభావసిద్ధ
ముగఁ జనుదేర వసిష్ఠుఁ డెదు రేగి సభక్తికముగఁ బూజ
లొనర్చి యాసన మిడి కుశల మడిగి ఫలమూలాదుల నార
గింపఁ జేసి పథశ్రాంతు లుడిపి యిరువురును సమాధినిష్ఠుల
నెగడుచు వేదాంతగోష్ఠి సలుపుచు వెలయుచుండిరి. అంత
వసిష్ఠుఁడు వేదాశ్రయమై ప్రాశస్త్యమున నెగడుదాని ధర్మ
మోక్షోపయోగమై సూక్ష్మంబున నొప్పుదాని నిహపరసాధ
నాధారమై వఱలుదాని ముక్తిసంగుదాని నెఱుఁగఁ
దలఁచి వామదేవునిఁ జీరి “మహాత్మా! మోక్షసాధనములలో
బ్రహ్మజ్ఞానకసాధనము వినా సాధనసంపత్తి గలిగినదాని
నెఱిఁగింపవే” యని వినయభయసంభ్రమంబులఁ బ్రార్థింప
వామదేవుఁడు వసిష్ఠుని సాదరమున విలోకించి “ఆర్యా!
దీపము లేక ప్రభ గలుగని విధమున వారిదహీనత వృష్టి
గలుగనితెఱుఁగున వేదోక్తసాధనము వినా బ్రహ్మపరతత్త్వ
మెఱుఁగుజ్ఞాన మెట్లు గలుగును? అయినను లోకవిరాజ
మానమాననీయమై యాదిమధ్యాంతరహితమై విశ్వనాథవేష్టి

తమై కాశికాక్షేత్ర మను క్షేత్రరాజం బొండు గలదు. అచట నివసించు జంతువులు భోగమోక్షప్రదం డగు భోగి భూషణుని కటాక్షవీక్షణవిశేషమువలనను దక్షేత్రమాహా త్యైమువలనను మహాపాతకోపపాతకములఁ దొలంగి స్వల్పపరిశ్రమమున ముక్తి వడయుదురు. అందుఁ గల సురదీర్ఘికయందు స్నాన మాడిన మారుతఘాతమున మ్రాఁకులు గూలెడు విధంబున సమస్తపాపములు దుల్లి పోవును. అందు స్వధర్మమును దప్పక యాచారవిరుద్ధముల ననుసరింపక విశ్వేశ్వరపదారవింద ధ్యానానందలోలమనస్కులగుచు మను మనుజులకు ముక్తి చేకురుట కబ్బుర మేమి ? లోకములఁ గల సమస్తతీర్థములును హరిహరహిరణ్యగర్భాది త్రిదశులును మునిగణములును గాశియందు నివసించు చుందురు. అయ్యది శివుని యానందవనము. శంకరుని యవి ముక్తక్షేత్రము. కాశియందు నివసించు మనుజులు చతుర్భుజ చతురానన చంద్రశేఖర తుల్యులు. అందలి జంతుసంతతికిని నిక్కముగ మోక్షము లభించును. కావున నందునటమటలు విడచి నివసించుట శ్రేయస్కరము. వారాణసీవాసము పలుకష్టముల కావాసము. అందు సలుపు హవనదానజపతపంబుల కెట్లనంతపుణ్యాఫలము లభించునో యట్లుగనె పాపకార్యములు సలుప ననంతపాపఫలము లభించును. అందు వసియించుటకు వెరవుగలిగిన మనుజులు స్వధర్మపరుని దగిన బ్రాహ్మణుని వర్షా శనముల నొసఁగి కాపుర మునిచిన ననంతఫలమును బడయుదురు. అట్టి దాతలు గంగయందు నెన్ని సైకతరేణువులు గలవోయన్ని వర్ష సహస్రములు స్వర్గపురమున దేవనాథుని

చెంత సకలసంపత్సమృద్ధుల నొప్పుచు సుఖింబున వఱలుచుందురు. పిమ్మట నిర్తల మగు మహారాజకులమున జనించి భూపరిపాలనమొనర్చి దీర్ఘాయురువేతు లై బహుపుత్ర పౌత్రులు పరివేష్టించి శంకరునికరుణాకటాక్ష వీక్షణమునఁ గాశియందు దేహత్యాగ మొనర్చి తారకోపదేశమున బ్రహ్మజ్ఞాన మలవఱచుకొని పరమపదమును బొందుదురు. అశ్వత్థ పిచుమందసహకారాది వృక్షరాజములను వారాణసీపురమున నాటిన శాశ్వతయశము పరమును లభించును. కాశియందు సభక్తికముగ నీశ్వరలింగము ప్రతిష్ఠ చేసిన మనుజుఁడు నిష్కల్తఘఁడై మునిసన్నతుఁ డగు విశ్వేశ్వరుని శరీరమునఁ బ్రవేశ మొనర్చును. అందు విశ్వేశ్వరార్పణ మని భక్తియుక్తముగ శాకము నైనను బ్రాహ్మణుల కొసంగు స్వధర్మ పరులను శాశ్వతపద మొసంగి శంకరుఁడు రక్షించును. ముల్లోకవిఖ్యాతతీర్థసంతతులచే రాజిల్లుచు జంతుజాలముల యఘసంచయములను నిర్మూల మొనర్చుచు దేవదేవు పార్వతీ మనోహరుని వాసస్థానమై మోక్షప్రాప్తికి నిదానమై మునిగణ సుష్లోక మగు వారణావతమును దర్శింప నొల్లని మనుజులు గలరా! అందలి సద్బ్రాహ్మణునకు న్యాయార్జిత మగు ధన మల్ప మైనను నొసంగిన నయ్యది యనంతఫలదమై యొప్పారును. విశ్వేశ్వరనివాస భాసురమగు కాశికాపురీమాహాత్మ్యమును వర్ణింప నేరి తరము. సూక్ష్మదర్శములలో సూక్ష్మమును సనాతనధర్మములలో సనాతనమును సుత్తమజ్ఞానములలో సుత్తమమును నగు రహస్యార్థమును దొల్లి శంకరుఁడు పార్వ

తికి నెఱింగించిన విధమును వినిపించెద. దాని వినిన పిదపఁ గాశీమాహాత్మ్యము దనంతనె నెఱుంగ నగు.

ఒకప్పుడు మేరుశృంగమునందు ప్రమథగణ సేవితుడై సుఖాసనంబున విరాజమానుఁ డగు మహేశ్వరుని భార్యతి విలొక్కించి “దేవాధిదేవా! మహాదేవా! నీవు ఆర్తత్రాణపరాయణుడవు, ఆశ్రితవత్సలుడవు, భక్తజనసులభుడవు. సాంఖ్య యోగ కర్త యోగ జప తపోధ్యానాద్యవలంబనులగువారల కును దక్కుంగల వైదికకర్తముల సేవించువారలకును భగవంతునిదర్శన మలవడు ననియు, దాన సద్గతి చేకూరుననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. అయ్యవి ప్రయత్న పూర్వకములు, ప్రయాస పూరితములు, కష్టసాధ్యములు. కలియుగంబునమానవులు దుర్బలులు, ఈర్ష్యాపరాయణులు, కర్త విరాగులు, ధనలోభులు, ఐహిక సుఖపరతంత్రులును, బ్రయాసములకు నోర్వఁ జాలనివారును నయ్యెదరు. వారల సుగతికి గతి యెద్ది? వారి హితార్థము బ్రహ్మాదిదేవతానిషేవిత మగు జ్ఞానరహస్యమును గరుణించి వివరింపవే” యని సవినయంబునఁ బ్రార్థించెను. పార్వతి ప్రార్థనలకు నలరి శంకరుఁడు “మహాదేవీ! అనభిజ్ఞులవలన వెల్లడి యగును. గాన నట్టి రహస్యజ్ఞానమును వివరింపవలను పడదు. అయినను మహర్షిప్రోక్తమును సమస్తదేహధారులను భవసాగరతారణ మొనర్చి సుగతి నొసంగు మత్పురవరంబు వారాణసి గుహ్యతమమై మహాశ్శ శానమును అవిముక్తక్షేత్రమును నై వఱుచున్నయది. అయ్యది తీర్థములలో నుత్తమ తీర్థమును స్థానములలో నుత్తమస్థానమును జ్ఞానములో నుత్తమ జ్ఞానమును నై నకతన నెన్నఁడును నాచే విడువఁబడని యవి

ముక్తక్షేత్రము. స్వర్గమర్త్యపాతాళములయందలి సమస్త పుణ్యాతీర్థములును మహాశ్శశానమందు నెలకొనియున్నయవి. అయ్యది నాకుఁ బ్రియమునుగూర్చు నానందవనము. జన్మాంతర సహస్రముల నైనను క్షయ మందని పూర్వసంచితపాపపుంజము లవిముక్తక్షేత్రమునఁ బ్రవేశించు మాత్రమున నశించును. బ్రహ్మ క్షత్రియవైశ్యశూద్రులు వర్ణసంకరులు స్త్రీలు మ్లేచ్ఛులు పాపయోనిజులు పశు పక్షి మృగాదులు కీటకములు మొదలగునవి కాలానుగుణముగ నవిముక్తమందు దేహత్యాగ మొనర్చిన శివలోకమునఁ జంద్ర శేఖరులు త్రిణయనధారులు వృషభవాహనారూఢులు నై విరాజిల్లు. అవిముక్తమందు శరీరత్యాగ మొనర్చిన యెట్టిపాపాత్ముఁడైనను నీశ్వరానుగ్రహమున యమాలయమును జూడకయే పరమ పదము నొందును. అవిముక్తక్షేత్రమున శరీరత్యాగ మొనర్చిన లభించునుగతి హవనదానతపోయజ్ఞాదులవలన లభింపనేరదని మునిపుంగవులు వేనోళ్లఁ గొనియాడుచుందురు. అందు నీశ్వరభక్తులు నియమశీలురు వ్రతతత్పరులు వాస మొనర్చుచుందురు. అందుసలుపు హవనదానతపోజపాదులు స్వల్పములైనను నక్షయములై యనంతఫలదాయకము లగును. ఈ రహస్య మెఱింగినవారలు మోక్షము సులభ మనియు సంసార సాగర మతిభయంకర మనియుఁ దలంచి కాశీవాసముసలుపుచు మృత్యుముఖమును గనఁ గోరుచుందురు. మహాపాతకోపపాతక పూరితమై పీడింపఁబడు శరీరధారులకు నవిముక్తక్షేత్రము పరమాషధ మని మహర్షులు నొక్కి వక్కాణింతురు. వేయేల? అవిముక్తమే పరమజ్ఞానము. అవిముక్తమే పరమ

పదము. అవిముక్తమే పరమతత్త్వము. అవిముక్తమే పరమశివుఁడు. ప్రయాగము నైమిశారణ్యము శ్రీశైలము హిమాలయము కేదారము భద్రకర్ణము గయాక్షేత్రము పుష్కరక్షేత్రము కురుక్షేత్రము వంశతీర్థము ప్రభాసతీర్థము శంకుకర్ణతీర్థము హాటకేశ్వరము సాలగ్రామము విజయేశ్వరము గోకర్ణము ననుక్షేత్రములు ముల్లోకములయందును బుణ్యప్రదము లని ప్రసిద్ధి గాంచినవి. అయినను వారాణసీపురమందుఁ ద్రిపథగామిని భగవతి గంగాభవాని సంపర్కమువలనను నీశ్వరుని తారకబ్రహ్మమువలనను మరణము నొందువారలకు లభించు సుగతి మఱి యెందును లభింప నేరదు. పాపులు శతులు నధర్మరతులు మొదలగువా రే రైనను వారాణసీపురప్రవేశమాత్రమునఁ బవిత్రు లగుదురు. అన్యత్ర యోగధ్యానసన్యాసాదిసాధన సంపత్తివలన సహస్ర జన్మముల నైన నలవడఁ జాలని పరమపదము వారాణసీపురమందు భక్తియుక్తముగ శంకరుని సేవించుచు ధర్మతత్పరులై వాసము సేయు మనుజుల కొక జన్మమునం దలవడును. ఈ పరమోత్తమజ్ఞాన మెఱుంగఁ జాలక మూఢమానవులు తమోగుణపరివృత్తులై మలమూత్రభూయిష్ట మగు మాతృగర్భమును బలుమారు ప్రవేశించుచున్నారు. దేవతలలో నారాయణుని భాతి నీశ్వరులలో గిరిశుని బోలె స్థానములలో నవిముక్తక్షేత్ర ముత్తమమై వెలయుచున్నది.” అని పార్వతికి దేవదేవుఁడు వినిపించిన యవిముక్తక్షేత్రమాహాత్మ్యమును వామదేవుఁడు వసిష్ఠునకు వివరించి వినిపించెను. వసిష్ఠుఁడు వామదేవు ముఖకమలమునుండి వెలువడిన వారాణసీమాహాత్మ్య

కథనామృతమును బానం బొనర్చి ముద మంది మునివర్యా!
 యీశ్వరుని నివాసస్థానమును ముక్తిదాయకమును నగు
 కాశికాపురమును వీడి చెట్టఁగల చోట్ల నిలచు కట్టడి మన
 కేల? సత్వరమ కాశి గనుఁగొన నడుగుద మని పలుక వామ
 దేవుఁడు వల్లె యని బదు లొసంగెను. ఇట్లు వసిష్ఠవామదేవు
 లిరువురును గృతనిశ్చయులై స్వాశ్రమమును శక్తికొమరున
 కొప్పించి స్వస్థచిత్తమున నవిముక్తమును దర్శింప బయలు
 వెడలి వీతరాగులై శ్రద్ధాభక్త్యుత్సాహంబుల మహారణ్యం
 బునఁ బోవుచుండిరి. యుద్ధరంగమున సువర్వుల గర్వ మణంపఁ
 జాలు బలదర్పముల కాలవాల మగు సేనానిచయుఁడై
 హుండకుఁ డను రాక్షసవీరుఁడు సబంధు పుత్ర మిత్ర పరి
 వారముగ నమృతహారణ్యమున విచ్చలవిడి సంచరించుచు మార్గ
 మధ్యమున నమ్మునిద్వితీయమును బొడఁగాంచెను వసిష్ఠవామ
 దేవు లిరువురును ఆనిశాచరుల నీక్షించి వీరలు శూరులు సుర
 మర్దన సుస్థిరులు, సాధుజనబాధకులు, అధర్మమార్గప్రవర్త
 నులు, అని దలంచుచు దూరదూరమున నొడుగుచుఁ బోవు
 చుండ హుండకుఁడు వారిచెంతఁ జేరి మీర లెవరని యడి
 గెను. వసిష్ఠవామదేవుల మని యమ్మునిద్వితీయము బదు లొసంగ
 వారలఁ దేఱిపాటఁ జూచి నేను భయదసమరగోత్రజిద్భయం
 కరుఁడ, మాలి పాత్రుని పుత్రుఁడ హుండకాఖ్యుఁడ నని తన
 కులబలప్రతాపములఁ బేర్కొనెను. రక్కసులును సాయము
 లును నన్యోన్యము గుర్రెఱింగి భీరువులై కర్తవ్య మెటు
 దోషక కొంతవడి టిచ్చవడి నిలిచిరి. మునిపుంగవుల నామ
 ములఁ దెలిసి హుండకుఁడు మది నించుక యోజన మొనర్చి

తన సహచరులం జూచి మునిద్వయము వెఱగుపడ భీషణ భాషణముల “మావంశజులును ద్రిదశులును సంగ్రామరంగ మునఁ దీవ్రబాణానలజ్వాలల నొండొరుల నలయించుకొను సమయమునఁ బరాశరుఁడు భీకరయాగమొం డొనర్చి దహన జాతతప్తాగ్ని జ్వాలల దానవకాననము దహింపఁ జేసె” మఱియు వసిష్ఠుని దిక్కుమొగంబై “యీర్ష్యచే దుర్మదుడై మద్గురు వరుని తపోవహ్నిని దహింపఁజేసిన దురాత్ముని పితామహు డితఁడు. ఇతని పౌత్రుఁ డొకఁడు రాక్షసనాశక మగు యాగ మొండు గల్పించి తన్మూలమున నొక్కువ్వుడిఁ జేతపురము నకు మత్పితరులఁ జేర్చె. మత్పితరుల దమియించిన కఠినాత్ముని వంశమునకు మూలపురుషుఁడు. వీని సమిత్రకముగ గీడ్పడఁ జేసెద. భస్మీభూతులఁ గావించెద. నాయభీష్టము చిరకాలమున కొనగూడె. వీరల నేవలనికీఁ బోనీక పట్టుఁడు. కట్టుఁడు కొట్టుఁడు” అని పలుక నాక్షణమున సహచరులు వారల నరికట్టిరి. మునివరు లొకరి మొగ మొకరు చూచు కొనుచు “వీరిని శక్రాదు లైనను విడువుఁ డని పలుక సాహ సింపఁజాలరు. మన మేమి చేయఁగల మని దైన్యంబు వీడి ధైర్య మలవఱచుకొని నిర్వికారులై ముదంబున నింద్రజిన్తుక్త నాగాస్త్రబద్ధవిరాజమాను లగు రాఘవుల వడువున రాక్షస పాశబద్ధులై రాజిలుచుండిరి. హుండకుఁడు ఖడ్గమును జేఁబూని వారిఁ దునుమఁ గృతనిశ్చయుడై యుండుటఁ గని వామ దేవుఁడు వసిష్ఠునిఁ జీరి యమితానందమున నవిముక్తము గన నేగుచుండు తఱి సకారణముగ మన కీట నెట్టి ప్రతిబంధ కము సమకూడెనో గనుఁగొనుము. నేఁ డిది శ్రేయమే గద.

“శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని” అను నుడువును వినలేదా? శ్రేయస్కరము లగు కార్యములకు దివ్యులు కూడ విఘ్నము లొనఁగు చుండుదురు. దనుజుఁడు చంపు నని మనంబున నించు కయు దుగ్గింపను. తను వేరికిని శాశ్వతము గాఁజాలదు. భవుని పురమును గనుఁగొనఁజాలని భాగ్యహీనతను గూర్చి విలపించుచుంటి. పార్వతీధవుని పదపంకజములను సుస్థిర చిత్తంబున నేవించువారలకు నాపదలు దరిఁ జేరనేరవు” అని పలుక వసిష్ఠుఁ డట్లు స్థిరచిత్తుఁ డయ్యెను. వసిష్ఠవామదేవు లిరువురును శైలజామనోహరు నానందవనవిహారు పదవనజము లాశ్రయము లని నమ్మి దమతమ హృత్పుటంబుల భద్రపఱచి నిమిలితనయనులై తదేక ధ్యానాయ త్తచిత్తులై యుండఁజూండ కుఁడు హుంకరింపుచు వాలు కేలఁ బూని వారి శిరములు ఛేదంబులు గావింప దుముకు సమయమున భక్తజనవత్స లుఁడు ఆర్తత్రాణపరాయణుఁడు గిరిజామనోహరుఁ డమ్మాధుని యెదుట నావిర్భవించి క్రోధోద్ధూతరూక్షవీక్షణ కాలానల జ్వాలల సాధువిరోధి యగు హుండకుని బంధుమిత్ర సహ చరసమేతముగఁ గాల్చి చంపి సంయమివరులకట్లు ద్రైంపి యంతర్హితుఁ డయ్యెను. మానివర్యులు గనుదమ్ములు విచ్చి చూచునంత వీడిన కట్లను భస్మపురాసులను చెంతలఁ గని శంకరు కరుణాకటాక్షవీక్షణమున మానవాశనులు మడసిన వారిఁగాఁ దలంచి విశ్వనాథు చరితములు విస్తయము లని మది నెన్నుచుఁ “గాశి కేగఁ దలఁచిన మాత్రమున హరుఁడు ఆపదల హరియించె నిక నచట నిలిచిన వానివారలె యను టకు సందియ మెద్ది?” యని సంతసించుచుఁ బ్రయాణోత్సు

కులై భవుని పదములు భక్తి నేవించుచు భీకరకాననపథం
 బుల సాగిసాగి చిరకాలమునకు విస్తితాంతరంగులై కట్టెదురఁ
 గాశీపురవరంబును దత్పురిముఖంబున నొప్పుజహ్నుపుత్రికా
 రత్నమును గాంచి ముకుళితకరకమలులై చని చని సువర్ణ
 హర్త్యసౌధ గోపుర దేవాలయమంటపావళులచేఁ, బారిజాత
 మందార మాకంద మాలూర చంపక ప్రముఖ భూరుహతండం
 బుల నొప్పు శృంగారవనవాటికలచే, గంగాతరంగములు
 కాశికాపురంబును గౌఁగిలించువడుపున వృక్షశాఖలముదం
 బున నాలింగన మొనర్చి నల్లిబిల్లిగ నల్లుకొను లతావితాన
 ముచే, సూర్యచంద్ర కాంతిపుంజతిరస్కరణచణ మణిగణనిర్మిత
 విశ్వనాథసభామందిరముచే, బిల్వదళముల హస్తంబుల
 నొప్పుచు శంభుపూజనతత్పరతాత్పరగతు లగు భక్తవరు
 లచే, వేదవిదితకర్త కాండవిధాననిశ్చయపరతంత్రు లగు ముని
 జనభూసురబృందంబులచే విరాజిల్లు పురవరంబును జొచ్చి
 సకలసంపత్సమృద్ధుల నలరి సుఖంబునఁ గాపురమునేయుచుఁ
 దైర్ధికులు చనుదేర నెదు రేగి తోడ్చెచ్చి సత్కారపూర్వక
 ముగ నతిథిపూజ లొనర్చి మృష్టాన్నసముదయంబులఁ బరి
 తృప్తులం జేయు గృహమేధులం గనుంగొనుచు మధ్యాహ్న
 కాలమున మణికర్ణికాస్నాన మాచరించి దేవపితృదేవతలఁ
 దృప్తులంజేసి కాశీశుని దర్శన మొనర్చి పంచాక్షరీమంత్రపఠన
 తత్పరులై కతిపయదినంబులు నిమిషములుగఁ గడపిరి. ఇట్లు
 మునివరులు వ్యోమకేశుపురమున దృఢతరచిత్తులై తప
 మొనర్ప మెచ్చుకొనుచు మెప్పు లొసంగ విశ్వనాథుఁడు
 హైమవతితో వారల యెదుట సాక్షాత్కరించెను. అట్లు

ప్రసన్ను లగు నుమామహేశుల వినయభయభక్తిసంభ్రమముల నిటలతటఘటిత కరపుటులై స్తోత్రపాఠంబుల సంతసింపఁ జేసిరి. వారి భక్తికి ముద మంది యద్వివ్యులు “మీకోరిక లెవ్వియొ దుర్లభము లైనను నొసంగెదఁ దెల్పుఁ” డని మందలింప మునులు “ప్రభూ! జీవితకాల మెడనేయక కాశీ వాస మొనగూర్చి దేవర పదపంకజముల భక్తి పాయకుండు నటుల వరము దయనేయుఁ డని ప్రార్థింప “మునులారా! మీకోరిక లొసంగితిమి. మీర లవిముక్తక్షేత్రమున నివసించుచు మిమ్ము దర్శించువారి పాపముల హరింపఁజేయుచుఁ గాశీవాస మొనర్చుమనుజులకుఁ దద్విఘ్నకరము లగు విఘ్న పరంపరలఁ బాఠఁద్రోలుచు నుండుఁడు నిజధర్మముల వీడక నియతవ్రతులై మము భజించు మనుజులకు భద్రము లొన గూర్చు చుందుము.” అని గిరిజాద్వితీయుఁడై శంకరుఁ డంతర్హితుఁ డయ్యె. వసిష్ఠవామదేవు లానందవార్ధి నోల లాడుచుఁ గాశికాధినాథుఁడు పలికిన పలుకుల నెద నిలుపుచు స్వధర్మపరులై పాపదూరులై శంభుపూజనతత్పరులై మోక్ష కాంక్షులై వారాణసీపురవరంబునఁ గాపుర మొనర్చుచుండిరి. మునివరులారా! ముక్తిద మగు వసిష్ఠవామదేవసంవాద మను నీయాఖ్యానమును బ్రయత్న పూర్వకముగ వినినను బఠించినను సకలసంపత్సమృద్ధియు నిష్టకామ్యార్థసిద్ధియు నగును. నిరంతరావిఘ్న కాశీవాస మొనగూడును.

తపోధనులారా! స్వధర్మముల నెడఁబాయక కాశీవాస మొనర్చువారలకు నర చేతిలోని ఫలమువలె సునాయాసముగ నీశ్వరపద మొనగూడును. అవిముక్తపదమునఁ గలుష మొన

రించిన భైరవదూత లొసంగు తీవ్రయాతనల ననుభవింప
వలయు. వార లొనర్చు దండనము లతిరౌద్రములు. శమన
దండనములకన్న మిన్నలు శమనపురగమనము గర్భయాత
నానుభవము కాశియందు మృతి నొందినవారలకుఁ గలు
గదు. కాశియం దొనర్చిన దుష్కృత్య మెంత స్వల్ప మైనను
దాని ఫల మమితము. అతిదారుణము. అయ్యది భైరవదండ
నానుభవమువలన క్షయ మగును. కాశియందు మృతి నందిన
పాపభాక్కు లనుభవించు భైరవ దండనముఁ జూడఁ దరము
గాదు. అని భృగుమహర్షి వచింప మునిపుంగవులు, “మహాత్మా!
కాశీమాహాత్యైమును విని సంతస మందితిమి. తొల్లి కాశి
యందు ఎవఁ డెట్టి కలుష మొనర్చి వాసి చెడి గాసిఁ జెందె.
అయ్యది మా కెఱింగించి మము గృతార్థులఁ జేయుఁ”డని
ప్రార్థింప, భృగుమహర్షి, “యిందుల కొక యితిహాసము
గలదు. అయ్యది వినిన మీసందియము లెడబాయు” నని
యిట్లు చెప్పఁ దొరఁకొనెను.

❧ క్రమేలకచరితము ❧

తొల్లి, ధర్మాత్ముఁడు, దేవబ్రాహ్మణభక్తితత్పరుఁడు, దయా
ళుఁడు క్రమేలకుఁ డను నొక శూద్రకులజుఁడు కాశీవాస.
మొనర్చుచుండెను. ఆతఁడు ధర్మవత్సలుఁడు. ధనవంతుఁడు.
అతిథి అభ్యాగతుల సాదరంబున నాదరించువాఁడు. వాని
వలెనె వానిభార్యయు, పుత్రులును ధర్మనిష్ఠాగరిష్ఠులు.
యథోక్తతిథివారములయందు తదుక్తతీర్థసేవ లింగార్చన
ముల భక్తియుక్తముగ సలుపుచు చిరకాలము పుత్రమిత్ర
కళత్ర సేవితుడై, సత్పురుషుఁ డను ఖ్యాతిని బడసెను. అంతఁ

కొంత కాల మరుగ నొకనాఁడు వేదవేత్త భాగురి యను విప్రవరుఁడు బుభుక్షాపీడితుఁడై యాతిధ్యకాంక్షచే క్రమేల కుని వేడఁ బోవ నాతఁడు తనజన్మాంతరకృతపాపసంచయము వలన తొల్లింటి ధర్మబుద్ధి వెడల నడచి బ్రాహ్మణుఁడని యైనను దలంపక ధనమదాంధుఁడై నిందింపమొదలిడెను. భాగురియు యాధాతురుఁడై యానిందల సరకుగొనక మృదుమధురవచ నంబుల మఱిమఱి ప్రార్థింపఁ జొచ్చెను. అంత క్రమేలకుఁడు మోహవేశమున పదతాడన మొనర్చి వానిని బోద్రోచెను. యద్యాధాపీడితుఁడును పాదతాడితుఁడును నగు భాగురి క్రమేలకగృహంబు వీడి తనయభాగ్యమునకు నిందించు కొనుచు మార్గంబునఁ జనుచుండ మధ్యేమార్గమున దైవ నియతిని తులాధారుఁడను ద్రవ్యవంతుని దానశీలుని గని వేడఁబోవ ధనరాసుల నొసంగి యప్పేదవిప్రుని ముదిత హృదయునిగాఁ జేసెను. కిల్బిషాచారుఁడు క్రమేలకుఁడు కొన్నినాళ్ల కు దుర్భరజ్వరా ర్తిపీడితుఁడై ప్రాణంబుల విడిచెను. ఆతఁ డొనర్చిన బ్రాహ్మణాపరాధమునకు విగ్రహాలై పటుతర రోషభీషణులై భీకరాకారులై సునిశితాస్త్రశస్త్రధారులై భైరవదూత లొక్కుమ్మడి చుట్టుముట్టి నిష్ఠురోక్తుల దూషించుచు నాతని సూక్ష్మశరీరమును ఘనపాశముల బంధించి దోకొని భైరవుని యెదుట నునిచిరి. క్రమేలకుని నీక్షించి నంతన భైరవుఁడు భీకరాకారుఁడై దుర్మదుఁడై కన్నుగానక పుణ్యుల పరిభవించిన యీపాపాత్ముని నిత్యమును తత్ఫల మనుభవించునటుల క్రూరదండనల పాల్సేయుఁ డని కింకరుల కాజ్ఞ యొసఁగెను. భైరవుని యాజ్ఞ చెవిని బడినంతనె.

క్రమేలకుఁడు మూషకమై జన్మించి శీతహ్రదంబున వర్షసహస్రములు పలుదుగిఖముల ననుభవించెను. పిమ్మట నిర్జలప్రదేశమున క్రిమియై జనన మంది తుత్పిపాసాశాంతి యొదవక భ్రమసి భ్రమసి యటుపిమ్మట సారమేయమై పుట్టి దుర్గాంసముల మెసపుచు మరగి మరగి పిమ్మట సంకీర్ణయోనుల నుదయమంది ముప్పదేసి వత్సరములు పలు ప్రయాసముల కోర్చి తుదకు శూద్రతనువు దాల్చెను అంత భైరవభటులు క్రమేలకుని దమ ప్రభువు సన్నిధి నునుప నాతఁడు దయాంతరంగుఁ డగుచు వీఁడు రుద్రపిశాచరూపమును ధరించి త్రింశత్సహస్రవర్షములు పలు బాములు కుడిచి తన కలుషమును క్షీణమొనర్చుకొనెను. ఇక శంకరుని తారకమున కర్హుఁ డని శంభుతత్వమును విధ్యుక్తముగ నుపదేశ మొనర్చెను. తారకమంత్రము క్రమేలకుని వీనుల సోకినంతనె నాతఁడు దుర్లభ మైన రూపమును ధరించి యమృతపదముఁ గాంచెను. మునివరులారా! ముక్తిప్రకాశి యగు కాశియందు మనుజులు చంచలమతు లయి శంకరపాదసరోరుహముల సభక్తికముగ నేవించుచు దినములు గడుపనేరక స్మారకలుషముల పాల్బడి తత్ఫలము క్షీణించునటుల ఘోరదండనముల ననుభవించి విగతకలుషులై పరమపదముగాంతురు.” అని లోమశాదిమహర్షులకు వినిపించెను.

అంత లోమశాదిసంయములు భృగుని వీక్షించి ఋషిసత్తమా! విచిత్ర మగు నీక్రమేలకాఖ్యానము వినినంతనె విగతకలుషుల మైతిమి. మామనంబులు నిండా రె. విరాగులై కాశియందు మృతి నంది ముక్తిపదము గనుట యరిది యని

దోఁచె. కాని సర్వతత్త్వవిశారదా! మామనంబుల నొక
 సందియము వొడమి వేధించుచున్నయది. అది యెద్ది యన
 ముక్తిదాయని యగువారాణసీయందు విగతజీవు లగు యెట్టి
 పాపభాక్కులైనను మాతృస్త్వస్వపానమునకు దూకు లయ్యెద
 రని తొల్లి వినియుంటిమి. క్రమేలకాఖ్యాన బోధనాంతర
 మున నాతఁడు బహుయోనుల పా లయ్యె నని చెప్పితిరి.
 అయ్యది మాసందియముల కాలవాలమై యొప్పుచున్నయది.
 కరుణించి మాసందియములఁ బాటద్రోలుఁ డని ప్రార్థింప భృగు
 మహర్షి సంశయవిధేయు లగుమునిసత్తములారా! ఇందుల
 కొక రహస్యము గలదు. దాని వినినంతన మీసందియములు
 భేదము లగును. శ్రద్ధాశులై వినుఁడు. జ్ఞానాజ్ఞానవశమున
 మనుజుఁ డెట్టి కలుష మొనర్చినను యోనిజుఁడు గాక భైర
 వేచ్ఛామాత్రమున బహుజన్తముల ధరియించి యామృతరక
 ముల ననుభవించి పవిత్రుఁ డగును. స్థూలసూక్ష్మోత్కృష్టము
 లగుపాపములను సలిపిన తత్ఫలము రుద్రవైశాచరూపమును
 ధరియించి బహుక్లేశముల ననుభవించి క్షీణ మొనర్పవలయు.
 స్వధర్మనిరతుఁడై పాపముల ఫక్కికఁ జనక శర్వుని నేవించు
 మనుజుఁడు దేహాంతమున సులభముగ నిర్వాణపదము గాన
 నగును. అట్టివానిని సుపర్వులు పరముఁ డని మన్నింతురు.
 స్వల్పపాపములు గంగాస్నానమునను విశ్వేశ్వరారాధనము
 వలనను దూరము లగును. అజ్ఞానవశమున నొనర్చిన పాప
 ములు పురహరుని పూజలవలనఁ దొలఁగిపోవును. జ్ఞానమున
 సలిపిన దోషములు సమయఁజాలవు. మహాపాతకోపపాతక
 ములు భైరవనిర్దిష్టక్రూరయాతనానుభవమున క్షీణ మయి

యంతమున పరమపదము గన నగును. యాత్రాపరు లితరస్థలముల సంగత మగుకలుషసంచయము కాశీయాత్రవలననుకాశీయందలిపాపములు పంచక్రోశయాత్రవలననుక్షీణమొనర్చుకొని పవిత్రులగుదురు. కాశీవాసు లొనర్చు పాపములు దారుణభైరవదండనానుభవమువలనఁ గాని నశింపఁజాలవు. నిత్యయాత్రవలన సూక్ష్మపాపములు సమసిపోవును. ప్రాతఃకాలమున జాహ్నవియందును మధ్యాహ్నమున మణికర్ణికయందు నవగాహ మొనర్చిన కలుషములు హరించి జ్ఞానోదయమగును. అట్లు నియమపూర్వకముగ నొనర్చువారల నీశానుఁడు సదయహృదయుఁడై సంరక్షణ మొనర్చును. కాశీయందు నివసించు మనుజులు ప్రత్యహమును విశ్వేశ్వరుని భవానిని దుండిరాజును దండపాణిని భైరవమాధవులను సేవించిన స్వల్పపాపములఁ బోకార్యెదరు. ఇవిధమున యాత్రానియతి గావించుచు స్వధర్మనియతిన కాశీయందు నిలుచు వారలు పాపనులై సత్వరంబున నమృతపదము గనఁగలుగుదురు.

కాళీ మాహాత్మ్యము

తృతీయాధ్యాయము

ఆహా! సురదీర్ఘ కాంబుశీతలశీకరములచేతను ధరాధర
సుతేరితసత్పథంబులచేతను స్వధర్మనిష్ఠాగరిష్ఠావధీరత దోషో
చ్ఛయముచేతను పురవైరిపురము కడు రమణీయమై యొప్పు
చున్నయది. అట్టి వారాణసీపురవరమాహాత్మ్యమును వీనుల
విందుగా వినిచితిరి. ఇంకను మామనంబులు తనివిఁ జెందలేదు.
తత్కథలనే వినఁ గోరుచున్నవి. అనఘా! మహాత్మా! ఇంకను
విశేషించి యెఱిఁగింపవే యని లోమశాదులు భృగుమహర్షిం
బ్రార్థింప నమ్మహర్షి మధువ్రతము లబ్జములట్ల లోకపావనులు
విశ్వనాథపురము నాశ్రయింతురు. మీమనంబులు తనియు
నటుల వారాణసీపావనచరితమును వివరించు పుణ్యప్రదం
బగు నొక కథ వినిపించెదను. స్థిరచిత్తుల రై వినుఁడు.

— ❁ సు ప ర్వు ని క థ ❁ —

పూర్వకాలమున చతురంగబలసమేతుఁడు క్షత్రధర్మ
పరుఁడు సూర్యప్రతాపుఁడు సోమవంశభూషణుఁడు ద్వాదశా
క్షౌహిణీనాథుఁడు భోగపురందరుఁడు నగు సుపర్వుఁడను
రాజవర్ముఁడు రాజ్యపాలన మొనర్చుచు నొకానొక దినంబున
వేట తమకంబు మనంబున నుప్పతిల హయవరారూఢుడై

స్వల్పపరివారసహితముగ, సింహశరభశార్దూలఖడ్గమహిషకిటి
 మృగసముదయంబుల బలసియున్న కాననమునఁ జొచ్చి
 విచ్చలవిడి వానిం బరిమార్చుచు సంచరించుచుండెను. మృగ
 యావిహారమున నొప్పు సుపర్వుని వారువము వేగవంతమై
 ఘనజవమున నన్యవనముఁ జొచ్చెను. భూపుండు తన యను
 చరులను గానక వారల యునికి నెఱుంగఁ గోరి నలుదిక్కులు
 పరికించుచుండఁ గట్టెదుర కనకగాత్రి కమలముఖి కైరవాక్షి
 కలకంఠకంఠి కరియాన కామోత్సుకీ స్వకళత్రము వడు
 వున ప్రసన్నత నొప్పుదాని, సఖిజనపరివృతయై సరససరో
 వరంబుల వనకేళీ రతినొప్పుదాని, నొక కన్యకారత్నమును
 బొడగాంచెను. సుపర్వుండు చక్కందనమున కిక్క యగు
 నక్కన్యారత్నమును గనినంతనె ముద మంది మది విరాళిఁ
 జెంది దరిజేరి “కృశోదరి! శరదందునిభాననా! సురనరకిన్నర
 నాగకన్యకలం బురుడింపం జాలు చక్కందనమున మిగిలి వన
 లక్ష్మీవలెఁ బొడచూపు నీ వెవ్వరిదానవు? నే నహ్లాడ నేని
 నీయుదంతమును నెఱిఁగింపు” మని మృదుమధురగంభీరవచ
 నంబుల పలుకరించెను. అంత నవ్వానవేంద్రుని వచనసుధార
 సంబుల కవ్వానిని యలరి వినయ భయసంభ్రమంబుల
 “రాజేంద్ర! నేను విశాలరాజుదుహితను. అనూఢను. మహా
 బాహు! మీకు వరియింపఁ దగుదానను,” అని ప్రత్యుత్తర
 మొసఁగెను. సుపర్వుఁ డక్కన్యారత్నము వచించు పలుకుల
 నాలకించి, “వరారోహ! రూపలావణ్యసంపదల మెప్పు గలిగి
 యొప్పుచున్న నిన్నుఁ గనినంతనె మోహభ్రాంతుండు గాని
 రాజవర్ముండు గలఁడా? నిన్ను నీజనకుండు వైవాహికమున

నొసంగ విధ్యుక్తముగ చేపట్టుట మాదృశులకు విహితకర్తము. అట్లుకాక వేటొందు విధమునఁ బరిగ్రహించుట యమానుష కృత్యము. న్యాయవిరుద్ధము. నిందాస్పదము. నీగురుఁడు విధ్యుక్తముగ ని న్నొసంగినఁ జేపట్టుదు” నని పలికెను. అంత నక్కన్యారత్నము “ధర్మపరాయణుఁ డగు నాజనకుఁడు హాస్యాస్పదముగ ప్రతిజ్ఞాభంగ మొనరించి నాకు పరిణయ మొనర్ప సాహసింపఁడు.” అను నుడుపుల నాలించి భూపుఁడు సాదరంబున నవ్వన్నెలాడిం దిలకించి, “రాజవర్యుఁడు పవిత్ర చరిత్రుఁడు బలపరాక్రమసంపన్నుఁడు విశాలుఁ డన్న సామాన్యుఁడా? అట్టివాని కెవ్వఁ డెట్లు విఠద్దశ నొడఁగూర్చె? ఆ ప్రతిజ్ఞ యెట్టిదో యెఱింగింపుము. అర్హ మగుదాని గర్హింప నేల! నేను దత్ప్రతిజ్ఞారక్షణమున బాసటయై నిలిచెదను. సందియ మేల నయ్యుదంతమును సాంతంబుగ నెఱుంగఁ బలుకుము.” అని పలికెను. అంత నప్పంకజాక్షి యపవర్గసాధన మును గిరిజామనోహరుని వాసస్థానము నగు వారాణసీయను పురవర మొందు గలదు. ముక్తినిదాన మగు నప్పరమున గిట్టుట దుర్లభము. కుండధరుఁ డను భూమండ లేశుఁ డప్పుణ్య పదమున కధినాథుఁడు ఆతఁడు ధనసమృద్ధియు సేనాసమృద్ధియుఁ గలవాఁడు. ఆతఁడు నన్ను తన్ను వరింపు మని కోర నాజనకుఁడు నీకొసంగిన నిన్ను పరిణయ మగుదు నని ప్రత్యుత్తర మొసఁగితిని. నాయందలి వలపుపెంపున నాతఁడు నాజనకుని కడకు భటులచేతను మంత్రులచేతను వర్తమానముల నంప మొదలిడెను. అట్లు కుండధరుఁడు పలుమారులు వార్తల నంపు చుండుట కెంతయుఁ గినిసి మద్దురుండుతుట్టతుదకునాకూఁతును

కాశిరాజున కిచ్చుట లేదని ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. పిమ్మట కుండధరుఁడు ధూర్తత్వమున మాతండ్రికడకు తన పురోహితుని బనిచెను. మాతండ్రియు కాశిరాజు పోకడలకు మదిచింతిలి తన తనయకు కుండధరుఁడు తగిన వరుఁడు గాఁడని పలికెను. అంత నమ్మనుజపతి పురోహితుఁడు తన విభుని పంపునఁ గొన్ని క్రూరవచనంబులు పలికి “చండశాసనుఁ డగు కుండధరుఁడు నీకు తప్పక జామాత యగు. మీదుహితను గోరి పలుమటు ప్రార్థించుచున్న వాఁడు. ఉత్తమకులోత్పన్నుఁడు, బలపరాక్రమసంపన్నుఁడునగు కుండధరరాజేంద్రునకు హితంబున దుహిత నొసంగి మనుము. లేనిచో సబాంధవముగ యుద్ధరంగమున నింద్రాదులు బాసటయై నిలచినను నిను బొరిపుచ్చి నీకొమరితచంద్రికను రాక్షసవిధానమున పరిణయమాడఁగృత నిశ్చయుఁడై యున్న వాఁడు. పిమ్మట దేవర చిత్తము” అని పురోహితుఁ డూరకుండెను. అంత మజ్జనకుఁడు పురోహితునిఁ జూచి భయంకరాకారుఁడై రోషభీషణముల “దుర్మదుఁడవగు నీవు బ్రాహ్మణుఁడ వగుకతంబున నిట్లు ప్రల్లదంబులు పలికినను మనఁజాలితివి. ఇక వెడల నడువు” మని పలికెను. అంత పురోహితుఁడు “మహారాజా! నీవు దండితరిపుండవు, ఉద్దండుఁడవు. ఆతఁడు చండశాసనుఁడు, బలపరాక్రమ సంపన్నుఁడు. మీయుభయుల విరోధమున ప్రజలు మృత్యువు వాతఁ బడుదురు. లోకహితంబు గోరి యుత్తర మొసంగుము. నేను జనువాఁడ” నని పలికెను. అందులకు నాతండ్రి “భూదేవా! కుండధరాహ్వయుని దుర్మద మడఁగు నటుల యుద్ధరంగమున సబాంధవముగఁ దచ్చిరంబు ఖండించి యమా

లయమున కనిపి విద్యావినయ బలపరాక్రమసంపన్ను నృప
కులాగ్రగణ్యు నొక్కని నాయనుంగుఁ గూతు చంద్రికకుఁ
గూర్చి పరిణయ మొనర్తు. దైవవశమునఁ గుండధరుఁడు
మడియఁ డేని చంద్రికకు వివాహము నేయఁజాల. అవివా
హితగాఁ దిరుగుఁగాత. అనతికాలమున వారాణసి కరుదెంచి
శిరంబు ద్రుంచి విశాలుఁడు చంద్రికకుఁ బరిణయ మొనర్ప
నున్నవాఁడని మీరాజునకుఁ దెలియఁ బలుకుము. పలు
పలుకు లేల? కరకంతుని మహిమావిశేషమున గంగా నైకత
స్థలముల దేవాసురు లడ్డ మైనను వెనుదీయక పాలికలన
కుండధరనృపాధముని మ్రందించువాఁడను. ఇక మీరాజు
యూపగతపశువు తెఱంగున నున్నవాఁ డనుము.” అని
పురోహితుని బనిచెను. కుండధరవిశాలురు అన్యోన్యవైరంబులు
పెచ్చుపెరుగ మచ్చరంబున భండనాయ త్తచిత్తు లగుచుఁ బలు
మారు విపులసంగ్రామములఁ బోరుచు నలబ్ధవిజయులై వ్యర్థ
పౌరుషు లగుచుండిరి. ఉభయులును సమానబలులు; అతిరథులు.
ఒకరి నొకరతిక్రమింపఁజాలక వితర్కించుచున్న వారలు. ఇక్కా
రణమున రాజశేఖరా! సమాన బలపరాక్రమకులశీలవయో
గుణసంపన్నుఁ డగు నృపలలాముఁ డలవడినను బరిణయ
మొనర్ప మజ్జనకుఁడు వెనుదీయుచున్న వాఁడు. ఇంతదనుక న
న్నవివాహితగ నుంచుట కిదియ కారణము. ఇందు కూహక
మెద్దియును లేదు. అని చంద్రిక తన వృత్తాంతమును విన్నవిం
చెను. అంత సుపర్వుఁడు, “మానినీమణి! దానపరిగ్రహమునఁ
గాని నిన్ను బరిణయమాడనోప. విశాలధ రావరు చెంతకు నీతోఁ
జను దెంచెద. అమృతహానీయుని దర్శనానంతరమునఁ గర్తవ్య

మెటులటులఁజేయుదు” నని చంద్రికాద్వితీయుఁడై విశాలుని చెంతకుఁ జనియెను. విశాలుఁడును యువతీజనమన్తధుండగు సుపర్వసీక్షించి సగౌరవమున నాతిథ్య మిడి యనురాగసూచకముగ కుశలం బడిగి, “నృపకులచంద్రమా! భూరిప్రతాపుఁడవగు నిన్ను గనినంతన మాన్యుఁడ నైతి. నీయాగమనకారణ మెద్దియై యని నామనంబు తత్తర మందుచున్నయది. సాదరంబున నెఱిఁగింపవే” యని సవినయంబుగఁ బలికెను. సుపర్వుఁడు విశాలుని యాదరాతిశయమునకు సంతసమంది, “ఆర్యనుతా! పూతచరితయగు నీదుహితనుజంద్రికాఖ్యను విధిసమ్మతముగ నిజధర్మపత్నిగాఁ జేకొను కుతూహలంబున నిను బ్రార్థింప నిటఁ జనుదెంచితి” నని భక్తియుక్తముగ విన్నవించెను. ఆతని వినయభయభక్తులకు విశాలనృపతి యెంతయు ముదమంది, “సుపర్వా! లోకులవలన నీగుణగణంబులను బలపరాక్రమాతిశయంబులను బలుమరు పలుతెఱంగుల వినియుంటిని. నీ వాంఛిత మొనగూర్చ నే ననురక్తుఁడను. నాకూఁతును నీ కొసంగి పరిణయ మొనర్చు భాగ్యమ్ము కన్న వేఱొండు మిన్నగలదా! అయినను నిందులకు నేఁ బూనియున్న సమయ మొండు ముం దడుగిడ నీయకుండె. అయ్యది వినిపించెద వినుము. కాళికాపురాధిపతి కుండధరుఁ డనుకీల్చిషాత్తుని బుత్రమిత్రబంధుసహితముగ యుద్ధరంగమున గ్రిందుపఱచి కాళియందు మత్సుతను దగిన వరున కొసంగి పరిణయ మొనర్చెద నని తొల్లి ప్రతిన బూనియుంటిని. ఇంక నీసహాయ మలవడిన వానిని సమయింప నెంత? కుండధరవధాంతమునఁ జంద్రిక కొసంగి పరిణయ మొనర్చెదను. నాప్రతిన కొన

సాగఁ జేయుము.” అని పలికిన సుపర్వుఁడు “తొలుదొల్ల
చంద్రికోద్వాహమొనర్పుము. పిమ్మట కుండధరుని రూపు
మాపెద” ననిన, విశాలుఁడు “రాజేంద్రా! మునుముందు
మత్స్యక్రిత్జ్ఞు కొనసాగఁ జూచుట కర్తవ్యముగదా! మఱియుఁ
బుణ్యరాశి యగు కాశియందు కన్యాదాన మొనర్చెదను. అచ
టికి రమ్ము” అని పలుక సుపర్వుఁడు “కాశిక మోక్షప్రకాశిక
యనఁ గారణ మెద్ది? అచ్చట విశేష మేమి గంటిరి? కాశి
యందు కన్యాదాన మొనర్చిన ఘనతయేమి? ఏతద్వృత్తాంత
మును సకరుణంబుగ వివరింపుఁ”డనిన, విశాలుఁడు “వారణా
వత మనఘము. దాని మహిమ మతులము. ఆచింత్యము. అందు
నిండాదుభక్తి ధర్మ మణుమాత్ర మొనర్చినను, దానిఫల
మనంతము. అందు మృతినందు మనుజులు ముఖజు లైనను
యంత్యజు లైనను పండితు లైనను పామరు లైనను సంసారు
లైనను సన్యాసు లైనను భేదములేక విశ్వనాథు తారకోప
దేశమున నుగ్రపాపములు వీడి ముక్తిభాజను లగుదురు.
స్వధర్మైకశీలుని విప్రవర్యు నొకని కాశియందు నిలిపి యన్న
వస్త్రమాదిగాఁ గల వరదానములఁ బరితృప్తుఁ జేసిన మను
జునకు కాశీవాసఫలము లభించును. అచ్చటి మణికర్ణికా
స్నానము విశ్వేశ్వరార్చనము జన్మరాహిత్య మొసంగును.
ఉత్తరప్రవాహమై పుణ్యప్రదమై శతకోటివిస్తార పుణ్యతీర్థ
పరివృతమైయొప్పు గంగాజలము సమస్తపాపక్షయ మొన
ర్చును. అవ్యాకృతజలమయ మగు జాహ్నవి పుణ్యప్రభావ
మున భవ్యమగుకాశీక్షేత్రమున నివసించు మనుజులు దివ్య

లనఁబడుదురు. దివిజులు సమస్తకామ్యసమృద్ధికొఱకు విశ్వ
నాథుని నిరంతరము నేవించుచుందురు.

శ్లోకకథ

తొల్లి కాశియందు శ్వేతకి యను భూపాలుఁడు వేయి
వత్సరములు శంకరుని గొలిచి పిమ్మట కైలాసపర్వతాభ్యం
తరమున వర శత ముగ్రతఃము సలుప హరుఁడు ప్రత్యక్షమై
“రాజా! నీకోరిన కోరిక లొసంగెద. కోరు” మనిన “దేవా!
నీవు యజ్ఞకర్తవు. యజ్ఞభోక్తవు. నేను జరుపఁబోవు సత్ర
యాగమునకు తగు ఋత్విజుఁడు సమకూడుట లేదు. కృపఁజేసి
యాజకత్వ మూను” మని ప్రార్థింప శంకరుఁడు “నాసమానుని
యవ్యయుని నొకని నీకొసంగెద” నని దూర్వాసుని రావించి
రాజుం జూపి “యీతఁడు యాగార్థియై ఋత్విజునిఁ గోరు
చున్నవాఁడు. ఈతఁడొనర్చు యజ్ఞమందు నార్త్విజ్యమును
బూని మది రంజింపఁజేయుము” అని రాజువెంట దూర్వా
సుని బనుప నాతఁడు రాజుజన్మమును సుపర్వులు మెచ్చు
నటులఁ బూర్తి యొనర్చెను. సుపర్వనృపశేఖరా! సిద్ధ
క్షేత్రము, తపఃక్షేత్రము, ముక్తిక్షేత్రము అని ప్రసిద్ధి
గాంచిన కాశియందు మాచంద్రికకు వివాహముగావించెదను.
ఇతరచోటులఁ దలంప నామన మొల్లదు. కృపజేసి దయ
సేయుము” అని విశాలుఁడు సుపర్వు నొడఁబఱచెను. కుండ
ధరుని భండనమున నిర్జ్వింపఁ గృతనిశ్చయుఁడై సుపర్వుఁడు
దూతను బంచి తనసేనానివహంబుల రావించి ద్వాదశాక్షా
హిణీసేనాపరివృతుఁ డగుచు సత్వరంబునఁ గాశి కరిగెను.
విశాలుఁడును, కుండధరుని వధించి సుమసమగాత్రి యగు తన

కూతును సుపర్వభూమిశునకు పరిణయ మొనర్తు నను
కౌతుకమున ధరామరులఁ బెక్కుదానములఁ దృప్తిపఱచుచుఁ
జతురంగబలసహితుడై చంద్రికతో సుపర్వనివెంట దండ
యాత్రకు వెడలెను. విశాలసుపర్వల యాజ్ఞచొప్పున బలం
బులు శత్రు లడలునటుల కాశీపురము నరికట్టిరి. శత్రు
సేనలు పురంబు నరికట్టుటఁ జూచి కుండధరుఁడు రోష
పూరితుఁ డగుచు బలంబుల సిద్ధపఱచి యుద్ధసన్నద్ధుడై
బయలువెడలెను. ఉభయనైన్యములు దలపడి ఘోరంబుగ
బోరఁజొచ్చె. కుండధరసుపర్వల మహాన్నతరణవిశేషములఁ
బరికించుతమకమున నిలింపులు గగనపథమున చుట్టుముట్టి
నిలచిరి. అప్పరోగణములు కుసుమమాలికల కరంబులఁ గరంబు
ధరించి యోధవరుల కాతిధ్యమొసఁగ ససంభ్రమముగ వేచి
యుండిరి. అట్టి సమయమున పౌలోమివల్లభుఁడు గురువరునిఁ
జీరి, “దేవా! సంగ్రామతలమున మృతు లగు యోధవరులు
గంధర్వాంగనలఁగూడి సుఖంబు లనుభవించెదరు. కాశీపురం
బున రణంబున మృతు లగు సుభటులు అంతియగాక మరి
యెట్టి సుగతి జెందఁగలరో యూహించి వివరింపుఁ” డని
యడిగెను. అంత, బృహస్పతి మఘవ్రుని జూచి “కాశీయందు
మృతినొందువారలు అప్సరాంగన వొందు నేవగించి, భోగ
పరాజ్ఞుఖులై నిరంతరము ముక్తికాంతాలింగనానురక్తు
లయ్యెదరు. చంద్ర శేఖరుపురవరమున శస్త్రాస్త్రవితతుల మరణ
మొందువారలు నిర్వాణపదవి జెంది యీశుసాన్నిధ్యమున
వరలుచుందురు. క్షేత్రసంతతుల నుత్తమోత్తమ మగు కాశీ
క్షేత్రమున మృతిని నభిలషించి మునివరులుకూడ వాస

మొనర్తురు. అందు మృత్యువును గను బ్రహ్మాదిపిపీలికపర్యం
తము జంతుకోటికి మృత్యుంజయుఁడు సాదరమున తార
కోపదేశ మొనర్చుచుండును. అన్యత్ర రణమున మరణము
నందిన వీరవరులు స్వర్లోకసుఖము లచ్చరమచ్చెకంటుల కూట
ములు మెచ్చుదురు గాని అయ్యవి వారాణశిమృతవీరవరులు
మెచ్చరు. అన్యదేశముల మృతు లగు మనుజులఁ గూర్చి
యిట శ్రాద్ధ మొనర్చిన వారలు ముక్తిగతు లగుదురు. దేహ
త్యాగ మొనర్చిన ముక్తి గనుట యబ్బురమా! భవానీ
సహితుఁడై యీశ్వరుఁడు నిరంతరము విహరించుచు ప్రాణి
కోటికి సద్గతి నొసఁగుచుండును. ఈక్షేత్రమును బోలు
క్షేత్రము వేరొండు లేదండ్రు ఇచట సంగ్రామమున శస్త్రాస్త్ర
ఘాతములవలన మడియుజంతుసంతతి గూడ పరమపదము
జెందును. మునివర్యులు యీయవిముక్తక్షేత్రమును భక్తి
యుక్తముగ నియతవ్రతమున వదలక నేవించుచుందురు”
అని కాశీమాహాత్యమును వినుపింప గంధర్వాంగనలు
“నాకేశా! మనము కాశికాపురము వీడి వృథా కాటేయ
జెందనేల” యని చండికాభర్తను మనంబులనునిచి భండనము
చూచుచుండుద మని తలంచుచుండ కుండధరసుపర్వుల పోరు
ఘోరమై ప్రాణహరమై మాంసశోణితకర్దమమై యొండొరుల
చండ కాండములు గండుమిగిలి శత్రునేనలమడియించుచుండెను.
రథంబులు రథంబులతో గజంబులు గజంబులతో నశ్వంబు
లశ్వంబులతో పదాతులు పదాతులతో దలపడి క్షణమాత్ర
మతీభయంకరముగ సంకులసమర మొనర్చిరి. ఇవ్విధంబున
నిరుదెఱంగులవారును చతురతఁ బోరుచు హతనైన్యము

గావించుకొనుచుండిరి. అంత సుపర్వుడు, పుత్రమిత్రమాత్య
బంధుసహితముగ కుండధరునిగూల్చి సర్వజనానురాగకులశీల
గుణగణ సంపన్నవిశాలు విశాలుని పట్టభద్రుని గావించెను.
పిమ్మట విశాలుడు సుపర్వునకు చంద్రిక నొసంగి యధిక
వైభవమున పరిణయ మొనర్చి యల్లునకు కూతునకు మేలి
భూషణములు కానుక లొసంగి ద్విజన్తుల దానపరంపరలఁ
బరితృప్తి గావించి ధర్మంబు దప్పక కాశీపురమును పరిపాలన
మొనర్చి సుఖంబున వసించెను. మునిపుంగవులారా! కాశీ
మాహాత్మ్యమును చిత్తము లలరునటుల వినిపించితిని. ఈ
యాఖ్యానమును భక్తిపురస్కరముగ వినినను బఠించినను
సమస్తపాపక్షయమును, ధనధాన్యపుత్ర పౌత్రసమృద్ధియు నగు
ను. పాపహరము, సుగతిగతికము నగుకాశికాపురమాహా
త్మ్యకథావిధానముల వినినవార లన్యకథావిశేషముల విన
నొల్లరు. అని పలికి, భృగుమహర్షి సర్వతత్వవిశారదులారా!
యింకను కాశీమహిమలను విస్తరించి తెల్పెదను ఆలింపుడు.

❀ యాజ్ఞవల్క్యజనకసంవాదము ❀

తొల్లి జనకభూపాలుడు యాజ్ఞవల్క్యమునిపుంగవుని
దిలకించి, “దేశికోత్తమా! మీరలు తత్త్వజ్ఞానసంపన్నులరు.
అధ్యాత్మవిదులరు. షడ్గుణైశ్వర్యయుతులరు. సర్వార్థదర్శులరు.
మీర లెఱుంగని రహస్య మెందును లేదు. సంసార మెట్టి
వారికిని దుష్పారము, దుఃఖితము, దుర్దమము, దుర్వహము.
అట్టి సంసారసాగరమున దగులుకొని దరిగానని మనుజులు
సులభమార్గమున సుగతఁ జెందు నుపాయ మెద్దియేని గలి
గిన వివరింపుడు. వేదవిహితమై మునిజనమానితమై సమస్త

పాపక్షయకరమై సద్గతిసాధనమై నెగడు రహస్యార్థమును
 మీ ముఖింబున విని తరింపఁ దలంపుగొనియున్నాఁడను. కరు
 ణింపుఁ” డని ప్రార్థనమొనర్చెను. జనకుని ప్రార్థనల నాలించి
 యాజ్ఞావల్క్యుఁడు ముదమంది “రాజేంద్రా! నీప్రశ్నము
 సర్వోత్తమము, అవ్యాజము, అతిదుర్లభము, సుగతిసాధన
 సులభము. అధికగౌరవమును, శుభప్రదమును, పరమపద
 దాయకమును, సమస్తజంతుసంతతికిని సులభమార్గమున
 నమృతపదము నొడఁగూర్చునదియును, నవిముక్తమును,
 విశ్వనాథపురవరమును నగు కాశితేత్రము నిరుపమానమై
 దనరారుచున్నయది. దాని మహిమము వివరింప పురుషోత్త
 మునకైనను నలవిగాదు. అయినను నే నెఱింగినకొలఁది
 వివరించెద. ఏతత్తేత్ర సేవనము. వినా సులభోపేతముగ ముక్తి
 కాంతను చేపట్టు సూక్ష్మమార్గము వేఱొండులేదు. పురహారుని
 పురవరమున దానజపతపోయజ్ఞాదిసాధనసంపత్తివలనను, మర
 ణమువలనను మోక్షప్రాప్తి కలుగును. అందలి జాహ్నవీ
 స్నానమువలన నంతఃశుద్ధియు, నింద్రియనిగ్రహము కలు
 గును. దాన హారుఁడు హర్ష మొంది సమస్తజంతువులకు
 నిర్వాణపదము నొసఁగుచుండును. అందు నీశ్వరుఁడు లింగా
 కారమున దివ్యమై విశ్వేశ్వరాభిధానమున విరాజిల్లుచుండు.
 విశ్వేశ్వరలింగసందర్శనము సమస్తపాపక్షయకరము. జ్ఞాన
 దాయకము. వీతరాగము. క్రోధవివర్జితము. కోటిసూర్య
 చంద్రుల వడుపున శతకోటితటిల్లతల తెఱఁగున వెలుఁగుచు
 త్రిలోకవ్యాపితమై, నిరంజనమై, నిరవద్యమై దనరారు
 చుండు. సూర్యచంద్రాగ్నులవలె గ్రహతారకలభాతి వెలుంగు

కాశికాపురము మోక్షదాయక మనియు, నిరంజన మనియు, నిరుపమాన మనియుఁ దలంచుచు మునివరులు కొనియాడుచుందురు. అందు బ్రహ్మనిష్ఠితములు, ప్రఖ్యాతములును, ప్రభావభూయిష్ఠములును నగు లింగములు సహస్రముల కొలఁదిగలవు. వాని దర్శనార్చనములవలన మనశ్శుద్ధి గలుగును.

❀ జ్ఞానవాపివృత్తాంతము. ❀

విశ్వేశ్వరాలయమునకు దక్షిణపార్శ్వమున చిన్నయస్వరూపి యగు జ్ఞానవాపి కలదు. అందలి జలమును స్నానపానము లొనర్చినయెడ విజ్ఞానవృద్ధియు, బ్రహ్మైక్యసిద్ధియును గలుగును. దాన మానవులు యాగాదివిహితకర్తృపరాజ్ఞులులైనను సులభముగ మోక్షమును గన గలుగుదురు.

అంత లోమశాదులు భృగువర్యుని దిలకించి, “మహాత్మా! జ్ఞానవాపివృత్తాంతము నాద్యంతమును నెఱుకపఱుపవే” యని ప్రార్థింప, నాతఁడు “మహర్షులారా! తొల్లి యీశ్వర పుత్రుఁ డగ స్త్యునకు వినిపించిన చొప్పున జ్ఞానవాపి కథనము వివరించెద. వినుఁడు.

తొల్లి కాలభైరవుఁడు కాళీవినోదార్థము లోకసంతతులు తల్లడిల్లి, బ్రహ్మాండము చీకాకునడ, భూధరంబులు డుల్లిపడ, పాథోధులు చదలంట నద్భుతముగ తాండవ మాడియాడి డస్సి దాహోపశమనార్థము జలములకొఱకు వెదుక మొదలిడెను. భర్గుఁడు లోకసప్తకమున జల మలవడకుండుట కాశ్చర్యమొంది ప్రళయమునందును భంగ మొందని కాశికాపుర మరుదెంచి, తపసిగై విశ్వేశ్వరుని నభిషేక మొనరింప

జలంబు గానక కాశీక్షేత్రోపకంఠభాగమున త్రిశూల మూచి భూచక్రమును భేద మొనరించి రసాతలమువఱకు గ్రుచ్చి వెలికిదీయ త్రిశూలము వెంబడిని పవిత్రజలము పాతాళము నుండి వెలువడియెను. భర్గుడు తజ్జలమున విశ్వేశ్వరుని శత రుద్రీయపంచసూక్తపారాయణ మొనర్చుచు నభిషేక మొనరింప, విశ్వనాథుడు సంతసమంది ప్రసన్నుడై యవ్వివరమునకు జ్ఞానవాపి, జ్ఞానోదము, జ్ఞానతీర్థము, శివతీర్థము ననునామంబులొసంగె. జ్ఞానవాపి దర్శనార్చనధ్యానసంకీర్తనములును, తజ్జలస్నానపానాచమనములు స్తవసంతానఫల మలవరచి కైవల్యపద మొసంగును. బ్రహ్మరాక్షసపిశాచగ్రహవిముక్తి నొసంగును. బ్రహ్మజ్ఞాన మలవరచును. అని విశ్వనాథుడు వరము లొసంగి యంతర్హితుడయ్యె. విశ్వేశ్వరుడు జ్ఞానవాపిచెంత లింగరూపమున వాసమొనర్చుచుండెను. ఇట్టిమహిమావంత మగు జ్ఞానవాపిని సంయమివరులు మోక్షకాములై నిరంతరము భక్తియుక్తముగ నేవించుచుందురు. దీని మహిమ మెన్న నెవరితరము?" అని వినిపించి మరల కాశీమాహాత్మ్యమును చెప్పదొడంగె.

ఇట్టి మహిమావంతము లగు కాశీకాపురిని, సురదీర్ఘి కను, విశ్వేశ్వరలింగమును, జ్ఞానవాపిని మునిముఖ్యులు భక్తిపురస్కరముగ నేవించుచు యాగాదికర్తముల పరాభ్యుఖులై యుండిరి. అట్టి సమయమున పద్మజుడు మహర్షుల కర్తోచ్ఛేదమును దిలకించి శివప్రీత్యర్థము కాశీపురమున పదియశ్వమేధ యాగము లొనరించెను. బ్రహ్మ యొనర్చిన యాగములకు శంకరుడు ప్రీతుడై సాక్షాత్కరించి, 'వాంఛితము లొనఁ

గూర్ప సిద్ధముగ నుంటిని. వేడు' మని బ్రహ్మను హెచ్చరించెను. అంత సృష్టికర్త 'దేవా! సమస్తజనులు నీపురమున వసియించుచు, నీయందలి భక్తిపెంపున కర్తవిముఖులై యొప్పుచుండిరి. అందువలన దివిజులు యజ్ఞభాగము లలవడమి ఋణసత్వులై తొల్లింటివలె పుడమియందు వర్షింపఁజాల రైరి. వరాభావమున యామ మంకురించె. జనులు బుభుక్షపీడితులై సడలిరి. ప్రళయకాలము సమకూడె. లోకరక్షకుఁడ వయ్యుఁ బ్రజలకు రక్ష యొసంగకంటివి. లోకసంతతులు యివ్విధమున ఋణించుచుండ నీవుగాక పెరవారలు గావఁజాలకు. భూమి యందు కర్తములు సలువ భూతతృప్తి కలుగును. దాన దివిజులు సస్యానుకూలముగ వృష్టి నొసంగుచుందురు. అవిముక్తము నందలిభూసురులు వేదవేదాంతవిదులైనను కర్తవిముఖతఁజెంది జ్ఞానసాధనతత్పరులై ముక్తఁ జెందుచుండిరి. వరదా! మేము నీయాజ్ఞల శిరమున ధరియించి మనువారము. గాన యామ మెవ్విధమునఁ బాయునో కృపజేసి దెలుపవే' యని పలువిధ ములఁ బ్రార్థించెను. అంత శూలిచతురాననుని పలుకుల నాలించి యించుక చింతిలి 'అవిముక్తకాశీక్షేత్రమున కర్తకాండము పరిహరించి, జ్ఞానకాండము పరిగ్రహించి పాపదూరులై మను వారలు ముక్తి భాజనులరు. అట్టివారికి నే నెవ్విధమున విపరీత మొనర్చువాఁడను? ఇంతవఱకు కాశీవాసులు నిరోగులై రాగద్వేషలోభకార్యణ్యభయపిశునత్వకలహశోకమద మా త్సర్యాదివికారములఁ దిగద్రోచి నిరంతరము నన్నే స్మరియించుచు నియమితవ్రతులై యొప్పుచుండిరి. అట్టి నాప్రియభక్తుల నెట్లు మోహవికారుల చేయుదు? అయినను దేవతలకు కొంచె

ముపకృతి సలుపవలయు. తొల్లి మనయుభయుల వివాద సమయమున నీక్రోధభావమున మృత్యువు స్త్రీరూపమున ప్రకటము కాఁగా క్రోధభావమున జంతువులపాలిటి మిత్తియిదియని పలికి యుంటివిగదా! అంత నాస్త్రీ నీపలుకులకు వెఱఁగొంది కన్నీళ్లుగార మిక్కిలిగ విలపించెను. అప్పుడు నీ వామె కంటినీరు దోయిటఁ బట్టితివి. ఆజలమువలన రాగద్వేషములును, విఘ్నములు, రోగచయములును బయలువెడలెను. పద్మజా! యాకాంత అశ్రుజలవిభాగములు జీవుల సంహరింప ప్రధానసాధనములు. ఇచ్చట విఘ్నరూపమున మనుజులకు మానసవ్యధలు కలుగును. కొందఱు పతితులై స్వధర్మముల వీడి ధనలోభమున నెందేని బోయెదరు. ధర్మమును వీడక శ్రమల కోర్చి మత్పురమును నాశ్రయించి కాలము గడపు వారలు తప్పక ముక్తిని జెందుదురు.' అని యీశ్వరుఁడు పద్మజునకుఁ బ్రజాసంరక్షణార్థ ముపాయము సూచించెను. అది మొదలు మునులహృదయంబుల రాగద్వేషములును, భయ విరోధప్రమాదములును, మదమాత్సర్యములును పదంబు లిడి పరుగిడసాగె. కొందఱు మోహపరవశు లైరి. కొందఱు యీర్ష్యాజనితహృదయు లైరి. మరికొందఱు భయభ్రాంత చిత్తు లైరి. ఇంకకొందఱు క్రోధభూయిష్ఠు లైరి. అంత ముని వరులు, విశ్వనాథుఁ డేలకో మనల కకారణముగ విఘ్న సంతతి సమకూర్చెను. మన కెటుకపడదు. అరిషడ్వర్గము మనల నావరించెను. తత్ప్రేరణమున నెద్దియేని కలుష మొనర్చిన నయ్యది సూక్ష్మ మైనను కోటిగుణితమై పరిధవిల్లు. ఇంక నిట నిలువరాదు. ఎందేని శీఘ్రంబున జని విధిపూర్వక

ముగ యాగాదికర్తము లొనరించిన చిత్తశుద్ధియును, తత్త్వజ్ఞానమును నలవడును. అని కృతనిశ్చయమై అవిముక్తక్షేత్రమును వీడి తీర్థేతరముల కరిగిరి. జనకభూపాలా! కాశీ పురము ముక్తిసాధనసులభ మైనను విఘ్నసంతతికి వెఱచి, మునిముఖ్యులు దుష్పాప్రస్య మని విడిచి పరువిడఁ జొచ్చిరి. ఇంక సంసారాంధనిమగ్ను లెవ్విధంబున కాశియందు నిలచి ముక్తి గనఁ గలుగుదురు.” అని యాజ్ఞావల్క్య జనకునకు కాశీమహిమమును వినిపించి “పురాతనమును, పుణ్యాస్పదమును, ధర్మపథమును నగు కాశీవిశేషమును మున్ను భాస్కరునివలన వినిన మరొండువిధమును వినుపించెద వినుము.

నేను సూర్యునిచెంత వేదాధ్యయన మొనర్చుతఱి నాతనిఁగన బ్రహ్మమానసపుత్రుఁడు నారదుఁడు విపంచీనాదమున మేళగించి గాన మొనర్చుచు జనుదెంచెను. అంతట భాస్కరుఁ డమ్మనిపుంగవుని విధ్యుక్తముగ పూజించి నమస్కరించి ‘మహాత్మా! తాము దయచేసిన కార్య మెట్టిది? నే జేయ నగున దెద్ది? వివరింపుఁ’ డని యడుగ, నారదుఁడు వికసితముఖకమలుఁడై ‘కమలబాంధవా! మరు త్తను రాజవల్లభుఁడు గోమేధయాగ మొనర్చుతఱి వసిష్ఠాదిమహర్షులు శాస్త్రప్రసంగములుసలుపుచు తత్వవిచార మొనర్చుతఱి క్షేత్ర సంతతులలో నిర్వాణపద మొసంగునది కాశి యని పలు తెఱంగుల ప్రశంస యొనరించిరి. అప్పట్టున శ్రీమన్నారాయణ పదారవిందధ్యానానందరసామృతపానంబుకన్న విశ్వనాథపురి విశేష మేమి? పుష్కరాదితీర్థపుంజములును, కురుక్షేత్రాది క్షేత్రసంతతులును మోక్షదాయకములు గాని వెట్లయ్యె?

నను సందియమ్ము నెమ్మనంబున నుమ్మలింప చంచలహృదయుడ నైతి. నీవు లోకారాధ్యుడవు. లోకసాక్షివి. నీతేజఃపుంజ ములవలన జగంబుల వెలుగింపఁ జేయువాడవు. సర్వవ్యాప కుడవు. నీవెటుంగని రహస్యంబులు గానరావు. నాసంశయ విచ్ఛేదన మొనరింప శక్తుండ వీన యని దలంచి యదుదెంచి తిని. కృపసేయవే' యని బహుభంగులఁ బ్రార్థింపఁ దొడంగె. అంత కమలాప్తుఁడు గానకళాకోవిదుఁ డిలకించి, 'దేవమానీ! మీర లెటుంగని ధర్మంబులు లేవు. అయినను న న్నడిగితిరి గావున వినుపించెదను. తపోధనంబున మిన్నయై వన్నె గాంచిన త్వాదృశులు సంశయాస్పదు లగుట యెంతయు శోచ నీయము. సందిగ్ధహృదయులు జ్ఞాన మెవ్విధంబున నైన నల వరచుకొననేరక యుభయలోకములకు భ్రష్టు లగుదురు. విష్ణు భక్తియును, తీర్థేతరసంవాసమును నంతఃకరణశుద్ధి యొసంగును. అన్యక్షేత్రావలంబనము స్వకృతధర్మకర్తజనితపుణ్య ఫలము సత్పథసాహాయ్యసాధనము. కాశి యన్ననో కేవల విశ్వేశ్వరతారకోపదేశజనితజ్ఞానదీపము. బ్రహ్మైక్యప్రకాశితము. కాశీవాసమును విష్ణుభక్తియును నమృతపదమునకు సమానమార్గదర్శకము లయ్యును సంసారకాననవిహారణము నీషణత్రయమును భక్తిమార్గావలంబనమునకు పెక్కు లంత రాయము లొసంగుచుండును. ధనార్జనము ప్రియకర మగు కరణి భక్తియోగము కాఁజాలదు. అందువలన నిశ్చలభక్తి యలవడుట కడు దుర్లభము. మోక్షకాముల కయ్యది సులభ మార్గము కాఁజాలదు. కాశి యన్ననో యీశ్వరనివాసభాసు రము. మణికర్ణికావిరాజమానము. జహ్నుకన్యక విహారసుంద

రానందవనరాజము. ముక్తికాంతావాసప్రఖ్యాతము. దాని మహిమము లచింత్యములు, అనంతములు, అఘనాశకములు, అమృతపదదాయకములు. అందు నీచయోనిజులైనను రాగ ద్వేషరహితులై విగతజీవులయిన ముక్తికాంతాపింగనానంద భరితులగుదురు. రాగద్వేషులును, విస్తృతపాపులును భైరవ యాతనానుభవానంతరమున ముక్తిభాజనులగుదురు.' అని వివరించెను. ఇట్లు నారదుఁడు భాస్కరునివలన కాశి ముముక్షు సాధనసూక్ష్మమని బోధింపఁబడి సంతసించుచు సత్యలోకమున కరిగెను.

జనకభూపాలా! మనుజు లొనర్చిన పాపములు కాశిని జేరిన నడఁగును. కాశియం దొనర్చిన కలుషములు భైరవుఁ డడంచును. కాశియన కైవల్యపదము. అందు పశుపక్షిమృగా దులకును ముక్తి సులభ సాధ్యము. అని నారదానకు పద్మబాంధ వుఁడు వినిపించినవిధంబున 'కాశీమహిమమును వినుపించితి' నని యాజ్ఞాపల్కి పలికెను. అంత జనకుఁ డమ్మనిపలుకుల కలరి "మహాత్మా! మణికర్ణికాతీర్థము మహాత్తరప్రభావపూరిత మనియు, త్రైలోక్యవిఖ్యాతమనియు, అమలఫలదాయక మనియు పలుమరు పలుపురివలన పలుదెఱఁగుల వినియుంటిని. దాని ప్రాదుర్భావ మెట్టిదియో దాని మహిమావిశేష మెట్టి దియో యెఱుంగ చిరకాలకాంక్షితుఁడనై యుంటిని. నామ నోరథ మీడేరుకాలమునేటికి సంప్రాప్తమయ్యె. సాదరంబున నెఱింగింపవే" యని సవినయంబున ప్రార్థించెను. యాజ్ఞాపల్కి మహర్షి జనకునిప్రార్థనలకు ముదమంది "రాజా! మంచిప్రశ్న మొనరించితివి. చిత్తనిగ్రహుఁడవై భక్తియుక్తముగ మణి

కర్ణికా ప్రభావమును నాలింపుము. దాన శుభపరంపరావాప్తి యొనగూడు.

❖ మణికర్ణికా మాహాత్మ్యము ❖

తొల్లి శ్రీమన్నారాయణుఁడు శంకరభగవానునిఁ గూర్చి వారాణసీపురంబునఁ దప మొనర్ప కృతనిశ్చయుఁడై సుదర్శనచక్రసాధనమున నొక రమణీయపుష్కరిణిని నిర్మించి దానికేఁ జక్రపుష్కరిణి యను నామ మొసంగి దానిని నిజాంగ నిర్గతస్వేదజలంబునఁ బూరిత మొనర్చి తత్తీరమున స్థాణు సమానాకారము వహించి యేఁబదివేల దివ్యవర్షములు దృఢ తరచిత్తుఁడై తపోనియతి నొప్పి యుండెను. అంత విష్ణుతపో వహ్నికి నుమాధవుఁడు ప్రజ్వలితుఁడై సతీసహితుఁడై తత్ప్రాంతమున కరుదెంచి నిశ్చలచిత్తుని నిమిలితనయనుని హరిని వీక్షించి 'ఆహా! తపము మహత్తరప్రభావపూరితము. మనోధైర్యసాధనము. సంసారకాననదావానలము. నరకార్ణవ తారణము. ఇంద్రనరహితముగ నిరంతరము వహ్నిప్రజ్వలించు చున్నయది.' యని తనలోఁ దాను దలపోయుచు, హర్షసూ చకముగఁ బలుమరు మస్తకమునాడించుచు 'హరే! ఇక దపస్సు వలనఁ బ్రయోజన మెద్ది? కాంక్షిత మెఱిగింపుము. పూర్తి యొనరింప సిద్ధముగ నుంటి' నని పలికెను. శంకరుని సాదర వాక్కుల కలరి రమావల్లభుఁడు నేత్రకమలములు విచ్చి ప్రణతు లొనర్చి, 'దేవేశా! మహేశ్వరా! నాయందుఁ బ్రసన్న హృదయుల రైతి రేని నిరంతరము భవాసీసహితముగ మీదివ్యసుందరవిగ్రహసందర్శన మొసంగుటయును, సమస్త స్థానములయందును సమస్త కర్తములయందును మీకంటెమును

ముందు సంచరించుచుండు నటులను వరప్రదాన మొసంగుడు. చంద్రశేఖరా! నాచిత్తభ్రమరము తావకీనపాదకమలమరంద పానాయత్తమై దృఢతరభక్తియుక్తముగ నుండునటులఁ గృప నేయుడు.' అని ప్రార్థించెను. అంత నీశ్వరుండు హృషీకేశుని సకరుణంబుగఁదిలకించి 'జనార్దనా! నీకోరిక లొనగూర్చితి. సువ్రతా! నీకింకొక వర మొసంగెదను. దాని నాలింపుము. నేను నీతపస్సునీక్షించి, తదానందాతిశయమున సర్పరూపకర్ణ భూషణయుక్తమగు నామస్తకమును నాడించితిని. ఆయాందో శనకారణమున, నాకర్ణభూషణము మణికర్ణిక యీతీర్థమున జారిపడియెను. అక్కారణమున నీతీర్థమునకు మణికర్ణికాభి థాన మొసంగితిని. చక్రధరా! పూర్వకాలమున నీతీర్థము నీచే సుదర్శనచక్రమువలన నిర్మిత మయిన కతనఁ జక్రపుష్కరిణి యను పేరంబరఁగుచుండె. నాకర్ణమునుండి రత్నకుండల మీతీర్థమందు జారిపడినసమయమునుండియు నియ్యది మణికర్ణిక యనునామమున లోకవిఖ్యాత మగు' ననుపలుకుల నాలించి, హరి 'గిరిజావల్లభా! మీయొక్క ముక్తామయరత్న కుండల మీతీర్థమునఁ బడిన కతన నీతీర్థము సమస్తతీర్థములలో నుత్తమోత్తమమై ముక్తిక్షేత్రమై లోకవిఖ్యాత మగుఁగాత! విభూ! యీస్థానమందు వాగతీత మైనపరంజ్యోతిఃప్రకాశము ప్రసరించుటవలన యిద్దానికి కాశి యను నామము ఖ్యాత మగుఁ గాత! జగద్రక్షకా! శివా! నేను మఱియొక వరమును యాచించెదను. దయ నేయుడు. సృష్టియందు జరాయుజాది నాలుగు విధముల భూతగ్రామములయందు ఆబ్రహ్మస్తంబ పర్యంతము జంతుసంజ్ఞ గల ప్రతిజీవమునకుఁ గాశి

యందు ముక్తిలాభ మొనగూర్చుడు. శంభూ! ఆయువు
క్షణవినాశక మనియు, విపత్తి విపుల మనియు, సంపత్తి క్షణభం
గుర మనియుఁ దలంచి యేస్త్రాజ్ఞులు మణికర్ణికాతీర్థశ్రేష్ఠ
మందు స్నానసంధ్యాజపహోమాదికములను, ఉత్తమవేదపాఠ
ములను, దర్పణపిండదానములను, దేవతాపూజనములను,
గోభూతిలహిరణ్యాశ్వాన్న వస్త్ర భూషణ కన్యాదానాది
కములను, అగ్నిష్టోమప్రభృతి యజ్ఞాదికములను, వ్రతోద్యా
పనములను, వృషోత్సర్గములను, లింగప్రతిమాదుల ప్రతి
ష్ఠాపనములను సలుపుదురో వారికి ఏకమాత్ర మక్షయఫల
మొనగూడుఁగాత ! ఈశానా ! ఆత్మఘాతము ప్రాయోపవేశ
నము తక్కు తక్కుఁగల శుభకర్తము లీక్షేత్రమందు శ్రద్ధా
పూర్వకముగ ఎయ్యవి సలుపఁబడునో యయ్యవి మోక్ష
ప్రాప్తికి హేతుభూతము లగుఁగాత ! జగదీశ్వరా ! కాలాం
తరమందునను తా నొనరించిన శుభకర్తములను గూర్చి
పశ్చాత్తాపము నొందినను, నితరుల కెఱుకపఱచినను నయ్యవి
నిష్ఫలములగును. ఈశా ! మీ యనుగ్రహమువలన నయ్యవి
ఫలవంతము లయి, యక్షయఫలము నొసంగుఁగాత ! సదా
శివా ! భూతభవిష్యద్వర్తమానములయందు పేరొందు
పుణ్యతీర్థము లన్నిటియందు నీతీర్థము ప్రాధాన్యమై శుభో
దయమై వఱలుఁగాత ! పార్వతీమనోహరా ! దేవతలలో
మీర లెవ్విధంబున మంగళప్రదుల రని పేరొందితిరో
యెవ్విధంబున నీ యానందవనము తీర్థసంతతులలో మంగళ
ప్రద మని పేరొందుఁగాత ! సాంఖ్యయోగ ఆత్మదర్శన వ్రత
తపోదానాదికములవలన లభించు ఫలము మణికర్ణికా

స్నానమువలన లభించుఁగాత ! జన్మజన్మాంతరోపార్జితపాప
సంచయములు మణికర్ణికాతీర్థస్నానమార్జనచమనములవలన
నిర్మూలమగుఁ గాత ! గంగాధరా ! ఎవరు తొలుదొల్త
మణికర్ణికాస్నాన మాచరింపక గంగాస్నానము విశ్వేశ్వ
రాదిదేవతాపూజనము లొనరించెదరో వారికి గంగాస్నానా
దికములు నిష్ఫలము లగుఁగాత ! ఎవరు మణికర్ణికాస్నాన
మును తృణీకరించెదరో వారు బ్రహ్మహత్యాదికములవలన
లభించు పాపఫలమునకుఁ బ్రాప్తులగుదురు గాత !' యని
యివ్విధంబున విష్ణుభగవానుఁడు వరదానములను బ్రార్థింప
దేవదేవుఁడును భక్తవత్సలుఁడు నగు పినాకపాణి ప్రసన్న
హృదయుఁడై 'మధుసూదనా ! నీకోరికలు ఫలవంతములగుఁ
గాత !' యని వరదాన మొసంగి సతీయుతముగ నంతర్ధానుఁ
డయ్యె. జనకమహీధవా ! తొల్లి యగస్త్యునకు స్కందుఁడు
వినిపించిన తెఱంగున మణికర్ణికావృత్తాంతమును వివరించితి''
నని యాజ్ఞవల్క్యుమహర్షి పలికెను.

మహర్షులారా ! అనాయాసముగ ముక్తి నొసంగు పుర
వైరిపురిమహిమలు వింటిరిగదా ! ఇంక నేమి తెలియఁగోరె
దరు ? అని భృగుమహర్షి యడిగెను.

కాళీ మా హా త్యము

చతుర్థాధ్యాయము.

ఋషిచంద్రమా! తమముఖకమలమునుండి వెలువడు వాగమృతమును నెంత గ్రోలినను మాకర్ణంబులు తనియుట లేదు. కాళికాపురిమహిమాతరంగముల నోలలాడు మామనంబు లన్యతీర్థావగాహముల నాశించుట లేదు. కావున నవియొ యింకను వివరించి దెల్పు మని తపసులు ప్రార్థింప, భృగు మహర్షి మఱియొకకథను జెప్పఁ దొడఁగెను.

— సువదనోపాఖ్యానము —

పూర్వకాలమున సుగుణగణసంపన్నుఁడును సుందర విగ్రహుఁడును, జనసమ్మతుఁడును నగు సువదనుఁ డను రాజ వర్యుఁడు, పుత్రమిత్రాష్టజనసేవితుఁడై కాళికాపురిని వసి యించుచు శివభక్తిపరాయణుఁడై శిష్టరక్షణ దుష్టశిక్షణాను రక్తుఁడై ధర్మపథమ్మున శక్రునిజోలె రాజ్యపాలన మొనర్చు చుండెను. అతఁడు విధ్యుక్తముగఁ గ్రతుశతంబుల నొన రించి ప్రజల మెప్పును బడయుచుండెను. తనదు సర్వస్వమును యాగదక్షిణగ నొసంగి విశ్వజిత్తును సవనరాజమును జేయ నారంభించెను. తత్సమయమున, యాగవీక్షణకౌతూ హలంబునఁ గమలజసుతుఁడు సనత్కుమారుఁడు సువదనుని యజ్ఞవాటిక కరుదెంచెను. అంత సువదనుఁ డమ్మునిచంద్రుని

బహువిధసత్కారపూర్వకముగ నాదరించి భక్తియుక్తముగ నర్ఘ్యపాద్యవిధులఁ బూజలొనరించి ప్రసన్నునిఁ జేసి సవినయముగ, “మహాత్మా! బ్రహ్మజ్ఞానతత్పరుఁడవు. షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుఁడవు. పద్మసంభవాత్మజాతుఁడవు. సర్వజనాంతరంగుఁడవు. నీరాకవలన నాగృహము పావనమయ్యె. నాజన్మము సార్థకమయ్యె. నాయాగము సాంగోపాంగమయ్యె. నీయాగమన కారణమెద్దియొ యెటుంగ నామది తత్తటమందుచున్నయది” యని విన్నవించెను. సువదనుని భక్తితాత్పర్యముల కెంతయు నంతరంగమున సంతసిలి సనత్కుమారుఁడు స్నిగ్ధగంభీరభాషణంబుల “రాజేంద్రా! సవనదర్శనలాలసమానసుఁడనై చను దెంచితి. కన్నులారఁ గాంచితి. నాకోరిక లీడేరె. అజ్ఞానసాగరంబున మునింగి శక్రసామ్యమును గన నీకేల? మాయామోహితుఁడ వై క్షణభంగురములగు స్వర్గసుఖముల నభిలషించి కాశియందు యాగ మొనర్చు చుంటివి. నాశనహేతువగు స్వర్గపదాభిలాషను బరిత్యజించి యాయజ్ఞము సార్థకమగునటుల నీశ్వరార్పణ మొనర్పము. అందువలన చిత్తశుద్ధియును దత్వజ్ఞానమును అలవడును.” అని వచించు తమ్మిచూలికొమరుని పలుకుల నాలించి సువదనధరావరుఁడు “మునివరా! నీయాజ్ఞ యనతిక్రమణీయము. నాపూర్వపుణ్య పరిపాకమున నీరాక సమకూడె. నాకు హితముపడేశింపు” మని పలువిధంబుల కైవార మొనర్చెను. అంత “కాశి పుణ్యరాశి. దానిమహిమలనంతములు. అయినను దొల్లి శంకరుఁడు పార్వతీసహితుఁడై నారాయణునకు వినిపించిన కాశీప్రభావమును వినిపించెద.

❖ కాశీమాహాత్మ్యము. ❖

కాశీతీర్థకులలో త్తంసుఁ డగుమానుఁడను మునిపుంగ
 వుఁడు యమునాతటంబున నాశ్రమ మొనర్చుకొని యందుఁ
 దపోనియతి నొప్పుచుండెను. అతనికి మాండవ్యుఁడు, ముద్గ
 లుఁడు ననునిరువురు శిష్యులు గలరు. వారలు నిర్మలచిత్తులై,
 గురుశుశ్రూషాపరాయణులై నియతవిధంబున వేదంబులఁ బఠి
 యించిరి. మానమునియాజ్ఞానువర్తియై మాండవ్యుఁడు, ఋత్వి
 గ్వరుఁడై బలిచక్రవర్తియజ్ఞవాచిక కరుదెంచి యందునెలకొని
 యున్న మునిపుంగవులను, విప్రవర్యులను రాజముఖ్యులను
 గనుఁగొనెను. బలి మాండవ్యుని విధిపూర్వకముగఁ బూజలొ
 నర్చి కర్తనియుక్తునిగ నొనరించెను. ఆతఁడు సర్వకర్తములను
 సక్రమమున సుపర్వులు మెచ్చునటులఁ బూర్తియొనరించెను.
 అంత బలి, మాండవ్యుని దిలకించి 'ధరామరవర్యా! మహాను
 భావుఁ డగుమానమునిముఖ్యుని నిందుఁ జనుదెంచి యజ్ఞపరి
 సమాప్తి నొందింపు మని పరిపరివిధంబులఁ బ్రార్థింప నా
 ప్రార్థనల నంగీకరించియు రాక తడయుట కేమి కారణము?
 మిము నేమని పనిచెను? తెలియఁబలుకు' డని వేఁడు
 కొనెను. గురువరునియందు రాజునకుం గలభక్తితాత్పర్యము
 లకు సంతసిలి 'రాజేంద్రా! మద్గురుఁడు మత్సమానుని
 ముద్గలుఁ డనుశిష్యుని వెంటఁగొనుచు ముక్తిధామమగు కాశీ
 కానగరమునకు బయలువెడలెను. మీయందలియనురాగమున
 యాగసమాప్తికొఱకు నను మీకడ కనిపెను' అనుమాండ
 వ్యుని సాదరవచనంబుల నాలకించి, బలి 'తపోధనసంపన్నులు
 నిష్కాములు గదా! అట్టియెడ బ్రహ్మవిదుం డగుమానముని

కాశికరుగు సుద్దేశ్యమేమి? యదియెఱిగింపు' మని సానునయ
ముగ మాండవ్యుని బ్రార్థించెను. అంత మాండవ్యుడు 'దై
త్యేంద్ర! శంకరక్షేత్రము ముముక్షుధామము. అపవర్తకఫల
దము. దేహాంతమున ముక్తి నొసఁగి కైలాసమునఁ జేర్చు
వారాణసీపురమును బుద్ధిమంతు లెవరు గన నిచ్చగింపను?
అందు సలుపు శుభాశుభకర్తృంబుల కక్షయఫలము లభియిం
చును. మద్గురువరుడు మోక్షార్థియై యామరణాంతము శాంత
భావమున నిరుపద్రవముగ నందు వసియింపఁ దమకరుణనఁ
జనియెను. నేనును యాగమును బూర్తియొనరించి నిరంతర
మును గురుచరణశుశ్రూష నభిలషించి జన సున్నాడను.' అని
పలుక 'ననఘా! మదీయయాగమును బూర్తి యొనరిం
పుము. నేనును నీతోఁ దావకగురువరు చరణారవిందముల
దర్శింప వారాణసికిఁ జను దెంచెద' నని బలి మాండవ్యునితోఁ
బలుకుచు, యథోక్తముగ నధ్వరదీక్ష పూర్తి యొనరించెను.
ఋత్విజకోటి కపారధనంబులు పారితోషిక మొసంగి తని
యింపఁజేసెను. కొలఁదికిమీఁతినధనంబు బ్రహ్మాణుల కొసంగి,
యత్యంతముదమున మౌనముని వాస మొనరించు వారాణసీ
దర్శనోత్సాహమానసమున మాండవ్యునివెంట బయలువెడ
లెను. కతిపయదినములకు సురసిద్ధమునిగణంబుల నొప్పారు
చుఁ, జూచువారియఘనాశన కారిణియగుకాశిం గాంచి సకల
తీర్థావగాహ మొనరించి యందలిలింగరాజముల దర్శన మొన
రించి మౌనమునికుటీరమును జేరిరి. మౌనముని వారలకు విధి
వత్ప్రకారమున సన్తాన మొసంగ నయ్యిద్దఱు వందనముల
నొసంగి పొంతల నిలచిరి. అంత మానుడు బలిం

గని, 'కుశలంబుగ నధ్వరంబు పూర్తి యొనరించి ధౌతా ఘండ వైతివిగదా!' యని పలుక, 'మహాత్మా! తమ కరుణపెంపున మాండవ్యునిచే సకలకార్యములు ధర్మపథమున సమాప్తి నొందినయవి' యని బలి ప్రత్యుత్తర మొసంగి సమయోచితముగ మౌనునియొద్దఁ జేరి 'గురువర్యా! బ్రహ్మవిద్యావిశారదా! వారాణసీక్షేత్రసంతతులలో వన్నె కెక్కుకారణమెద్ది? మీర లేమి ఫలము నభిలషించి యిందు వసియించుచుంటిరి యను సంశయంబున నామనంబు సంచలించుచున్నయది. అర్హుడనై తినేని నాకయ్యుదంతము తేటతెల్లముగ వినిపింపు' మని వేడుకొనియెను. బలిపలుకుల నాలించి మౌనుఁ డధికప్రీతితో నిట్లు చెప్ప నుపక్రమించె.

'దైత్యపుంగవా! వారాణసీమహిమమును వివరింపనేరితరము? తొల్లి కుమారుఁ డగస్త్యునకుఁ జెప్పిన తెఱంగు వినిపించెద. శ్రద్ధాభుండవై వినుము. కాళి సదాశివుని యవిముక్తక్షేత్రము. శంకరపార్వతుల శృంగారవనము. విశ్వేశ్వరాదిత్రయస్త్రింశతోక్తిదేవతానివాససదనము. వేదవిహితపవిత్రక్షేత్రసంతతు లన్నిటియందు నధికతరపవిత్రక్షేత్రము. శశకమశక కీట పతంగ తుర గోరగాదులైనను పంచక్రొశాత్తకమైన కాళియందు శరీరత్యాగ మొనరించిన నయ్యవి తప్పక నిర్వాణపదమునొందును. సజ్జనులకుఁ గాళి సత్యయుగమువలె,ను త్తరాయణముభాతి, మహోదయంబుమూడ్చి నిరంతరము నొప్పారుచుండును. చతుర్వేదాధ్యయనమువలన లభించు ఫలము కాళియందు లక్షగాయత్రిమంత్రజపమువలన లభించును. అష్టాంగయోగసాధనమువలన లభించుఫలముకన్న నతిశయ

ఫలము కాశీ సేవనమువలన లభించును. కృత్య చాంద్రాయణాది
వ్రతములవలన లభించుఫలము కాశీయం దొకదిన ముపవసించి
చిన లభించును. ఇతరస్థలములయం దొక నూలువత్సరము
లుగ్రతప మొనర్చిన లభించుఫలము కాశీయం దొకవత్సరము
భూమిశయ్యావ్రతాచరణమువలన లభించును. ఇతరత్రాజన్త
మానవ్రతాచరణమువలన లభించుఫలము కాశీయం దొక
పక్షము సత్యసంభాషణ మొనర్చిన లభించును. అన్యత్ర సర్వ
స్వదాన మొనర్చిన లభించుఫలమునకుఁ గాశీయందు సహస్ర
బ్రాహ్మణభోజన మొసంగిన ఫలము దశసహస్రగుణము లధి
కమై యొప్పును. సమస్తము క్షేత్రసంసేవనమువలన లభించు
ఫలము కాశీయందు పంచరాత్రములు మణికర్ణికా సేవనము
వలన లభించును. ప్రయాగస్నానమువలన లభించుఫలము
శ్రద్ధాపూర్వకముగ కాశీని దర్శించినమాత్రమున లభించును.
అశ్వమేధ రాజసూయాదియాగములవలన లభించుఫలము
భక్తియుక్తముగఁ గాశీని దర్శించినమాత్రమున లభించును.
కేవలము 'కాశీ' యను నక్షరద్వయమును స్మరించిన తత్తణ
మున పాపసంచయములు దూరము లగును.' అని యిట్లు కాశీ
మహిమాతిశయమును దెలియపఱచి, 'యిట్టిమహాక్షేత్రమును
స్వర్గకామియై రక్షినిషేవణ మొనర్చు మూఢమానవుఁడు
గలఁడా! నేను ముక్తిని గోరి పూనికతో నీయవిముక్తమును
విడువక సేవించుచుఁ బరమేశుని పాదపద్మములను హృదంతర
మున నునిచి భక్తియుక్తముగఁ గొలుచుచున్నాఁడ. స్వధర్మ
మును వీడక వసియించుచుఁ గాశీయందు సమసిన మనుజులు
జ్ఞానులకందని కైవల్యపదము సులభముగనొందుదురు. పూర్వ

పాపాకులాత్తు లగువారలకుఁ గాశీ దుర్లభము. కాశీయందు సందియమును వీడి నివసించుట యుత్తమము. సందిగ్ధహృదయుల కెందును గత్యాణ మొనగూడుట దుష్కరము. అంత్య జాతివారికైనను నవిముక్తమరణము వ్యయములేని పుణ్య సంచయముల నొసంగును. దైత్యశేఖరా ! మేను శాశ్వతముగ నిలచునది గాదుగదా ! సంసారము శోకసాగరమనియు, కాశికానగరమున ముక్తియొనగూడుననియుఁ దలంచి, పండితులు మృత్యువు నభిలషించి యందు వేచియుందురు.' అని యిట్లు పలుకు మానముని వాక్కుల నాలించి, బలియు కాశీవాస మొనర్పఁ గృతనిశ్చయుఁడై గురువరున కెటుకపట చెను. అంత మానుఁడు, 'రాక్షసేశ్వరా ! మనుజులకు కాశీవాస మనుచితము. అందు పాతకము లొనరించిన, తత్ఫలమంతమగువఱకు రుద్రపిశాచత్వమొంది భైరవయాతనము ననుభవింపవలయును. కావున కాశీవాస మభిలషింపక, లింగస్థాపనమొనర్చి యిహపరంబుల శాశ్వతయశంబును గనుము.' అని పలికెను. బలియు, మానముని వాక్యానుగుణముగఁ గాశీయందు లింగస్థాపనమొనర్చి తనదేశమున కరిగెను. సువదనభూపాలా ! కాశీయందొనర్చు సత్కార్యము శాశ్వత పుణ్యఫలము నొసంగునని సనత్కుమారుఁడు పలుక, ముని వరులారా ! సువదనుండు విశ్వజిద్యాగమును విశ్వనాథునకు ధారవోసి చిత్తశుద్ధి పడసి యంతమున ముక్తిఁజెందెను.

మఱియు, మీకు నింకొక యితిహాసమును వినుపించెదను." అని భృగుమహర్షి యిట్లు చెప్ప దొరఁగొనియె.

❧ ది వో దా సు చ రి త ము ❧

“పూర్వకాలమునఁ బరమధర్మిష్ఠుఁడును, సత్యవాగ్ధర్మ తత్త్వజ్ఞుఁడును, ధర్మమార్గావలంబియును, సకలభూపాల భూషణుండును నగు దివోదాసుఁ డనురాజముఖ్యుఁడు ప్రజారంజకముగఁ గాశీనగరమున రాజ్యపాలన మొనర్చు చుండెను. ఆతఁడు పుత్రకామియై, భూరిసువర్ణముల భూదేవు లకు దానము లొసంగుచు లెక్క కెక్కుడుగ నధ్వరంబుల నొనర్చుచుఁ జిరకాలము గడపినవాఁడయ్యెను. వంశవర్ధను లగు సుపుత్రు లొదవని యభాగ్యమునకు మదిఁ జింతిల్లుచు నాతని దార తార, దేవతారాధనము లొనర్చుచు భూసురుల కమితదానము లొసంగుచుఁ దుదకుఁ దనమనోరథ మొన గూడమికి వెతఁజెందుచుఁ దనభర్తృవజ్జం జేరి తన మనోగత మును వెలువరించెను. మరునాఁడు నటువాత రాజవర్యుఁడు విప్రవరుల రావించి దీనవదనుఁడై ‘భూసురులారా! మీ కరుణారసముపెంపున సమస్త సంపదలను గలిగియున్నాను. పుత్రులు లేనికొఱత నామనంబున బాధించుచున్నయది. మిముబోటి మాననీయులు, సుతులులేకున్న గతులు లేవని పలుమరు వక్కాణించుచుందురు. కావున నాయందు దయా తరంగితాంతరంగులై సుతులు గల్గు నుపాయమొండు లెస్స నాలోచించి కరుణింపుఁడు.’ అని వినయపూర్వకముగఁ బ్రార్థిం చెను. రాజువ్యసనంబునకు మదిఁ గలంగి, ధరామరులలో నొక్కఁడు లేచి ‘రాజశేఖరా! ఇంతకు గవ్యూతిమాత్రమున నికుంభేశుఁడు నెలకొనియుండెను. అద్దేవుని నేవనమువలనఁ బుత్రప్రీతులు పుత్రులంగని సంతసించుచుండు రనుఖ్యాతి

వినంబడుచుండు. నీవును నద్దేవదేవుని పదవనజంబుల భక్తి
 సేవించి మనోరథ మొనగూర్చుకొను' మని పల్కెను. అంతఁ
 దాకావధూటియు 'నికుంభుని సేవించినఁ బుత్రవంతు లగుదు
 రని మున్ను వినియుంటి. పుత్రహీనులకుఁ బుణ్యగతులు
 గలుగవనియు, వారి పితరులు ముక్తిపదమున కరుగనేఱక
 యధగపతితు లగుదు రనియుఁ బ్రాజ్ఞులవలన నెఱింగితి.
 ప్రమథగణసేవితండగు నికుంభేశుఁడు మనకొదవ దీర్చు.
 ఆయనసేవ కరుగఁ జిత్తమందుఁ దలంపు నూనుఁడు' అని
 పలువిధముల నెచ్చరించెను.

అంత దివోదాసుఁడు సంతానకాంక్ష మది నువ్వులింప
 భార్యాద్వితీయుఁడై పురోహితుని ముందిడుకొని విధ్యుక్త
 ముగఁ బదిరెండు నెలలు నికుంభుని పూజలొనర్చెను. పుత్ర
 సిద్ధి నొసఁగులక్షణములు నించుకంతయుఁ బొడగానక, 'కోమ
 లాంగీ! మనపుణ్య మిట్టులుండ నికుంభుని దూర నేల? సకలై
 శ్వర్యములు గలిగియు వికలత్వ మొంది కొండంత యాసతో
 నికుంభుని సేవించితి. తుదకు మందభాగ్యుండ నగుకతన విఫల
 మయ్యె! నలుగురిలో సిగ్గు వాటిల్లె' నని కలగుండువడు పతిం
 దిలకించి 'జీవితేశ్వరా! పూర్వకర్మఫల మివ్విధంబునఁ బరి
 వర్తింపుచు నుండ దైవ మేమి చేయఁగలఁడు? అన్యుల కాలు
 మాసములలో కోర్కె లొనఁగూర్చు దేవుఁడు మనభాగ్య
 హీనత నొకసంవత్సరము సేవించినను మనోరథ మీడేరు
 చిహ్నమును బ్రసాదింపఁడయ్యె. జీవమున్నంతవఱకు సేవించిన
 రిత్తవోవునా? అంతకును మనపూర్వజన్మకర్మఫలము ఊణింప

కుండునా? దైవము మనకాంక్షితము నొసంగ ననుకూలుఁడు గాఁడా?’ యని పల్కెను.

అంత దివోదాసుఁడు కోపపూరితదుగ్ధమును బాపఁ జాలక తనపరివారమును జూచి ‘నికుంభాలయమును సత్వరంబుగఁ జూర్ణముఁజేసిరండు పొండు’ అని ముదలనొసంగ క్షణమాత్రమున దదాలయంబు నేలఁగూలనేసి తద్వృత్తమును రాజునకు నివేదించిరి. రాజభటులు తనమందిరమును రూపుమాపుటఁ గని నికుంభేశుఁడు, యీపాపబుద్ధిగర్వ మడంపకున్న మత్స్యభావము హాస్యాస్పద మగునని హుంకరించుచు కోపోద్దీప్తితుఁ డై స్వప్నమందుఁ బొడసూపి, ‘దుర్మదాంధా! సంపద్ధర్వంబునఁ గన్ను గానక మద్భ్రహంబు పా డొనరించితివి. ఇందులఫలము ననుభవింపుము. సత్వరంబున రాజ్యచ్యుతినొంది నిర్తనుష్యమగు శ్రూరమృగసంకుల భయదారణ్యమున వేయి వత్సరములు దిరుగుచు, పెన్వగలం గుడుచుచు భగవక్షేత్ర విదూషణము దగదని తర్కించుచు మనుము. కలుషాత్ములు కాశియందు నివసింప నర్హులుగారు’ అని శాప మొసంగి నిజ నివాసంబున కరిగెను. అంత దివోదాసుఁడు నిద్ర మేల్కొని నాగభూషణునిపలుకులఁ దలపోసి, “దుఃఖభాజనుఁడనై దుర్విచారమున నికుంభునిమందిరమును జూర్ణము గావించితిని. శాపదగ్ధుఁడ నైతిని. భగవదపచారుల కమంగళములు గాక మంగళము లొనగూడుట యెట్లు?” అని వితర్కింపుచుండఁ బ్రభాత మగుటయు, సమీపారణ్యమునఁ దిరుగాడు తాళజంఘులు హయహయులు లయకాలానలోగ్రస్ఫురన్తుర్తులై నిశితాస్త్రధారులై చనుదెంచి రాజు నాక్రమించి దారుణరణ

మొనర్చిరి. హయహాయులు తాలజంఘులు దైవబలసమన్వితులు గావున దివోదాసు నొక్కువ్వుడి ఊణసత్కునిఁ గావించిరి. ఊణసత్కుఁ డయ్యును దివోదాసుఁ డఊణసత్కుఁ పగిదిఁ బోరాడి రణంబున నిలువలేక పూర్వదిక్పాఠితారణ్యములకుఁ బరువిడఁజొచ్చెను. శత్రువులు లబ్ధవిజయులై పురము నాక్రమింపఁ బురజను లధికతరశోకాకులితహృదయులై దశదిశలకుఁ బాఱఁదొడంగిరి. దివోదాసుఁ డాలమున నోడి భయదాటవులఁ ద్రిష్టురుచు దుర్మదాంధుఁడ నై దేవాగారమును గూలనేసి తత్ఫలముననుభవించుచుంటిని. అని మదిగుందుచు వెతలం గుడుచుచుఁ గొన్నినాళ్లకు భరద్వాజాశ్రమమును జేరెను.

విశేషదుగ్గిమునఁ బొరలెడు నాజనపతిని భరద్వాజ మాసీంద్రుఁడు గని కుశలప్రశ్న మొనరించి 'సీవనటకుఁ గారణమది యే'మని యడిగెను. అంత నజ్ఞనపతి సాష్టాంగనమస్కృతులొనరించి నశ్రుజలము వెల్లివిరియ, మునిపుంగవుఁడు విస్తయమొంద జరిగినది జరిగినట్టుగ యానద్వృత్తమును వినుపించెను. అంత భరద్వాజుఁడు కరుణాంతరంగుడై 'రాజా! దుగ్గింపకుము. సుఖదుగ్గిములు కాలానుగుణముగఁ జీకటి వెన్నెలల సామ్యమునఁ దమంతటనె ప్రాప్తము లగును. తన యపరాధములవలన విపత్తులు సంభవించుచుండు. అయ్యవి యనుభవైకవేద్యములుగాక తప్పింప నేరితరము? ఫాలలోచనుఁడు శిష్టరక్షణముకొఱకు క్షేత్రతీర్థాకృతులు దాల్చి యచ్చట వసియించుచుండును. అందుఁ గాశి ముక్తివారాశి. స్వధర్మాయత్త మగుచిత్తవృత్తిని బ్రవర్తించు సజ్జనులకు బ్రహ్మభావ మొసంగుచుండును.' అని వారాణసీమాహాత్యమును

వినుపింప, దివోదాసుఁడు మునివరేణ్యుని బ్రసన్నునిఁగాఁజేసి
తనదుష్కర్తమును వెడలనడుపు నుపాయమును వివరింపు మని
ప్రార్థించెను. భరద్వాజుఁడు సాదరమున భూపతి నీక్షించి
'నికుంభునిశాసనమేరికిని దాఁట శక్యముగాదు. వేయేండ్లదనుక
నీవు రాజ్యార్హుఁడవు గావు. అంతదనుక విశ్వనాథుని హృత్పద
మునం దునిచి నిర్మలభక్తితో నిరంతరము సేవించుచుండుము.
దాన నద్దేవదేవుఁడు ప్రసన్నుఁడై మే లొడఁగూర్చు' నని
సదుపదేశ మొనరించెను. అంత నారాజు భరద్వాజుని హిత
వచనంబుల నెమ్మది నునిచి 'మహాత్మా! శత్రువులపీచమడంపం
జాలు నాహవదోర్బలాధ్యుఁ డగుకొమరుని బ్రసాదింపు' మని
వేఁడుకొన భరద్వాజుఁడు తదనుగుణముగఁ బుత్ర కామేష్టి
సేయించి పుత్రలాభ మొసంగెను. రాజపుత్రుని బలదర్పంబుల
ధాటి కోరువలేక హయహయులు తాలజంఘులు బీరముచెడి
పలాయను లైరి" అని భృగుమహర్షి లోమశాదులకుఁ గాశీ
మాహాత్యమునువినుపించి "యవిముక్తక్షేత్రమున ధనాశా
పీడితుఁడై దుర్దానమును బ్రతిగ్రహించిన మనుజుఁడు దుర్దశ
లకుఁ బాత్రుఁడగును. ఇందుల కొక యితిహాసమును వివ
రించెదను.

❖ ఆనంతునిచరితము ❖

తొల్లి కాశియందుఁ గౌశికుఁడను విప్రకులుఁడు సతీయు
తుఁడై శమదమాన్వితుఁడై స్వధర్మ పరతంత్రమునఁ గాఁపురము
సేయుచుండెను. వారలకు మారసుందరుఁడు, దురాచారుఁడు,
పూర్వాచారవిదూరుఁడు, దుర్గుణపరుఁడు నగుసుకుమారతనుఁ
డనంతుఁ డనుకొమరుఁ డుదయించెను. జననీజనకులు శైశవ

ముననే బ్రహ్మైశ్వర్యమొందిన నతండు శిఖాహీనుడై మూఢజన శిరోమణి యని వాసి గాంచెను. అంత కాలానుగుణముగ యశావనమంకురింప మదిరాపానలోలుడై విషమాస్త్రప్రేరణ మునఁబొరుగుబ్రాహ్మణిఁ గూడి విహరించుచు నిరువురతనయులఁ బడసి దుర్దానదురాన్నముల స్వీకరించుచు సంచరించుచుండెను.

అంతఁ గొంతకాలమునకుఁ బంచముఁ డొకఁడు కాశిం గనుఁగొన లెక్క కెక్కుడగు సువర్ణములఁ దీసికొని చను దెంచి మణికర్ణికాహ్రదంబున సుస్నాతుడై జాహ్నువీతీరమున సువర్ణముల రాశిఁ బోయించి ప్రదక్షిణ మొనరించి, విశ్వ నాథుని హృదయకమలమునఁ గుదురుపఱచి, సన్నిహిత వర్తులగు భూసురులకు నమస్కరించి, 'విప్రవరులారా! నేను మాలవాడను. పితరులముక్తికొఱకు విశ్వేశ్వరార్పణముగ నీధనమును ధారవోసెదను. సంతసమునఁ గొనరండు. చండాలధన మని మదిఁ దలంపకుడు. ధనమునకు జాతిభేద మెందైనఁ గలదా ! బ్రహ్మవేత్తలు సర్వమును బ్రహ్మమయ మని దలంచెదరు. మీరలు నాయందుఁ గరుణించి నే నొనర్చుదానమును బరిగ్రహించి నను దరిఁ జేర్పు' డని బహువిధములఁ బ్రార్థింప, భూసురులు ఇయ్యది కాశీక్షేత్రము. ఇందు ముక్తిదాయకము లగుగంగయు, హరుడును, మణికర్ణికయు నిజభక్తవరుల కేకొదవయు వాటిల్లకుండు నటులఁ గాపాడుచుండ, త్షణభంగురము లగునై హింసకసుఖముల నాసించి యంత్యజునిధనమున కాసిలుట ధర్మవిరుద్ధము. ఐహికము నభిలషించి చండాలధనమును స్వీకరింపఁ జనదని కర్ణములఁ జేతుల నదుముకొనుచు దమతమతావుల కరిగిరి.

అనంతుఁ డీవృత్తమును గర్హాకర్ణిగ నాలించి తత్తీరమున కగు
గుదేర, నామాలఁడు తిలకించి సంతసించుచు నవ్విప్రచం
డాలునిపాదములం బడి దానమును స్వీకరింపు మని వేఁడు
కొనఁ “బుళిందకులోత్తంసమా ! యీధనము నంతయు నే
నొక్కరుఁడనె దానము వట్టెదను. మఱియొకనికి నీయఁదలం
చితివేని నే నొల్లను.. ఇందుల కనుమతింతువేని సత్వరంబున
నొసంగుము. లేదేని నేఁ జనువాఁడ” నని బదు లొసంగెను.
అంత మాలఁడు ముదమంది వల్లె యని విధ్యుక్తముగ దాన
మొసంగి నిజనివాసమున కరిగెను. అనంతుఁడును మది
నుప్పొంగుచుఁ గ్రమంబున ధనరాసులను గృహంబునకుఁ
జేరెను.

అనంతునివృత్తమును నాలించి, భూపతి కుపితుఁడై
యనుచుల రావించి ‘చండాలునిధనమును నింద్య మని
దలంపక ప్రతిగ్రహించిన విప్రచండాలుని మత్పురమున
నిలవనీక వెడలనడుపుఁ’ డని యాజ్ఞ నొసఁగ, వార లావిష్ట్రుని
సకుటుంబముగ నర్ధరాత్రమునఁ బురబహిష్కృతుని గావిం
చిరి. అనంతుఁడు తనయశృత్యమును దలపోసి మదిఁ గుందుచు
సతీసుతులు వెంట నంట నరణ్యమార్గమునఁజనుచో నొక్కెడఁ
దస్కంధ లడ్డువడి ధనంబుల నొలుచుకొని వీరిని విడచిన మన
గుట్టుముట్టును బుడమితేని కెఱింగించి మనల మడియింతురు
గావున వీరిని విడువక తప్పక నధియింపవలయు నని నిశ్చిత
హృదయులై వాలు కేలం బూని శిరంబుల ఖండించిరి. బ్రాహ్మ
ణులు తమతమదుష్ప్రవర్తనమున కనువగు ఫలమును గుడుచు
చుంటి మని మది నెన్నుచు, విశ్వనాథునిచరణకమలములను

నిర్మలభక్తితో ధ్యాన మొనర్చుచు నలుపురును ప్రాణంబులు
 గోలుపోయి తక్షణమునఁ గుక్కుటరూపములను వహించిరి.
 అంతఁ జోరు లాకుక్కుటములను గని దయాళులై వా
 టిని కాళికానగరమునఁ జేర్చిరి. అవియుఁ బూర్వమునఁ గాళి
 యందు నివసించిన పుణ్యవశమున జ్ఞాన మొక్కింత యలవడి
 మణికర్ణికాస్నాన మొనరించుచు, విశ్వనాథమందిరమునకుఁ
 బ్రదక్షిణ మొనరించుచు, బల్యన్నంబుల భుజియించుచు,
 ముక్తిమండపమున సంయమివరులు చదువుపురాణముల
 నాలించుచు, జామున కొకమాటు సంజ్ఞాస్వన మొనర్చుచు,
 ముక్తిమండపసన్నిధిని నివసించుచు శివభక్తియుక్తివలన ముక్తి
 వడసెను. మునిపుంగవులారా! అనంతనకుఁ గాళియందు దుర్దా
 నమును నేకరించినకతనఁ గలిగినదుర్గతయు, నంతమున గాళి
 యందు భక్తియుక్తముగ మని దేహత్యాగమొనరింప వడ
 సినసుగతియు వినియుంటిరి గదా! ఇక నేమి వినవలతురు.”
 అని భృగుపుంగవుఁడు అడిగెను.

ఇది చతుర్థాధ్యాయము.

కాశీ మాహాత్మ్యము

పంచమాధ్యాయము.

భృగుమహర్షి వచియించు కాశీమాహాత్మ్యమును లోమశాదిమునులు సభక్తికముగ నాలించి, యెంతయు ముదమంది, “మహాత్మా! కాశీయందు నెలకొనియున్న లింగరాజములను, తన్మాహాత్మ్యమును, గాశీవాసవిధియును గృహచేసి వినుపింపవే” యని వేడుకొన, భృగుపుంగవుఁడు వల్లెయని యిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను.

“మునితల్లజులారా! కాశీయందలి లింగములు అసంఖ్యాకములు. వానిమహిమము యవాజ్ఞానసగోచరములు. అయినను నందు ఓంకారేశ్వరుఁడు, కృత్తివాసేశ్వరుఁడు, కపర్దీశ్వరుఁడు, మధ్యమేశ్వరుఁడు ననులింగములు విశ్వేశ్వరలింగమువలె సుప్రసిద్ధములయి, మహిమవంతములై యొప్పుచున్నయవి. అయ్యవి పవిత్రములును, గుహ్యతమములును, శుభప్రదములును, సర్వోత్తమములును నై విరాజిల్లుచున్నయవి.

❧ ఓంకారేశ్వరలింగము ❧

ఇయ్యది పరమకళ్యాణప్రదము. దీనిస్తరణమాత్రమున సమస్తపాపములు దూరగతము లగును. ఓంకారేశ్వరుఁడు పంచాయతనరూపమును (బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ, సూర్య, శక్తిస్వరూపముల నేకమాత్రముగ) ధరియించి క్రీడ నలు

పుచు, జంతుజాలమున కివవర్గదాయకుడై యొప్పుచుండును. ఎవరు పంచాయతనస్వరూపమగు నీ యవ్యయలింగమును స్మరించుచుండురో, వారలు శరీరాంతమునఁ బరంజ్యోతి స్వరూప మగు బ్రహ్మనందమున నిమగ్నులగుదురు.

❧ కృ త్తి వా సే శ్వ రుఁ డు ❧

పూర్వకాలమున గజాసురుఁ డనురక్కసుఁడు కృత్తి వాసేశ్వరుని బూజించుచు బ్రాహ్మణులను భక్షింప నుత్సాహమునఁ జనుదేర, భక్తవత్సలుఁ డగు త్రినేత్రుఁడు, తల్లింగమధ్యమమునుండి వెలువడి గజాసురుని దృణప్రాయముగఁ ద్రిశూలమున వధించి తచ్చర్మమును వసనముగ ధరియించెను. అందువలన నచ్చటిలింగము కృత్తివాసేశ్వరుఁ డనునామమునఁ బ్రసిద్ధి గాంచినదయ్యె. మునిపుంగవులారా! కృత్తివాసేశ్వరుని సేవించినమహర్షులు సశరీరముతోఁ బరమపదమును బడసిరి. అధర్మరతు లగు కలియుగమానవులు కృత్తివాసేశ్వరుని సేవించిన నిస్సంశయముగఁ గృతార్థు లగుదురు. కృత్తివాసేశ్వరాలయము సమస్తసిద్ధుల కాలయము. అందువలన దేవాధిదేవుఁడు శంకరుఁడు తత్త్వానమును గుప్తముగ నునిచెను.

❧ కపర్దీశ్వరలింగము ❧

కపర్దీశ్వరుని స్మరణమాత్రముననే సమస్తపాపములు వినాశమును జెందును. వారాణసియందు నివసించుసమయమునఁ గ్రామక్రోధాదులవలనఁ బ్రాప్తమగు సమస్తదోషములు కపర్దీశ్వరుని సేవనమువలన దూరముగఁ దొలగిపోవును. అందువలనఁ బ్రయత్న పూర్వకముగఁ గపర్దీశ్వరుని సందర్శన మొనర్పవలయును. శాంతచిత్తులును, ధ్యానపరాయణులును

నగుయోగిజనులకుఁ గపర్దిశ్వరుఁ డాటుమాసములలో
యోగసిద్ధి నొసఁగును. కపర్దిశ్వరునిమందిరసామీప్యమున
పిశాచమోచన మను కుండ మొందు గలదు. అందు స్నాన
మొనరించి కపర్దిశ్వరుని పూజసలిపిన, బ్రహ్మహత్యాదిపాప
ములు తక్షణమున వినష్టములగును.

పూర్వమందు నీస్థానమున వ్రతపరాయణుఁడును, మహా
తపస్వియును నగు శంకుకర్ణుఁ డనుయోగివరుఁ డెడఁబాయక
కపర్దిశ్వరుని నిరంతరము సేవించుచు వాస మొనర్చుచుండెను.
ఒకానొక సమయమున నత్యంతక్షుధాతురమున నొప్పి శల్య
మాత్రావశిష్ట యగు పిశాచ మొందు చనుదేర, నమ్మనిరాజు
దానిఁ గని, పరిపూర్ణదయాంతరంగుఁ డై 'నీవెవరు? ఎందుండి
యిందుఁ జనుదెంచుచుంటివి?' యని ప్రశ్న మొనరించెను.
అత్యంతక్షుధాతుర యగు నప్పిశాచి, 'దేవా! నేను భూర్వ
జన్తమున నత్యంతధనధాన్యసమృద్ధుల నొప్పుచు, పుత్రప్తృప్తి
యుతమగు మత్కుటుంబమును బోషించుకొనుచువిశేషసంతో
షమున మెలంగినబ్రాహ్మణుండను. ధనలోభమున దేవబ్రాహ్మణ
పూజయుఁ బుణ్యకార్యమును నెన్నఁడును సలిపియుండ లేదు.
ఒకప్పుడు వారాణసీక్షేత్రమున వృషభవాహనారూఢునివిశ్వే
శ్వరుని దర్శనమును, దల్లింగస్పర్శనమును నొనర్చితిని. పిమ్మట
నచిరకాలమున మృత్యువు వాతఁబడితిని. మునివరా! ఏమని
చెప్పుదు? కాశీవిశ్వేశ్వరసందర్శనలబ్ధ సుకృతప్రాబల్యవిశేష
మునఁ గాలుని భయంకరముఖమును గనుఁగొనలేదు. జన్తాం
తరకుకర్త పరిపాకముననీపిశాచత్వమును బూని యుత్పిపాసలకు
లోనై హితాహితంబుల నెటుంగక తిరుగుచుంటిని. ప్రభూ!

నీకు శరణాగతుఁడ నైతి. నాయందుఁ గరుణయుంచి యీ
 పిశాచరూపమునుండి విముక్తి యగు నుపాయమును సెల వొసం
 గుఁడు.' అని ప్రార్థనాపూర్వకముగఁ బ్రణతు లొనరించెను.
 భూతదయాపరుం డగు శంకుకర్ణుఁడు పిశాచవాక్కుల నాలించి
 'యీ ప్రపంచమున విశ్వనాథుని దర్శనస్పర్శనసేవనము లొన
 రించిన నినుబోలు పుణ్యాత్ము లితరు లేరును లేరు. ఏతత్సు
 కృతపరిపాకమున నీవు తిరిగి యిందుఁ జనుదెంచితివి. ఇప్పుడు
 నీవు సావధానచిత్తుఁడవై యీకుండమున స్నాన మొన
 రింపుము. దాన, నీకుత్పితస్వరూపముననుండి శ్రీఘ్రమున వెలు
 వడుదువు' అని సాదరమునఁ బలికెను. అంత పరమదయా
 కరుం డగు మునిరాజు వచనంబుల నాలించి యాపిశాచి,
 త్రినేత్రధారి యగు దేవదేవుని గవర్ధిశ్వరుని ధ్యానించుచు
 సావధానముగ నాకుండమున స్నానమొనరించెను. ముని
 వరులారా! పిశాచమోచనస్నానప్రభావమున నప్పిశాచము,
 శంకుకర్ణుని సమీపమునఁ బిశాచత్వమును వీడి దివ్యభూషణ
 భూషితుండును, శశాంకచిహ్నంకితచారుమకాళివిలసితుండును
 నయి సూర్యప్రతిభాభాసమానవిమానరాజమున దృగ్గోచరుఁ
 డయ్యె. ఉదయకాలమునభాస్కరుఁడు సమస్తదేవతాశోభితుఁ
 డగు వడువునఁ గైవల్యపదమున రుద్రగణశోభితుఁ డయి
 వాలఖిల్యాదియోగిజన సమావృతుఁ డయి ప్రకాశించు
 చుండెను. ఇవిధమున నప్పిశాచమునకు ముక్తి కలిగి, కైవల్య
 పద మొనగూడుట కనుంగొని శంకుకర్ణుఁడు దేవదేవుని సభ
 క్తికముగ స్తుతింప, నాతఁడు ప్రసన్నుడై కోటికాలాన్ని
 సన్నిభమును, జ్ఞానానందాద్వైతస్వరూపమును నగు లింగ

రూపమునఁ బ్రకాశమానుఁ డయ్యెను. శంకుకర్ణుఁడు తల్లింగమున లీనమై యమృతపదమును బడసెను.

ఒకప్పుడు మహర్షులు కపర్దీశ్వరుని బూజించు సమయమున నొక బాలమృగమును, భయంకరశార్దూల మొకటి వెంటఁదగుల నయ్యది కపర్దీశ్వరునిచేత కరుదెంచి భీతహృదయ యయి ప్రదక్షిణ మొనరింపుచుఁ బరుగిడుతఱి వ్యాఘ్రవశమయ్యెను. అంత నావ్యాఘ్రము, తనతీక్షణనఖముల నామృగకిశోరమును జీల్చి చంపి, మునితెలకుల విలోకించి యందు నిలువక నిర్జనప్రదేశమున కరిగెను. కపర్దీశుని సమ్ముఖమున నాలేడిపిల్ల ప్రాణత్యాగ మొనరించినకతన నయ్యది పరమపదమును బడసెను.

❧ మధ్యమేశ్వరలింగము ❧

పంచక్రోశాత్మక మగు వారాణసీపురమధ్యమున నెలకొనియుండుకతన లింగరాజమునకు మధ్యమేశ్వర మను నామము ఖ్యాతమయ్యె. ఇందు మహేశ్వరుఁడు పార్వతీసహితముగ రుద్రగణపరివృతుఁ డయి నిరంతరము క్రీడసలుపుచుండును.

పూర్వకాలమున దేవకీనందనుఁడు పాశుపతగణపరివృతుఁడై, భస్మధారియై వర్షసహస్రములు రుద్రదేవుని యుపాసన మొనర్చెను. అంత మహేశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁ డయి, 'జగన్తయా! విధిపూర్వకముగ గోవిందుని నారాధన మొనర్చిన భక్తులకు నీశ్వరతత్త్వ మలవడును. నీవు నాభక్తులకుఁ బూజనీయుఁడవు. నిను బూజించు భక్తులకు మత్ప్రసాదమున

శుభపరంపరలు చేకూరును. పినాకపాణిని ధ్యాన మొనరించుచు, గోవిందుని సందర్శన మొనరించువారలు బ్రహ్మహత్యాది మహాపాతకములనుండి విముక్తు లగుదురు. పాపభూయిష్ఠులగు మనుజు లైనను నీస్థానమునఁ బ్రాణత్యాగ మొనరించిన నిస్సంశయముగఁ బరమపదమును బడయఁగలుగుదురు. ఇందలి మందాకినీజలమున స్నాన మొనర్చి మధ్యమేశ్వరమహాదేవుని పూజ సలిపినవారలు ధన్యు లగుదురు. మందాకినియందు స్నాన మొనరించి, దానము, తపము, పిండదానము మొదలగు నవి భక్తిపూర్వకముగ సలిపిన, నొక్కొక కర్తమునకు నేడేసి కులములు పవిత్రము లగును. సూర్యోపరాగమునఁ గురుక్షేత్ర స్నానమున లభించు ఫలముకన్న మందాకినియందు స్నాన మొనర్చిన దశగుణాధికఫలము ప్రాప్తమగును.' అని వరదాన మొసంగి యంతర్హితుఁ డయ్యెను.

మునివరులారా! ఇఁకఁ గాశీవాసప్రకారమును వినుపించెదను. శ్రద్ధాశులై యాలింపుఁడు. కామార్థదంభమాత్సర్యములను ద్యజించి ధర్మమోక్షవిచారణాతత్పరులై కాశీసేవన మొనర్పవలయు. శాంతదాంతములను దాల్చి శంకరుని నేకాగ్రచిత్తమున ధ్యానమొనరించుచు దానప్రతిగ్రహణపాతకమును నివృత్తి యొనరింపవలయు. గృహమేధులు తమకుఁగల వానితోఁ దృప్తి నొంది స్వధర్మమును నెడఁబాయక యతిధి సత్కార మొనరించుచు నివసింపవలయు. ధర్మతత్పరులు కాశీవాసమునకు నర్హులు. వర్ణభేదమును గణుతింప వలువదు. అధర్మపరులను, బాపభూయిష్ఠులను, నీర్వ్యాపరతంత్రులను గాశీయందు నిలువనీక శంకరుఁడు వెడలనడుపును. తొల్లి మహా

తత్త్వసంపన్నుడగు కృష్ణద్వైపాయనుడు శంకరునియందు
సీర్వాకులహృదయుడై కాశీనుండి వెలియయ్యెను.” అని
భృగుమహర్షి వచియింప, మునివరులు “మహాత్మా! బ్రహ్మజ్ఞాని
యగువ్యాసుడు శంకరునియందు ద్వేష మూనడగుకారణ
మెయ్యదియని మామనంబులు సంశయాస్పదము లగుచున్న
యవి. మాసంశయనివారణమును గరుణింపవే” యని వేడు
కొనెను.

అంత భృగుమహర్షి మునులం జీరి, “యొకానొకసమ
యమున సహస్రసంఖ్యాధికశిష్యగణపరివృతుడయి, నారా
యణాంశసంభూతుడగుసత్యవతీతనూభవుడు కాశీపురమున
కరిగి, సంవర్తమున్యాశ్రమమున నాశ్రమ మొనర్చుకొని యీ
శ్వరధ్యానాయత్తచిత్తు లగునిజశిష్యవరులకు వేదాంతమార్గో
పదేశ మొనర్చుచుండెను. ఆకోలాహలమున సంవర్తముని
ధ్యానైకచిత్తమునకు భంగము కలిగెను. అంత సంవర్తకుడు
వ్యాఖ్యానతత్పరుడగువ్యాసునిఁ దిలకించి, భట్టారకునిగా
నెఱింగియు, ‘మీర లెవరు? ఎందుండి చనుదెంచితిరి? ఇట
చనుదెంచి యెంతకాల మయ్యె?’ నని ప్రశ్న మొనరించెను.
సంవర్తకుని యీప్రశ్నలను వినియు, విననియటుల నటించు
చుచు వ్యాసుడు బదులు చెప్పలేదు. అంత జైమిని చిరు
నగవు మొగంబునఁ జెంగలింప ‘మీరలు సాక్షున్నారాయ
ణుండును, విద్యాసముద్రుండును నగుసత్యవతీకుమారువ్యాసు
నెఱుంగకుండుట కడునాశ్చర్యము. ప్రసంగవశమున నైమిశా
రణ్యముననుండి కాశీ కరుదెంచిరి. వస్తుతః ఈమహాసీయుఁ
డెందు నిలచునో నయ్యది సంపూర్ణ తీర్థాకరమును, బుణ్యధా

మమును, శుభదాయకమును నై యొప్పును.' అని బదులొసంగెను. సంవర్తకుఁడు జైమినివాక్కుల నాలించి, పరిహాసముగ 'మునిపుంగవా! కాశీ కరుదెంచి క్రూరవచనంబులఁ బల్కుము. భగవంతుఁ డగువేదవ్యాసుని నే నెఱుఁగనివాఁడఁ గాను. ఆతఁడయినను ధర్మబాధకమగు చేష్టను విడువవలయును.' అని పలికెను. అనంతరమున వ్యాసుఁడు పరిహాసించుకొనుచు శిష్యులకుఁ గాశీకథావిధానమును వినుపింపఁ బ్రారంభించి 'నే నెట్టి యధర్మమును సలిపియుంటిని' అని సంవర్తకుని నడిగెను. అంత సంవర్తకుఁడు, 'వేదవేదాంగపారంగతా! ఇయ్యది తీర్థములలో నుత్తమతీర్థమును, క్షేత్రములలో సక్షేత్రమును నగుకాశీపురము. దీనిదర్శనమాత్రమున సమస్తపాపములు సత్స్వరమున నశియించును. ఇందు మరణ మొందు ప్రాణులు సర్వోత్కృష్టపదమును వడయును. అనేకసంవత్సరములు నిర్విఘ్నముగ ఘోరతపము సలిపిన ప్రాప్త మగు పుణ్యాఫలము; ఇందు మూఁడురాత్రులు నివసించిన ప్రాప్తమగును. ఇందు శరీరత్యాగ మొనరించుజీవులు బ్రహ్మైక్యప్రకాశిక యగు తారకమంత్రమును వడయును. అనేకజన్తములందు ననేకసుకృతములొనరించినను ముక్తి నందుట సందియము. ఇందు నొకజన్తమున నిస్సంశయముగ ముక్తి యలవడును. ఇట్టి మహిమావంతమగు పుణ్యక్షేత్రమున కరుదెంచియు, శిష్యసహితముగ చక్రపుష్కరిణీస్నానమును, ఈశ్వరసందర్శనమును నొనరింపలేదు. ఇద్దియె ధర్మబాధకము. అందువలన సత్స్వరమున బయలు వెడలి యాత్రవిధి ననుసరించి ప్రవర్తింపుము.' అని హితమునుపదేశ మొనరించెను. సంవర్తకుని వచనముల నాలించిన

పిమ్మట వ్యాసుఁడు శిష్యసహితముగ మణిక్యకాతీర్థమున
 స్నానమాడి విశ్వనాథునిసేవించి, గౌరీగణేశుల దర్శనానంతర
 మున ముక్తిమండపమున కరిగి సుఖాసనాసీనుడై రుద్ర
 సూక్తమును పారాయణ మొనర్చుచుండెను. తత్సమయమున
 వ్యాసుని భక్తితత్వమును నెఱుంగఁ దలంచి, తత్సమ్ముఖమున
 కుటిలబీభత్సముల రెంటిని కుదురుపఱచి భయంకరాకారమున
 శంకరుఁడు ప్రకట మయి నిలువ, వ్యాసశిష్యులు ఎంత వారించి
 నను నిటునటు కదలఁడయ్యె. అంత వ్యాసుఁడు రోషాకుల
 హృదయుఁడయి, క్రోధోద్భూతరూక్షవీక్షణుఁడయి శాపమిడ
 నుంకింప, శంకరుఁ డంత ర్హితుఁ డయి నిర్మలశరత్కాలపూర్ణశ
 శాంకాయుత సుప్రభాశోభితుఁడును, సూర్యచంద్రాగ్ని నయ
 నుండును, దశభుజుండును, శశాంకశోభిత శిరస్థుండును, శాం
 కరీ పరివృత వామాంగుండును, నానావిధ సముజ్వలాయుధ
 ధరుండును, పన్న గేంద్రభూషణుండును నయి శంభుండు చను
 దేర, కృష్ణద్వైపాయనుఁడును, తచ్ఛిష్యులును, తక్కుంగల
 మకానులును ముదమంది యభినుతు లొనరించి ప్రణతు లొసం
 గిరి. అంత విశ్వేశ్వరుఁడు కోపారుణితనయనుఁడయి వ్యాసుని
 దిలకించి పరుషభాషణముల 'నీ వెచటికైనఁ జనుము. ఇట నిలు
 వఁదగవు. సాధుమతులు గాక రాగద్వేషాయత్తచిత్తులు కాశీ
 పురమున నివసింప నర్హులుగారు. నీవునాభ క్తుఁడవని యెఱుఁగు
 దును. అయినను, నీవు కాశీపురమునకు వెలియై తత్సమీపమున
 నివసించుచు నిష్కాముఁడవై మన్నామమును నిరంతరము జపి
 యింపుచుండుము. రాగద్వేషసహిత మగునీహృదయము పరి
 పక్వమును వడసినపిమ్మట నీకు కాశీవాస మొసంగుదును.' అని

పలుక ద్వైపాయనముని శంకరునకు నమస్కరించి, తదాజ్ఞ శిరమున నిడుకొని శిష్యసహితముగ బయలువెడలి కాశీపుర బహిఃప్రదేశమున తపము సలుపుచు నొప్పుచుండెను. మహర్షి లారా! మీకు వ్యాసచరితమును వివరించితిని. ఇంక కాశీపుర పరిమాణమును దెల్పెదను.

మధ్యమేశ్వర మాది దేహలీవినాయక మంత్యముగ సూత్రమును స్థాపించి నలుదిక్కులఁ ద్రిప్పిన నాటుకొనెడు మండలాకృతి రేఖకు నడుమనుండు క్షేత్రము పుణ్యప్రదమగు కాశీ క్షేత్రము.

దక్షిణోత్తరములయందు 'వరుణ' 'అసి' యను రెండు నదులును బూర్వసీమను జాహ్నువియును, బశ్చిమమున బాశ పాణిగణేశ్వరుఁడును దవిలియుండు ప్రదేశము వారాణసీ క్షేత్రము.

విశ్వేశ్వరునిచుట్టి నలుదిక్కుల ధనుశ్శతయుగ్తపర్యంతము నొప్పుచుండు ప్రదేశమును నవిముక్తమని యందురు. ఇందు ముక్తి పడయుట నిస్సంశయమని మానిసంఘములు నిరంతర మెడఁబాయక సేవించుచుందురు.

పూర్వదిక్కున గంగయు, దక్షిణమున బ్రహ్మజ్ఞానేశ్వరుఁడును, పశ్చిమమున గోకర్నేశ్వరుఁడును, నుత్తరమున భారు భూతపరమేశ్వరుఁడును నెలకొనియుండు స్థలము విశ్వనాథుని లీలాగృహమనియు సంతర్కృహమనియు వాడుక గలదు.'

అని పలుక మహర్షులు 'మునివరా! విశ్వనాథపురవరమును జతుర్విధ క్షేత్రములుగ వివరించితిరి. ఆయాస్థలముల యందు దేహము వీడినజంతుసంతతికి నేయే ఫలము లొన

గూడునో వేలువేలు విధముల వినుపింపవే' యని వేడుకొన,
 భృగునందనుఁడు 'మునివరులారా! యీనాలుగుక్షేత్రములలో
 జంతుకోటి యెందు దేహము విడచినను నీశ్వరుఁడు భేద మర
 యక సత్వరమునఁ దారకమును నొసంగుకతనఁ బునర్జన్మము
 లభియింపదు. అందువలన విబుధులు ముదితహృదయులై
 మృత్యువు నాశించి కాశియందు వాసమొనరింప నిచ్చగిం
 తురు. కాశియందు గిట్టినజంతువులకెల్ల సాలోక్యము గలు
 గును. అటమీఁద నీశ్వరస్వరూపమును దాల్చి సామీప్య
 మును బడసి, పిదపసాయుజ్యమునుగనుదురు. కాశీక్షేత్రమున
 మరణముగనిన జంతుసంతతి చతుర్విధముక్తులనుబడసి పిమ్మట
 బ్రహ్మైక్య మొందును. అంతర్గ్రహమందు మృతినందినపుణ్యులు
 కైవల్యపదమును జూఱగొని నిత్యసుఖులై బ్రహ్మైక్యమును
 బొందుదురు. బ్రహ్మైక్యసంధానమగు తారకంబను నోంకార
 తత్త్వమును మరణకాలమున నీశ్వరుఁడు దెలుపును. విశ్వేశ్వ
 రాలయమును బ్రమాదవశమున జొట్టివచ్చినను పాపపరిహార
 మగును. ఇంకఁ బ్రయత్న పూర్వకముగఁ బ్రదక్షిణము లొనరిం
 చిన విగతపాపు లగుట కేమి సుదియము? అయనద్వితయము
 నియతపూర్వకముగఁ గాశికీ బ్రదక్షిణము నిర్వర్తించిన మహా
 పాతకములు డుల్లిపోవును. అంత్యమున మోక్షపదము లభిం
 చును. రుద్రమంత్రమును జపించుచురుద్రసూక్తములను బఠిం
 చుచు విజితేంద్రియుఁడై నిజధర్మములను వీడక విరక్తిగలిగి
 విశ్వేశ్వరుని నేవించిన మనుజుఁడు బ్రహ్మైక్యసంధానపరుఁ
 డగును. కాశీసేవనము, విశ్వేశ్వరసందర్శనము, మణికర్ణికాస్నా
 నము, గంగాతీరవిహారము జన్మాంతర సుకృతపరిపాకమున

దై వనియతిగ సంభవమగును గాని పౌరుషమున నెంతమాత్రమును బొసంగ నేరదు. ఇందుల కొకచిన్నకథ గలదు. దాని నెఱింగించెదను.

❖ వణిజానికథ ❖

దక్షిణాసముద్ర తీరమున నివసించు వణిజుఁ డొకఁడు. తనజనని మృతి నొంద, తదస్థికల నవిముక్తమున కరిగి సుర దీర్ఘికలో వైచినఁ బరమపద మబ్బునని దలంచి సంగ్రహించి పేటికయందు నునిచి తలనిడుకొని కాశి కరుగుతెరువుఁ బట్టి చనుచుండెను. జననికేఁ బరమపద మొసఁగు తమకమున శీఘ్ర గతిం జనుచు నేకభుక్త మొనరించుచు పెక్కుదేశములు దాఁట, మార్గమధ్యమున విశ్రాంతిఁ బడయనికతమున నభిఖాత జ్వర మభిముఖమై యాతని వేధింపఁజొచ్చెను. అయినను నావణిజుఁడు సభయుఁడు గాక పయనముసేయుచు నొకపల్లెఁ జేరి, మూటమోయుట కొక భృత్యుని నలవఱచుకొని కతి పయదినములకుఁ గాశీసమీపమున కరుదెంచి యొకపల్లెయందు విడిసి, భృత్యుని మూటను నందొక గృహమున నునిచి భోజన సామగ్రి దే నరిగెను. అంత భృత్యుఁడు మూటయందుఁ దప్పక ధనమున్నదని దలంచి మూట గొని తన పల్లెకుఁ బరువిడఁ జొచ్చెను. అంత నొక్కింతసమయమున కవ్వణిజుఁడు భోజన వస్తువులను సంగ్రహించుకొని విడిది కరిగి భృత్యుని గానక అస్థిపేటిక సంగ్రహించి చనె నని కృతనిశ్చయుఁడై పేరెలుం గున భృత్యునిఁ బిలచుచుఁ బలువిధములఁ దల్లిం దలపోసి విల పించుచుఁ దనపరిశ్రమము నిష్ఫలమయ్యె నని మదిఁ గుందుచు నాభృత్యుఁడు వసియించు బోయపల్లె కరుగుమార్గమున నడ

చెను. తల్లియందలి భక్తితాత్పర్యములపెంపున నాబేహారి, యాకలిడప్పుల సరకుగొనక కతిపయదినములకు భిల్లునియిల్లుఁ జేరి, తస్కరునివార్త నాతనియిల్లాలి నెంత యడిగినను దెలియఁ బలుకనందున నందుఁ గొంతకాలము వేచియుండెను. ఇట భిల్లతస్కరుఁడు పేటిని హరియించి కానం బోవుచు నొక్కెడ నాపేటికను విప్పి పునుకలం గాంచి, తనదురవస్థకుఁ దల్లడిల్లి, వాని నందుఁ బాఱఁజల్లి, తనవల్లెకరిగి, వైశ్యుఁ డేతెంచు నేమో యని భయము నొందుచు మాటువేషమున తిరుగు చుండెను. బేహారి భిల్లపత్నిని జేరి వెరపు మాన్పి, నమ్మిక లొసఁగి, కొంతధనమును బారితోషికముగ నొసంగి భిల్లుని జూపు మని ప్రార్థింప, నామె వణిజుని దుస్థితికి జాలినొంది పతిని జూపి వారలకు సఖ్య మొనరించెను. అంత భిల్లుఁడును బేహారియుఁ గలిసి యస్థికలను జల్లినచోటున కరిగి యెంత వెదకినను వానిని గనుఁగొనఁజాలరైరి. అస్థికలను గనుఁగొను తెరువుగానక, యాకలిడప్పులు తన్ను నలమికొన, నా వైశ్యుఁడు క్రమ్మట వారాణసి కరుగ నేటికని మది నెన్నుచుఁ దనయింటికిఁ దాఁ జేరెను. మునివరులారా! చూచితిరా! శంకరునికరుణ లేనికతమున నావణిజుఁ డెంతప్రయాస మొంది నను గాశిం గనఁజాలనివాఁడయ్యె.

కాశియందు ముక్తి వడయుట కేమిసందియము? సమస్తతీర్థములం గూడి యొప్పు స్వర్నదియే జంతుసంతతికి ముక్తి నొసంగును. జాహ్నవీజలకణవితతిచేతఁ దడిసినప్రాణులు కిల్చి షములఁ బాసి పవిత్రములై యపవర్గపదమును బడయఁగలుగును. ఇక నందు మునుకలిడిన ముక్తి గన సందియ మెద్ది?

దూరదేశముల మృతులగువారి యస్థికలు దైవయోగమున గంగాజలమునఁ బడినంతనె, విగతకలుషులై యటువదివేల వత్సరములు స్వర్గపురమున నిలచి భోగపరంపరల ననుభవించుచుండఁ, ద త్తీరమునఁ బ్రాణము వీడినవానిసంగతి నిఁక వేఱఁ జెప్పనేల? ఒక రొకరు చేయనోపిన కార్యమును, విశ్వనాథుఁ డును గంగయుఁ జేరి నిర్వహించుచు జంతుసంతతికి నిర్వాణ పదము నొసంగుచుఁ గాశీపురమున విహరించుచుండిరి.

మునివరులారా! ముక్తిప్రదాయక మగు కాశీమాహా త్యమును మీకు వినుపించితిని. దీనిని నీర్వారహితులై పఠించుమనుజులు మనోవాంఛాఫలసిద్ధి నందుదురు. నిత్యమును గాశీమాహాత్యమును బఠించుచు, నష్టోత్తరశతపార్థివలింగములను బూజించుచు నొకవత్సరము కాశీపురమున నివసించిన మనుజుఁడు శీలవంతుఁడును, సుగుణగణశోభితుఁడును, దీర్ఘాయుకుపేతుఁడును, ధనసంపన్నుఁడును, నీశ్వరా రాధన తత్పరుఁడును నగుపుత్రుని బడయును ' అని భృగుమహర్షి పలికెను.

శౌనకాది మునిపుంగవులారా! ఇత్యైఱంగున భృగు వరుఁడు సకలకీర్తిషహరమగు కాశీపురమాహాత్యమును లోమశాదిమహర్షులకు వినుపించినవిధంబున మీకు నేను వినుపించితిని." అని సూతుఁడు వచియింప, శౌనకాదిమహర్షులు సంతుష్టాంతరంగులై తమతమనివాసముల కరిగిరి.

ఇది పంచమాధ్యాయము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమదుమామహేశ్వరాయ నమః.

కా శీ యా త్ర

కాశీయాత్రాక్రమము, శ్రీస్కాందపురాణాంతర్గత మగు కాశీఖండముననే గాక, పలు పురాణములలో వర్ణింపఁబడి యున్నది. అందువలన యాత్రాపథులు బహుపురాణచోదిత మగు యాత్రావిధానమును దెలిసికొను సామర్థ్యము కలిగి యుందు రనునమ్మకము కలుగనందున, నానేర్చినకొలఁది యాత్రావిధిని సంక్షేపముగ నిందుఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడ. ఇందువలన యాత్రాభిలాషులకు విస్తారముగాక, కొంతవఱ కైనను సామాన్యవిధిఁ బ్రాప్తమగు నని నాయాశయము. దూరదేశములనుండి కాశీయాత్రకరుడెంచు యాత్రార్థులు, యాత్రవిషయములను స్వయముగఁ దెలిసికొనఁ జాలరు. మఱియు, యాత్రజరిపించువారలు కూడ గ్రంథావగాహము చాలనందున నసమర్థులని నానిశ్చయము. అంతియ కాక, యాత్రవాసులు కాలవిలంబనకు సహింపనోపని కతమున విధ్యుక్తముగ యాత్రావిధి ననుసరించుటయును లేదు. యాత్రికులు విధ్యుక్తయ్యాత్రావిధి ననుసరింపక పోయినను దెలిసికొనఁ గొతుకమును బూనియుందురనుటకు సందియములేదు.

కాశీఖండమున నించుమించుగఁ బ్రతియథ్యాయము నను యాత్రాక్రమము సూచింపఁబడియున్నది.

శ్లో. న వన్ధ్యం దివసం కుర్యాద్విना యాత్రాం క్వచిత్కృతీ.

పుణ్యజనులు యాత్ర సలుపక నొకదినమైనను వన్ధ్య పుచ్చరాదు. అనఁ గాశీవాసులు ప్రతినిత్యమును యాత్ర సలుపుచు నుండవలయును. కాశీఖండమందు,

శ్లో. యస్య వన్ధ్యం దినం యాత్రం కాశ్యాం నివసతః సతః,
నిరాశాః పితర స్తస్య తస్మిన్నేవ దినేభవన్.

కాశీవాస మొనర్చువార లేదినమును యాత్రసలుపక వన్ధ్య పుచ్చుదురో యాదినమున వారిపితరులు నిరాశ నొందుదురు. అని చెప్పఁబడియున్నది.

విదేశీయులు కాశీయాత్ర కరుదెంచునపుడు శుభమువలూర్తమున స్వగృహమందు గణేశుని బూజించి, శ్రాద్ధ మొనరించి తచ్చేషమును భుజించి కార్పటిక వేష మూని యాత్రార్థము యిలు బయలువెడలవలయు. కాశీ కరుదెంచిన పిమ్మట స్నానము, ముండనము, ఉపవాసము, శ్రాద్ధము, దానముమొదలగు నవాంతరయాత్రల నాచరింపవలయు. యాత్ర కరుదెంచునపుడు యానము, ఛత్రము, పాదరక్ష మొదలగు సౌకర్యములను శక్త్యనుసరముగ విడువవలయును.

యాత్రాపరులు తమయిష్టమిత్రులనుబంధువులను మొదలగువారియా కారములను కుశాగ్రములచే నొనరించి, తదా కారములను స్నానాదికములను జేయించిన వారివారికి అష్ట మాంశఫలము లభించును.

శ్లో. వస్తుః కోటిగుణం పుణ్యం కాశ్యాం వాసయితు ర్భవమ్,
ఆత్మానం తారయేద్వస్తా తౌ ద్వా వాసయితా యతః.

కాశీయందు స్వయముగ వాస మొనరించువారికంటె వాస మొసంగువారికిఁ గోటిగుణము పుణ్య మధికము. ఎట్లన, కాశీవాస మొనరించువారు తాము మాత్రమే తరింతురు. వాస మొసంగువా రన్ననో తాము తరించుటయే గాక తమ తో వాసమొనరించువారినిగూడఁ దరింపఁజేయుదురు. ఇవిధముననే యాత్రవిషయమునందును నెఱుంగునది.

కాశీయందలి మృత్తు నైసను గొనిపోవఁ దగదు.

శ్లో. కాశీతో మృత్తికాన్యత్ర నేతుమిచ్ఛతే యః పుమాన్,
కులం వై పతితం తస్య రౌరవే చాతిభై రవే.

ఎవరు కాశీనుండి మృత్తునైసను గొనిపోవ నిచ్ఛగింతురో వారివంశీయులు భయంకరమగు రౌరవమునఁ బతితులగుదురు. ఇదేవిధమున బహుపురాణములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది.

యాత్రికులు తమనిత్యనైమిత్తికములను నిర్వర్తించుకొని యథావిధిగ యాత్రను సలుపవలయును. యాత్రసమయములో మకానమునుబూని తమలోఁదాము తమయిష్టదేవములను బ్రార్థించుకొనవలయును. లేదా, “హరహర! మహాదేవ! శంభో! కాశీవిశ్వనాథ! గంగా!” యనువాక్యమునుచైస్వరమునఁ బఠియించుచు యాత్ర సలుపవలయును.

❀ తీర్థయాత్రావివరణము. ❀

శ్లో. యాత్రాద్వయం ప్రయత్నేన కర్తవ్యం ప్రతివాసరమ్,
ఆదౌ స్వర్గతరంగిణ్యా స్తతో విశ్వేశితు ధ్ధ్రీవమ్.

ప్రతిదినమును బ్రయత్న పూర్వకముగ నీ రెండుయాత్రలను సలుపవలయును. మునుముందు గంగాస్నానమును, బిష్టుట విశ్వనాథదర్శనపూజనములను నియమాచరణమున నుంచవలయును. ఇయ్యది ప్రధానయాత్ర యని కాశీఖండమునఁ జెప్పఁబడియున్నది. మఱియుఁ గాశీరహస్యమందు,

శ్లో. చక్రపుష్కరిణీతీర్థే స్నాతవ్యం ప్రతివాసరమ్,

పత్త్రైః పుష్పైః ఫలై స్తోమైః పూజ్యో విశ్వేశ్వరస్సదా. ప్రతిదినమును మణికర్ణికాతీర్థమందు స్నానమును, బక్రపుష్ప ఫలజలాదికములతో విశ్వనాథపూజనమును సలుపవలయును అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందుల ఫలమును సనత్కుమార సంగ్రహితయందు నీవిధమున వర్ణింపఁబడియున్నది.

శ్లో. స్నాత్వా ముముక్షు ర్మణికర్ణికాయాం
మృడాని గంగాహృదయే శ్వదాస్యే,
విశ్వేశ్వరం పశ్యతి యోపి క్షోపి
శివత్వ మాయాతి పునర్న జన్త.

మృడానీ! యే ముముక్షులు గంగాహృదయరూపమునను, ద్వదాస్యరూపమునను (గౌరీముఖము)నొప్పుమణికర్ణికా తీర్థమున స్నానమొనరించి విశ్వనాథునిసందర్శనమును జేయుదురో, వారు తిరిగి పాంచభౌతికశరీరమును బూనక శివరూపమును బొందుదురు. ఈయాత్రకుఁ గాశీఖండమునందు “ఏకాయతనయాత్ర” యని చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో. దృశ్యో విశ్వేశ్వరో నిత్యం స్నాతవ్యా మణికర్ణికా,

నిత్యమును విశ్వనాథదర్శనమును, మణికర్ణికాస్నానమును సలుపవలయును. ప్రాతఃకాలమణికర్ణికాస్నానముకన్న

మాధ్యాహ్నికస్నానము ఫలవత్తర మైనదని కాశీఖండమునను, లింగపురాణమునను విశేషముగ నుదహరింపఁబడియున్నది.

శ్లో. ప్రాతః పంచనదీస్నాన త్వా మధ్యాహ్న మణికర్ణికామ్.

ప్రాతఃకాలమున పంచగంగాస్నానమును, మధ్యాహ్నమున మణికర్ణికాస్నానమును సలుపవలయును. శివరహస్యమందు,

శ్లో. ప్రాతర్దశాశ్వమేధే చ మధ్యాహ్న మణికర్ణికామ్

ప్రాతఃకాలమున దశాశ్వమేధఘట్టమునందును, మధ్యాహ్నమున మణికర్ణికయందును స్నాన మొనరింపవలయును.

కేవలమణికర్ణికాస్నానమునకు నేకతీర్థయాత్రయనియు, పంచగంగా మణికర్ణికాస్నానములకు ద్వితీర్థయాత్రయనియు, దశాశ్వమేధపంచగంగామణికర్ణికాస్నానములకుఁ ద్రితీర్థయాత్రయనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

లింగపురాణమునందు,

శ్లో. కాశ్యాం తీర్థత్రయీ శ్రేష్ఠా నిత్యం సేవ్యా ప్రయత్నతః,
ఆదౌ స్నాత్వా ప్రయాగే తు పంచగంగా తతః పరమ్,
తతః పుష్కరిణీతీర్థే స్నాత్వా ముచ్యేత బంధనాత్.

కాశీయందు మూడు తీర్థములు (ఘట్టములు) శ్రేష్ఠములు. ముందు ప్రయాగ (దశాశ్వమేధ), పిమ్మట పంచగంగ, తదనంతరమున మణికర్ణిక. ఈతీర్థములు మూటియందును స్నానమొనరించిన భవబంధమునుండి విముక్తి కలుగునని చెప్పఁబడియున్నది.

కాశీదర్పణమందు,

శ్లో. పుణ్యే పిలిపిలాతీర్థే త్రిసరి త్పరిసేవితే,
 స్నాత్వా గృహ్యోక్తవిధినా తర్పణీయాన్ప్రతప్య చ.
 తతః పంచప్రాదే స్నాత్వా మణికర్ణిప్రాదే తతః,
 తతో జ్ఞానోదవాప్యాంతు స్నాత్వా విశ్వేశ్వరమర్చయేత్,
 ప్రాయశ్చిత్త మిదం ప్రోక్తం మహాపాపవిశోధనమ్.

గంగాయమునాసరస్వతుల సంగమస్థానమును, పుణ్యమ
 యమును నగు పిలిపిలాతీర్థమందు (త్రిలోచనఘాటు) గృహ్య
 సూత్రాదికముల నొప్పుచొప్పున స్నానమాడి, పితరులకుఁ
 దర్పణము చేసి పిమ్మటఁ బంచగంగామణికర్ణికలయందును,
 ననంతరమున జ్ఞానవాపియందును సుస్నాతులై విశ్వేశ్వరుని
 బూజింపవలయును. ఈచతుస్తీర్థయాత్ర మహాపాతకశోధన
 ప్రాయశ్చిత్తమై యొప్పుచున్నది. అని చెప్పఁబడియున్నది.
 ఇవిధముననే కాశీఖండమందును,

శ్లో. ప్రథమం చాపి సంభేదం తీర్థానాం ప్రవరం పరం,
 తతో దశాశ్వమేధాఖ్యం సర్వతీర్థనిషేవితమ్.
 తతః పాదోదకం తీర్థ మాదికేశవసన్నిధౌ,
 తతః పంచనదః పుణ్యః స్నానమాత్రాదఘాఘహృత్.
 ఏతేషా మపి తీర్థానాం చతుర్ణా మపి సత్తమం,
 పంచమం మణికర్ణ్యాఖ్యం మనోవాక్కాయశుద్ధిదమ్.
 పంచతీర్థాం నరః స్నాత్వా న దేహం పాంచభౌతికమ్,
 గృహ్లాతి జాతుచిత్కాశ్యాం పంచాస్యో వాభిజాయతే.

ప్రప్రథమమున సమస్తతీర్థములలోఁ బరమపవిత్రమగు అసి
 సంగమందును, బిమ్మట సమస్తతీర్థసేవితమగు దశాశ్వమేధ

మందును, అటుపిమ్మట నాదికేశవసన్నిధి నొప్పు పాదోదక తీర్థమునందును (వరణాసంగమము), అనంతరమున సమస్త పాపసంహారకరమగు పవిత్రతరపంచగంగాతీర్థమందును, ఈ చతుస్తీర్థములయందు నుత్తమమయి పంచమమగు మణికర్ణికా తీర్థమునందును మనోవాక్కాయశుద్ధిదమునకు స్నానమాడవలయు. ఈపంచతీర్థములయందు స్నానమాడుమనుజుఁ డెన్నఁడును దిరిగి పాంచభౌతికశరీరమును దాల్చుఁడు. ఒకపుడు దాల్చిన, సాక్షాత్పంచముఖ శివస్వరూపమును దాల్చును. ఈపంచతీర్థయాత్ర విశేషప్రచురితము. అందుఁ బర్వములయందతివిశేషము. ఈయాత్రయందే కేదారఘట్టమందలి గౌరీ కుండమునందును, త్రిలోచనఘట్టమందలి పిలిపిలాతీర్థమందును స్నానమొనరించిన సప్తతీర్థయాత్రయగును.

❦ ఆయతనయాత్రావివరణము ❦

ఏకాయతనయాత్ర:— గంగామణికర్ణికేత్యాది తీర్థములయందు స్నానమాడి విశ్వేశ్వరునిదర్శనపూజనము లొనరించినయాత్రకు నేకాయతనయాత్ర యనునామము సుప్రసిద్ధము. ఇందులప్రమాణములు పూర్వముననే వివరింపఁబడియున్నవి.

ద్విరాయతనయాత్ర:—నందికేశ్వరపురాణమందు, శ్లో.మణికర్ణ్యాంనరస్నాత్వా మణికర్ణి శమర్చయేత్,
తతో వాప్యాం నరస్నాత్వా విశ్వేశం పూజయేత్తు యః,
సర్వపాపవినిర్ముక్తో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే.

మణికర్ణికయందు స్నానముచేసి మణికర్ణి కేశ్వరుని జ్ఞానవాపియందు స్నానము సలిపి విశ్వేశ్వరుని పూజించుమానవులు

సర్వపాపవిముక్తులై బ్రహ్మస్వరూపమును బడయుదురు. అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇయ్యది ద్విరాయతనయాత్ర యని ప్రసిద్ధము.

త్రాయతనయాత్ర:—లింగపురాణముందు,

శ్లో. అవిముక్తం చ స్వర్గీనం తథా మధ్యమకం పదమ్,
ఏతల్లింగత్రయం దేవి! దృష్ట్వా పాపాని సంక్ష్యతి.

దేవీ! అవిముక్తేశ్వర, స్వర్గీనేశ్వర, మధ్యమేశ్వరలింగములను దర్శించిన సమస్తపాపములు నశించును. అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇయ్యది త్రాయతనయాత్ర.

చతురాయతనయాత్ర:—లింగపురాణమున నే

శ్లో. శైలేశం సంగమేశం చ స్వర్గీనం మధ్యమేశ్వరం,
దృష్ట్వా న జాయతే మర్త్యః సంసారే దుఃఖసాగరే.

శైలేశ్వర, సంగమేశ్వర, స్వర్గీనేశ్వర, మధ్యమేశ్వరలింగములను దర్శనముచేసిన, దుఃఖసాగరరూప మగుసంసారమును దిరిగి గనుఁగొనరు. అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇది చతురాయతనయాత్ర.

పంచాయతనయాత్ర:—లింగపురాణమున నే

శ్లో. కృత్తివాసా మధ్యమేశ ఓంకారశ్చ కపర్దికః,
విశ్వేశ్వర ఇతి జ్ఞేయం పంచాయతన ముత్తమమ్.

కృత్తివానేశ్వర, మధ్యమేశ్వర, ఓంకారేశ్వర, కపర్దిశ్వర, విశ్వేశ్వరలింగములను దర్శనముచేసిన నుత్తమమగు పంచాయతనయాత్ర యని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందుఁ గేదారేశ్వరత్రిలోచనేశ్వరులను గూడ దర్శనమొనరించిన సప్తాయ

తనయాత్ర యనఁబడును. పంచతీర్థ పంచాయతనయాత్రలకుఁ దిథ్యాదికనియమవిశేషములు చెప్పియుండనందున నిరంతర మాయాత్ర లాచరణమునందుఁ బ్రచురితములై యొప్పు చున్నయవి.

❧ పంచక్రోశయాత్ర ❧

పంచక్రోశయాత్ర సలుపు యాత్రార్థములు పూర్వదివస మున గంగాస్నానమును నిత్యయాత్రయు సలిపి ముక్తిమండ పమున కరిగి సంకల్పపూర్వకముగ దుంతివినాయకుని బూజింప వలయును. సావకాశమగునెడ నాదివసముననే యంతర్గ్రహ యాత్రసలుపవలయును. ఆదినమున నేకభుక్త మొనరించి మరుసటిదినమున స్నానాదినిత్యనైమిత్తికముల సమాప్త మొన రించి ముక్తిమండపమున కరిగి “మానసిక వాచిక కాయిక జ్ఞానాజ్ఞాన సమస్తపాపపరిహారార్థం, ధర్మార్థకామమోక్షచతు ర్విధఫలలభ్యార్థం, పంచక్రోశాత్తకజ్యోతిర్లింగస్వరూప శ్రీ విశ్వేశ్వరఅన్నపూర్ణ లక్ష్మీనారాయణ దుండిరాజాది ఛప్పన్న వినాయకద్వాదశాదిత్య నృసింహ కేశవ రామకృష్ణ మత్స్య కూర్మాది దశావతారసంశోభిత శ్రీమహావిష్ణు అనేకశివగౌరి త్యాదిదేవతాపరిపూర్ణశ్రీ కాశీక్షేత్రప్రదక్షిణమహాంకరిష్యే” యని సంకల్పించి విశ్వేశ్వరుని సన్నిధి కరిగి,

శ్లో. పంచక్రోశస్య యాత్రాం వై కరిష్యే విధిపూర్వకం,
ప్రీత్యర్థం తవ దేవేశ సర్వాఘాఘుప్రశాంతయే.

దేవేశా! నీప్రసన్నతకొఱకును, సమస్తపాపప్రశాంతి కొఱకును విధిపూర్వకము పంచక్రోశయాత్రసలుపఁ బోవు

చున్నాను. అని విన్నవించి మానప్రత మూని డుండిరాజును
బూజించి,

శ్లో. డుండిరాజ! గణేశాన! మహావిఘ్నాఘనాశన,
పంచక్రోశస్య యాత్రార్థం దేహ్యాజ్ఞాం కృపయా విభో.

డుండిరాజా! గణేశానా! మహావిఘ్నములను బాపము
లను నాశనమొనరించువాడా! నీవు నాయందుఁ గృపాభుండవై
పంచక్రోశయాత్రసలుప ననుజ్ఞనొసఁగుము. అని ప్రార్థన మొన
రించి విశ్వేశ్వరునకుఁ బ్రదక్షిణపూర్వకముగ ముష్టూరు
సాంగ నమస్కృతు లొనర్చి మోద ప్రమోదసుముఖ
దుష్టుఖ గణనాథ వినాయకులను దండపాణి కాలబైరవులను
బూజించి మణికర్ణిక కరిగి యందు సొన్నమొనరించి యా
త్రాపరిక్రమమున నొప్పవలయును. మార్గమధ్యమున నెలకొని
యున్న సమస్తదేవతలను దర్శనము సేయుచు యథాసంభవ
ముగఁ బూజ సలుపుట యుక్తము.

ప్ర థ మ ది వ స ము

దేవతానామములు.

స్థానములు.

మణికర్ణికేశ్వరుఁడు

మణికర్ణికాఘట్టము

సిద్ధివినాయకుఁడు

”

గంగాకేశవుఁడు

లలితాఘాటు

లలితాదేవి

”

జరాసంధేశ్వరుఁడు

మీరుఘాటు

సోమనాథుఁడు

మానమందిరఘాటు

దాలభ్యేశ్వరుఁడు

”

దేవతానామములు.
శూలటంకేశ్వరుఁడు
ఆదివరాహేశ్వరుఁడు
దశాశ్వమేధేశ్వరుఁడు
వందీదేవి

స్థానములు.
దశాశ్వమేధఘాటు
,,
,, శీతలామందిరము.
,, ప్రయాగేశ్వరు
మందిరము

సర్వేశ్వరుఁడు
కేదారేశ్వరుఁడు
హనుమదీశ్వరుఁడు
సంగమేశ్వరుఁడు
అర్కవినాయకుఁడు
లోలార్కము
దుర్గాకుండము
దుర్గవినాయకుఁడు
దుర్గాదేవి

పాండేఘాటుసమీపము.
కేదార్ ఘాటు
హనుమాన్ ఘాటు
అసీసంగమము
లోలార్కము
భద్రైని
దుర్గసమీపము
దుర్గసమీపము
,, ప్రసిద్ధము

(ఇందు బ్రాహ్మణులకు పాయసభక్ష్యముల నొసంగవలయు)
శ్లో. జయ దుర్గే మహాదేవి! జయ కాశీనివాసిని,

క్షేత్ర విఘ్నహరే! దేవి! పునర్దర్శన మస్తు తే.

అని ప్రార్థించి పయనము సాగింపవలయును.

విష్వక్సేనేశ్వరుఁడు
కర్దమేశ్వరుఁడు

కరమైతాపురము
కందవాగ్రామము.

(ఇందు అక్షతలు తిలలు చల్లవలయును).

కర్దమతీర్థము

,,

కర్దమకూపము

,,

(ఇందు ముఖమును జూచుకొనవలయు).

దేవతానామములు.

స్థానములు.

సోమనాథుఁడు

కందవాగ్రామము

విరూపాక్షుఁడు

”

నీలకంఠేశ్వరుఁడు

”

(ఇందు ప్రథమదివసమున నివసింపవలయు).

శ్లో. కర్దమేశ! మహాదేవ! కాశీవాస జనప్రియ,
త్వత్పూజనా న్మహాదేవ! పున ర్దర్శనమస్తు తే.

అని కర్దమేశ్వరుని బ్రార్థింపవలయు.

రెండవదివసము

నాగనాథుఁడు

అమరాగ్రామము

చాముండాదేవి

అవడే గ్రామము

మోక్షేశ్వరుఁడు

”

కరుణేశ్వరుఁడు

”

వీరభద్రేశ్వరుఁడు

దెలహనాగ్రామము

వికటదుర్గా

”

ఉన్మత్తభైరవుఁడు

దేవురాగ్రామము

నీలగణనాథుఁడు

”

కాలకూటగణనాథుఁడు

”

విమలాదుర్గా

”

మహాదేవుఁడు

”

నందికేశ్వరుఁడు

”

భృంగిరిటగణనాథుఁడు

”

గణప్రియుఁడు

”

దేవతానామములు.

విరూపాక్షుఁడు
యక్షేశ్వరుఁడు
విమలేశ్వరుఁడు
మోక్షదేశ్వరుఁడు
జ్ఞానదేశ్వరుఁడు
అమృతేశ్వరుఁడు
గంధర్వసాగరము

స్థానములు.

గౌరాగ్రామము
చక్కమాతలదేయి
ప్రయాగపురము

”

”

అసవారీగ్రామము
భీమచండీగ్రామము

వాలాపోఖరా యని ప్రసిద్ధము.

భీమచండీదేవి
భీమచండవినాయకుఁడు
రవిరక్తాక్షగంధర్వుఁడు
నరకార్ణవతారణశివుఁడు

భీమచండీగ్రామము

”

”

”

ఇందు ద్వితీయనివాసము.

శ్లో. భీమచణ్డి ప్రచణ్డాని మమ విఘ్నాని నాశయ,
నమస్తేస్తు గమిష్యామి పునర్దర్శన మస్తు తే.

అని భీమచండీదేవిని బ్రార్థింపవలయు.

మూడవదినము

ఏకపాదగణనాథుఁడు
మహాభీముఁడు
భైరవనాథుఁడు
భైరవదేవి

కచనారగ్రామము
హరపురగ్రామము
హరసోసగ్రామము

”

దేవతానామములు.

భూతనాథేశ్వరుఁడు

సోమనాథేశ్వరుఁడు

సింధురోధసతీర్థము

కాలనాథుఁడు

కపర్దీశ్వరుఁడు

కామేశ్వరుఁడు

గణేశ్వరుఁడు

వీరభద్రగణనాథుఁడు

చారుముఖగణనాథుఁడు

గణనాథేశ్వరుఁడు

దేహాలీవినాయకుఁడు

షోడశవినాయకులు

ఉద్బంధవినాయకుఁడు

ఉత్కలేశ్వరుఁడు

రుద్రాణీదేవి

తపోభూమి

స్థానములు.

దీనదాసపురము

”

”

జనసాగ్రామము

”

చౌఖండీగ్రామము

”

”

”

భటాలీగ్రామము

”

”

భుయిలీగ్రామము

హిరామపురగ్రామము

”

”

రుద్రాణీదేవి తప మొనర్చినతావు.

వరుణానది రామేశ్వరము. (ఇందు స్నానము తర్పణము

రామేశ్వరుఁడు

”[ముఖ్యము).

సోమేశ్వరుఁడు

రామేశ్వరము

భరతేశ్వరుఁడు

”

లక్ష్మణేశ్వరుఁడు

”

శత్రుఘ్నేశ్వరుఁడు

”

దేవనామములు

స్థానములు

ద్యావాభూమిశ్వరుఁడు

రామేశ్వరము.

నహుషేశ్వరుఁడు

„

ఇందుఁ దృతీయనివాసము.

రామేశ్వరుని శ్వేతతీలలతోను బిల్వదళములతోను
బూజించుచు

శ్లో. శ్రీరామేశ్వర రామేణ పూజితస్త్యం సనాతన!,
ఆజ్ఞాం దేహి మహాదేవ! పున ర్దర్శన మస్తు తే.

అని ప్రార్థింపవలయును.

నా ల వ డి న ము

అసంఖ్యాక తీర్థలింగములు

వరుణాతీరము

దేవసంధేశ్వరుఁడు

కరోమాగ్రామము

ద్రౌపదీకుండము

„

ధర్మేశ్వరుఁడు

„

భీమేశ్వరుఁడు

„

అర్జునేశ్వరుఁడు

„

నకులేశ్వరుఁడు

„

సహదేవేశ్వరుఁడు

„

పాశపాణిగణేశ్వరుఁడు

సదర్ బజారు

పృథివీశ్వరుఁడు

ఖజురీగ్రామము

స్వర్గభూమి

„

సారంగసరోవరము

„

దేవనామములు

స్థానములు

యూపసరోవరము

దీనదయాళువురము

కపిలధారాతీర్థము

కపిలధారగ్రామము

వృషభధ్వజేశ్వరుఁడు

”

శ్లో. వృషభధ్వజ! దేవేశ! పితౄణాం ముక్తిదాయక!,

అజ్ఞాం దేహి మహాదేవ! పున ర్ద్దర్శన మస్తు తే.

అని ప్రార్థింపవలయును.

కపిలధార పితరులకు గయాక్షేత్రమువలె మిగులఁ
బ్రీయకరమగు స్థానము. అందువలన నిది “శివగయ” యని
ప్రసిద్ధము. ఇందుఁ దర్పణము, శ్రాద్ధము, బ్రాహ్మణభోజనము
మొదలగునవి జరుపవలయును. ఇది చతుర్థనివాసము.

అయిదవదినము

జ్వాలాన్మసింహుఁడు

కటోవాగ్రామము

వరుణాసంగమము

ప్యట్ హేకోట (ఇందు

స్నానము లేక మార్జనము సేయవలయును).

ఆది కేశవుఁడు

వరుణాసంగమము

సంగమేశ్వరుఁడు

ఆది కేశవమందిరము

ఖర్వవినాయకుఁడు

ప్యట్ హేకోట

ప్రహ్లాదేశ్వరుఁడు

ప్రహ్లాదఘాటు

త్రిలోచనమహాదేవుఁడు

త్రిలోచనఘాటు

పంచగంగాతీర్థము

పంచగంగాఘాటు

బిందునూధవుఁడు

ప్రసిద్ధము

దేవనామములు

గభస్తీశ్వరుఁడు
మంగళగౌరి

వసిష్ఠేశ్వరుఁడు
వామదేవేశ్వరుఁడు
పర్వతేశ్వరుఁడు
మహేశ్వరుఁడు
సిద్ధివినాయకుఁడు

సప్తావరణవినాయకుఁడు
లేక, జవవినాయకుఁడు }
మణికర్ణికామహాతీర్థము.

స్థానములు

ప్రసిద్ధము

”

సంకటాఘాటము

”

ఆత్మావీరేశ్వరమందిరము
మణికర్ణికాఘాటము

”

ప్రసిద్ధము

”

ఇందు స్నానమొనరించి విశ్వేశ్వరునిమందిరమున కరిగి
విధ్యుక్తముగ విశ్వనాథునిఁ బూజించి సాష్టాంగనమస్కృతు
లొనర్చి ముక్తిమండపమున కరుగవలయు. పిమ్మట అన్నపూర్ణ,
విష్ణు, దండపాణి, దుండిరాజు, భైరవాదిత్యులను మోదాది
పంచవినాయకులను బూజించి విశ్వేశ్వరుని సన్నిధికరిగి,

శ్లో. జయ విశ్వేశ! విశ్వాత్మన్! కాశీనాథ! జగద్గురో!
త్వత్ప్రసాదా న్మహాదేవ! కృతా క్షేత్రప్రదక్షిణా.
అనేకజన్మపాపాని, కృతాని మమ శంకర!
గతాని పంచక్రోశాత్కలింగస్యాస్య ప్రదక్షిణాత్.
త్వద్భక్తికాశీవాసాభ్యాం సహౌ వాఽపాపకర్తణా,
సత్సంగశ్రవణాద్యైశ్చ కాలో గచ్ఛతు న స్సదా.
హర! శంభో! మహాదేవ! సర్వజ్ఞ! సుఖదాయక!,

ప్రాయశ్చిత్తం సునిర్వృత్తం పాపానాం త్వత్ప్రసాదతః,
పునః పాపరతి ర్హస్తు ధర్మబుద్ధి స్సదాస్తు మే.

కాశీనాథ! జగద్గురూ! విశ్వాత్తా! విశ్వేశ్వరా! జయ!
మహాదేవా! నీ ప్రసాదమువలన నేను గాశీక్షేత్రమునకుఁ బ్రదక్షిణ మొనర్చితిని. శంకరా! అనేకజన్మాంతరములనుండి నేనొనర్చినపాపపుంజము లీ పంచక్రోశాత్మకజ్యోతిర్లింగ ప్రదక్షిణమువలన క్షయము లయ్యెను. నీయందలిభక్తియు, గాశీవాసమును, బాపహరాజ్ఞుఖత్వమును, సత్సంగత్వమునఁ బురాణ శ్రవణము మొదలగుసత్కర్మములతోఁ గాలముగడుపునటుల నాకు వరదాన మొసంగుము. హరా! శంభూ! మహాదేవా! సర్వజ్ఞ! సుఖదాయకా! నీ ప్రసాదమువలన నాపాపనిర్వృత్తికిఁ బ్రాయశ్చిత్త మలవడెను. ఇంక ముందు పాపకర్మములందు నాబుద్ధి ప్రసరింపకుండ నిరంతరము ధర్మపథమునఁ బ్రవర్తించు నటుల ప్రసాదింపుము.

శ్లో. పంచక్రోశస్య యాత్రేయం యథాన ద్యా మయా కృతా,
న్యూనం సంపూర్ణ తాం యాతు త్వత్ప్రసాదాదుమాపతే.

ఉమాపతీ! యథాశక్తిగ నేనొనర్చినయీపంచక్రోశ యాత్రయందు లోపములున్నయెడల నయ్యవి నీయనుగ్రహమున సంపూర్ణమునొందవలయును. అని ప్రార్థించి గృహంబున కరిగి యథాశక్తిగ బ్రాహ్మణులకు భోజనమిడి దక్షిణతాంబూలములం బరితృప్తులం జేయవలయు. ఇవిధముగఁ బంచక్రోశయాత్ర సాధారణముగ నాస్వల్పబుద్ధిని, గాశీరహస్య కాశీ దర్పణాదిగ్రంథముల యాధారమున సంక్షేపముగ వ్రాసితిని.

విశేషమును యాత్రీకులు స్వయముగ విచారణ సలుపవలయును. ఈయాత్రనుగూర్చి, దేవస్థానములను తదీయమాహాత్మ్యములను విశేషముగ వర్ణింపఁబడియున్నను గాశీరహస్యమునఁ జెప్పఁబడినవిధమునఁ గాశీఖండమున విశేషముగఁ జెప్పియుండలేదు. ఈయాత్ర శరీరశుద్ధికొఱకై కాశీయందలి సమస్తయాత్రలలో సర్వప్రథానముగ నెన్నఁబడుచున్నది. నారదీయపురాణమునందు నీయాత్రఫలము నివ్వధముగ

జ్ఞో. కాశీప్రదక్షిణా యేన కృతా త్రైలోక్యపావనీ,
సప్తద్వీపా సాబ్ధిశైలా కృతా తేన ప్రదక్షిణా.

త్రైలోక్యపావని యగు కాశీపురప్రదక్షిణమున సముద్ర పర్వతసహిత సప్తద్వీపభూమండలమును బ్రదక్షిణమొనరించిన లభించుఫలము లభించును.

అంతర్గ్రహయాత్ర

ప్రాతఃకాలమున గంగాస్నాన మొనరించి మోద, ప్రమోద, దుర్ముఖ, సుముఖ, గణనాయకులను పంచవినాయకులకు సభక్తికముగ నమస్కరించి ముక్తిమండపమున కరిగి విశ్వేశ్వరునకు దండప్రణామము లొసంగి, సమస్తపాపప్రాయశ్చిత్తార్థము, అంతర్గ్రహయాత్ర సలుపఁబోవుచున్నాఁడ నని సంకల్పించి మౌనవ్రత మవలంబించి మణికర్ణిక కరుగవలయు. అందు స్నానము చేసి మణికర్ణికేశ్వరుని దర్శనార్చన లొనరించి యాత్రాపరక్రమమున నొప్పవలయు. ఈయాత్రయందలి దర్శనీయములగు స్థానములు:—

దేవనామములు

మణికర్ణికా తీర్థము
మణికర్ణికేశ్వరుడు

సిద్ధివినాయకుడు
కంబలాశ్వత రేశ్వరుడు
వాసుకీశ్వరుడు
పర్వతేశ్వరుడు
గంగాకేశవుడు
లలితాదేవి

జరాసంధేశ్వరుడు
సోమనాథుడు
ఆదివరాహేశ్వరుడు
దాలభ్యేశ్వరుడు
బ్రహ్మేశ్వరుడు
అగస్త్యేశ్వరుడు

కశ్యపేశ్వరుడు
హరికేశవ నేశ్వరుడు
వైద్యేశ్వరుడు, వైద్యనాథుడు
ద్రుపదేశ్వరుడు
గోకర్ణేశ్వరుడు
హుటకేశ్వరుడు

స్థానములు

ప్రసిద్ధము
గోమత సామీప్యము
వర్ధవాన్ మందిరమున

”

”

సంకటాఘాటము

సంకటాఘాటము

లలితాఘాటము

”

మీరుఘాటము

మానమందిరఘాటము

”

”

బాలముకుందు చౌహాట్టా

అగస్త్యకుండము

గోదారియా.

జంగమబాడీ

”

కోదయీచౌకి

ప్రసిద్ధము

కోదయీచౌకి

హడహా (ప్రాచీనస్థానము గుప్తము)

దేవనామములు
హస్తీక్షేపతటాకము

స్థానములు
,, (ప్రవాహమున
లుప్తము)

కీక సేశ్వరుఁడు
భారభూతేశ్వరుఁడు
చిత్రగుప్తేశ్వరుఁడు
చిత్రఘంటాదేవి
పాశుపతీశ్వరుఁడు
పితామహేశ్వరుఁడు

రాజదర్వాజా
గోవిందపురా
మఛర్ హాట్టా
చౌకు. చన్దూకీ గల్లీ
ప్రసిద్ధము
శీతలాగల్లీ.

(చీకటికోణములో నుండుకతన శివరాత్రియందు
మాత్రము దర్శనమలవడును)

కలశేశ్వరుఁడు
చంద్రేశ్వరుఁడు

కలశేశ్వర బ్రహ్మపురము
సిద్ధేశ్వరీమందిరము.
చంద్రకూపసామీప్యము.

వీరేశ్వరుఁడు

వీరతీర్థము
ఆత్మావీరేశ్వరుఁడని ప్రసిద్ధము.

విద్యేశ్వరుఁడు
అగ్నిశ్వరుఁడు

నీమ్వాలీ బ్రహ్మపురి
అగ్నిశ్వరఘాటు

(ఉపశాంతశివునిమందిరసామీప్యమున.)

నాగేశ్వరుఁడు
హరిశ్చంద్రేశ్వరుఁడు
చింతామణివినాయకుఁడు
సేనావినాయకుఁడు
వసిష్ఠేశ్వరుఁడు

భోంసలాఘాటు
సంకటాఘాటు

,,

,,

,,

దేవనామములు

వామదేవేశ్వరుఁడు

సీమావినాయకుఁడు

కరుణేశ్వరుఁడు

త్రిసంధ్యేశ్వరుఁడు

విశాలాక్షి

ధర్తేశ్వరుఁడు

విశ్వభుజాదేవి

ఆశావినాయకుఁడు

వృద్ధాదిత్యుఁడు

చతుర్వక్తేశ్వరుఁడు

బ్రహ్మేశ్వరుఁడు

మనఃప్రకాశేశ్వరుఁడు

ఈశానేశ్వరుఁడు

చండికాదేవి

చండీశ్వరుఁడు

భవానీశంకరుఁడు

అన్నపూర్ణాదేవి

దుండిరాజగణేశ్వరుఁడు

రాజరాజేశ్వరుఁడు

లాంగలీశ్వరుఁడు

స్థానములు

సంకటాఘాటము

”

లహరిఁగీటా

”

”ప్రసిద్ధము

ప్రసిద్ధము

ధర్తాకూపసామీప్యము.

ప్రసిద్ధము

మీరుఘాటము

”

సకరకందకీ గల్గి

”

సాక్షివినాయకసమీపము

కొత్తాల్పురా

కాలికాగల్గి

”

”

శుక్రకూపసామీప్యము.

ప్రసిద్ధము

”

జవవినాయక సామీప్యము

ఖోవాబజారు

దేవనామములు

నకులీశ్వరుఁడు

పరాన్నేశ్వరుఁడు

పరద్రవ్యేశ్వరుఁడు

ప్రతిగ్రహేశ్వరుఁడు

నిష్కలంకేశ్వరుఁడు

మార్కండేయేశ్వరుఁడు

అప్పరేశ్వరుఁడు

గంగేశ్వరుఁడు

జ్ఞానవాపి

నందికేశ్వరుఁడు

తారకేశ్వరుఁడు

మహాకాశేశ్వరుఁడు

దండపాణి

మహేశ్వరుఁడు

మోక్షేశ్వరుఁడు

వీరభద్రేశ్వరుఁడు

స్థానములు

విశ్వేశ్వరమందిరమున హ
నుమాన్ జీ వెనుక భాగము.

దండపాణిసామీప్యము

జ్ఞానవాపి వెనుక భాగము.

దండపాణిసామీప్యము

”

”

”

”

ఉత్తరద్వారసమీపము.

మశీదు సామీప్యము

అశ్వత్థవృక్షమూలము (మూర్తిగుప్తము.)

ప్రసిద్ధము

జ్ఞానవాపీసామీప్యము

గౌరీశంకరమూర్తికి

దిగువభాగము.

ప్రసిద్ధము

జ్ఞానవాపికి పశ్చిమభాగము

ప్రసిద్ధము.

జ్ఞానవాపికి నైఋతికోణ

ము అశ్వత్థవృక్షమూలము

”

”

జ్ఞానవాపికి వాయుకోణము

దేవనామములు

స్థానములు

అవిము క్తేశ్వరుఁడు

విశ్వేశ్వరమందిరము, ప్రా

చీనస్థానము జ్ఞానవాపికి ఉత్తరద్వారము.

మోదాదిపంచవినాయకులు

జ్ఞానవాపీసమీపము

శ్రీవిశ్వేశ్వరుఁడు

ప్రసిద్ధము

విశ్వేశ్వరునిదర్శనపూజనము లొనరించి మానవ్రతమును వీడి

శ్లో. అంతర్ద్రహస్య యాత్రేయం యథావద్యా మయా కృతా,

న్యూనాతిరిక్తయా శంభుః ప్రీయతా మనయా విభుః.

అని ప్రార్థనము సలిపి ముక్తిమండపమున కరిగి విశ్రామముంది గృహంబున కరుగవలయు. సాధ్యమగునెడ, శక్త్యను సారము బ్రాహ్మణులను, భోజనదక్షిణ తాంబూలాదు లొసంగి తృప్తిపఱచవలయు.

సప్తర్షియాత్ర

కశ్యపేశ్వరుఁడు

జంగమబాడీ, ఈలింగము.

నకు కాశీఖండమున ఆంగిరసేశ్వరుఁ డనియున్నది.

అత్రీశ్వరుఁడు

కోదయీకీచాకీ

గోకర్ణేశ్వరసమీపము.

మరీచీశ్వరుఁడు

నాగకుండము లేక,

నాగకుంవా.

గౌతమేశ్వరుఁడు

గోదాలియా, శ్రీకాశీ

మహారాజావారి శివాలయసమీపము.

కాశీఖండమున క్రత్వీశ్వరుఁడని యున్నది.

పులహేశ్వరుఁడు

మణికర్ణిక, స్వర్గద్వా

రమునకు పశ్చిమభాగము.

దేవనామములు

స్థానములు

పులస్త్యేశ్వరుఁడు

మణికర్ణిక, స్వర్గద్వార
మునకు పశ్చిమభాగము.

వసిష్ఠేశ్వరుఁడు

సంకటాఘాటు ఇచ్చటనే

అరుంధతీశ్వరుని దర్శనము చేయవలయును.

కాశీఖండమందు వరుణాతీరమని వ్రాయఁబడియున్నది.

ఈయాత్ర యవశ్యక ర్తవ్యమని కాశీఖండమున వ్రాయఁ
బడియున్నది.

అష్టాయతనయాత్ర

దక్షేశ్వరుఁడు

వృద్ధకాలకూపమునకు.
ఉత్తరభాగము..

పార్వతీశ్వరుఁడు

త్రిలోచనఘాటు
ఆదిమహాదేవుమందిరము.

పశుపతీశ్వరుఁడు

ప్రసిద్ధము

గంగేశ్వరుఁడు

జ్ఞానవాపికి పూర్వభాగము,
అశ్వత్థవృక్షమూలము మూర్తిగుప్తము..

నర్మదేశ్వరుఁడు

త్రిలోచనమందిరమునకు
పూర్వభాగము.

గభస్తీశ్వరుఁడు

మంగళగౌరీసమీపము

సతీశ్వరుఁడు

వృద్ధకాలషడక్షర తేజశ్వర
సమీపము.

తారకేశ్వరుఁడు

జ్ఞానవాపికి పూర్వభాగము
మూర్తిగుప్తము..

దేవనామములు

స్థానములు

అష్టభైరవయాత్ర

రురుభైరవుడు

హనుమాన్ ఘాటు

చండభైరవుడు

దుర్గాకుండము

అసితాంగభైరవుడు

వృద్ధకాలము అమృతకుండ
మునకు పూర్వభాగము.

కపాలభైరవుడు (లాటభైరవుడు) ప్రసిద్ధము

క్రొధభైరవుడు, లేక, వటుకభైరవుడు కామాచ్చా

ఉన్మత్తభైరవుడు

దేవరాగ్రామము

భీమచండిషడక్.

సంహారభైరవుడు

త్రిలోచనగంజ్

భీషణభైరవుడు (భూతభైరవుడు) ప్రసిద్ధము

ఈయష్టభైరవుల కధినాథుడు కాలభైరవుడు. ఇవి
గాక రామఘాటునకు సమీపమున ఆనందభైరవుడును,
చౌకుసమీపమున మోహనభైరవుడును, విశ్వనాథమందిరము
నకు పశ్చిమద్వారసమీపమున ద్వారభైరవుడును ప్రసిద్ధ
ములు.

నవగౌరీయాత్ర

ముఖనిర్దాలికాగౌరి

హనుమాన్ ఘాటు

జ్యేష్ఠాగౌరి

కర్ణఘంటామహాలు

సౌభాగ్యగౌరి

విశ్వనాథమందిరములో

వాయుకోణమున పార్వతియని ప్రసిద్ధము.

దేవనామములు

స్థానములు

శృంగారగౌరి

విశ్వనాథమందిరములో

ఈశానకోణమున అన్నపూర్ణ యని ప్రసిద్ధము..

విశాలాక్షిగౌరి

ప్రసిద్ధము

లలితాగౌరి

లలితాఘాటు

భవానీగౌరి

కాళికాగల్లి,

శుక్రేశ్వరసమీపము..

మంగళగౌరి

ప్రసిద్ధము

మహాలక్ష్మిగౌరి

”

నవదుర్గాయాత్ర

శైలపుత్రీదుర్గా

వరుణాతటము

శైలేశ్వరమందిరము

బ్రహ్మచారిణీదుర్గా

దుర్గాఘాటు

పంచగంగాసమీపము.

చిత్రఘంటాదుర్గా

చౌకునకుపూర్వభాగము.

చన్ద్రాగల్లి.

కూష్మాండదుర్గా (దుర్గా)

దుర్గాకుండము ప్రసిద్ధము

స్కందమాతాదుర్గా (వాగీశ్వరి)

జౌతుపురము

కాత్యాయినీదుర్గా

ఆత్మావీరేశ్వరమందిరము

కాలరాత్రీదుర్గా (కాలీ)

కాళీగల్లి

మహాగౌరీదుర్గా (అన్నపూర్ణ)

ప్రసిద్ధము

సిద్ధిధాత్రీదుర్గా

బుల్లనాలామహాలు.

దేవనామములు

స్థానములు

దళాయతనయాత్ర లేక నిత్యయాత్ర

శ్లో. విశ్వేశం మాధవం ధుంధిం దండపాణిం చ భైరవమ్,
వందే కాశీం గుహం గంగాం భవానీం మణికర్ణికామ్.

ఈయాత్ర బహుప్రచురితము. ఇందలి స్థానముల వివరణ మనావశ్యకము.

ఏకాదశమహారుద్ర యాత్ర.

అగ్నిదేశ్వరుడు (జాగ రేశ్వరుడు) ఇసర్ గంజి
ఉర్వశేశ్వరుడు ఔసానగంజి, గోలాబాగ్
నకు రేశ్వరుడు విశ్వనాథసామీప్యము
మహావీరమందిరమున అక్షయవటమూలము.

ఆషాఢేశ్వరుడు కాశీపురా
భారభూతేశ్వరుడు గోవిందపురా
రాజ దర్వాజా

లాంగలీశ్వరుడు భోవాజజూరు
త్రిపురాంతకేశ్వరుడు సిగ్రా
మనఃప్రకాశేశ్వరుడు సాక్షివినాయకసామీప్యము.
ప్రీతికేశ్వరుడు కాలీగల్లి
మదాలసేశ్వరుడు ,,
తిలవర్ణేశ్వరుడు దుర్గాకుండము

ద్వాదశాదిత్యయాత్ర

లోలార్కుడు భద్రైని, లోలార్కుకుండము
ఉత్తరార్కుడు ఆలయీపురా

దేవనామములు
పాంబాదిత్యుఁడు
ద్రౌపదాదిత్యుఁడు

మయూఖాదిత్యుఁడు

ఖఖోల్కాదిత్యుఁడు (వినతాదిత్యుఁడు) త్రిలోచనఘాటు

అరుణాదిత్యుఁడు
వృద్ధాదిత్యుఁడు
కేశవాదిత్యుఁడు

విమలాదిత్యుఁడు
గంగాదిత్యుఁడు
యమాదిత్యుఁడు

స్థానములు

సూర్యకుండము

విశ్వనాథమందిరసామీ

ప్యమున అక్షయవటమూలము.

మంగళగౌరిసమీపము

కామేశ్వరసామీప్యము.

త్రిలోచనమందిరము

మీరుఘాటు

వరుణాసంగమము

ఆదికేశవుమందిరము.

జంగమబాడి

లలితాఘాటు

సంకటఘాటు

ఇవిగాక వారయాత్ర, తిథియాత్ర, నక్షత్రయాత్ర, ఋతుయాత్ర, మాసయాత్ర, అయనయాత్ర, సంవత్సర యాత్ర, పర్వయాత్ర, ఆవరణయాత్ర యని యనేకయాత్రలు కాశీఖండమున విశేషముగ వర్ణింపఁబడి యుండెను. అవి యన్నియుఁ జేర్చిన ప్రత్యేక గ్రంథమగు నని యిందు చేర్చుట లేదు.

కాశీ మాహాత్మ్యము

సమాప్తము

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1933.

పు రాణ ము లు.

	ప్రతి 1-కి ద్దు. అ.	
అధ్యాత్మ రామాయణము, మూలము	...	1 0
అధ్యాత్మ రామాయణము, ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్యసహితము	...	3 0
కార్తీకమాహాత్మ్యము, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	0 12
గయమాహాత్మ్యము, తెనుగువచనము	...	0 6
గరుడపురాణము, సవ్యాఖ్యానాంధ్ర తాత్పర్యము	...	1 0
జగన్నాథమాహాత్మ్యము, తెనుగువచనము	...	0 2
ధనుర్వాసమాహాత్మ్యము, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	0 2
సింహాచలక్షేత్రమాహాత్మ్యము, తెనుగువచనము	...	0 8
బాలరామాయణము, సటీక	...	0 2
బాలరామాయణము, మూలము, పెద్దచ్చు	...	0 1
పద్మపురాణాంతర్గతమాఘపురాణము, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	2 0
శ్రీమద్రామాయణము, మూలము, సాధారణప్రతి	...	3 8
డిటా రెండువాల్యములు, దశసరికాగితములు	...	6 0
డిటా సుందరకాండము, చిన్ననైజు	...	1 0
డిటా ఉత్తరకాండము, మేలుప్రతి	...	1 4
శ్రీమద్రామాయణము, వ్యాఖ్యానచతుష్టయవిశిష్టము, 2 సంపుటములు, చిన్ననైజున చక్కగముద్రితము	...	15 0
శ్రీమద్రామాయణము, ఉత్తరకాండసహా, ఆంధ్ర తాత్పర్య సహితము, 7 వాల్యములు	...	17 0
డిటా బాలకాండము, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	2 0
డిటా అయోధ్యాకాండము ,,	...	3 0
డిటా ఆరణ్యకాండము ,,	...	2 0
డిటా కిష్కింధాకాండము ,,	...	2 8
డిటా సుందరకాండము ,,	...	2 0
డిటా యుద్ధకాండము ,,	...	4 0
డిటా ఉత్తరకాండము ,,	...	2 8

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

292, ఎన్.జి.జేడ్, చెన్నపురి. ఈ.